

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΘΕΣΣΑΛΙΑΣ

ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΟ ΤΜΗΜΑ ΔΗΜΟΤΙΚΗΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ

ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ

ΤΙΤΛΟΣ:

**« Εκφάνσεις του Λαϊκού Πολιτισμού
στα Παλαιά και Νέα Διδακτικά Εγχειρίδια
της Πρωτοβάθμιας Εκπαίδευσης –
Συγκριτική Έρευνα »**

ΣΤΟΙΧΕΙΑ ΤΗΣ ΦΟΙΤΗΤΡΙΑΣ:

Επώνυμο: Ζυγούρη

Όνομα: Ευαγγελία

Α.Μ.: 01 04 014

ΕΠΙΒΛΕΠΩΝ ΚΑΘΗΓΗΤΗΣ:

Δ. Σ. Μπενέκος,

Επίκουρος Καθηγητής του Π.Τ.Δ.Ε. του Π.Θ.

ΣΥΝΕΠΙΒΛΕΠΩΝ ΚΑΘΗΓΗΤΗΣ:

Ν. Σπ. Μήτσης,

Καθηγητής του Π.Τ.Δ.Ε. του Π.Θ.

Ακαδημαϊκό Έτος: 2007 – 2008

**ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΘΕΣΣΑΛΙΑΣ
ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ & ΚΕΝΤΡΟ ΠΛΗΡΟΦΟΡΗΣΗΣ
ΕΙΔΙΚΗ ΣΥΛΛΟΓΗ «ΓΚΡΙΖΑ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ»**

Αριθ. Εισ.: 6294/1

Ημερ. Εισ.: 18-06-2008

Δωρεά: Συγγραφέα

Ταξιθετικός Κωδικός: ΠΤ - ΠΔΕ

2008

ZYG

Πίνακας Περιεχομένων

Πρόλογος.....	σελ. 7
Κεφάλαιο 1 ^ο : Οι σχετικοί με την Πρωτοβάθμια Εκπαίδευση νόμοι του Ισχύοντος Συντάγματος.....	σελ.7
1.1. Το περιεχόμενο του Νόμου 1566/1985.....	σελ.7
1.2. Το περιεχόμενο του Νόμου 2525/1997.....	σελ.10
Κεφάλαιο 2 ^ο : Το ισχύον ΑΠΣ και ΔΕΠΠΣ της Πρωτοβάθμιας Εκπαίδευσης.....	σελ.11
2.1. Το ΑΠΣ και ΔΕΠΠΣ της Γλώσσας και της Λογοτεχνίας.....	σελ.11
2.2. Το ΑΠΣ και ΔΕΠΠΣ της Μελέτης Περιβάλλοντος.....	σελ.12
2.3. Το ΑΠΣ και ΔΕΠΠΣ της Ιστορίας.....	σελ.15
2.4. Το ΑΠΣ και ΔΕΠΠΣ των Θρησκευτικών.....	σελ.16
2.5. Το ΑΠΣ και ΔΕΠΠΣ της Κοινωνικής και Πολιτικής Αγωγής.....	σελ.17
2.6. Το ΑΠΣ και ΔΕΠΠΣ των Εικαστικών.....	σελ.18
2.7. Το ΑΠΣ και ΔΕΠΠΣ της Μουσικής.....	σελ.19
2.8. Το ΑΠΣ και ΔΕΠΠΣ της Θεατρικής Αγωγής.....	σελ.20
2.9. Το ΑΠΣ και ΔΕΠΠΣ της Φυσικής Αγωγής.....	σελ.20
2.10. Το ΑΠΣ και ΔΕΠΠΣ των Φυσικών.....	σελ.22
Κυρίως Θέμα.....	σελ.23
Κεφάλαιο 3 ^ο : Τα παλαιά διδακτικά εγχειρίδια της Α' τάξης.....	σελ.23
3.1. Παλαιά διδακτικά εγχειρίδια Γλώσσας	σελ.23
3.2. Παλαιά διδακτικά εγχειρίδια Μελέτης Περιβάλλοντος.....	σελ.24
Κεφάλαιο 4 ^ο : Τα παλαιά διδακτικά εγχειρίδια της Β' τάξης.....	σελ.25
4.1. Παλαιά διδακτικά εγχειρίδια Γλώσσας.....	σελ.25
4.2. Παλαιά διδακτικά εγχειρίδια Μελέτης Περιβάλλοντος.....	σελ.27
Κεφάλαιο 5 ^ο : Τα παλαιά διδακτικά εγχειρίδια της Α' και Β' τάξης.....	σελ.30
5.1. Παλαιό Ανθολόγιο – Μέρος πρώτο.....	σελ.30
Κεφάλαιο 6 ^ο : Τα παλαιά διδακτικά εγχειρίδια της Γ' τάξης.....	σελ.31
6.1. Παλαιά διδακτικά εγχειρίδια Γλώσσας.....	σελ.31
6.2. Παλαιά διδακτικά εγχειρίδια Μελέτης Περιβάλλοντος.....	σελ.33
6.3. Παλαιά διδακτικά εγχειρίδια Ιστορίας.....	σελ. 36
6.4. Παλαιά διδακτικά εγχειρίδια Θρησκευτικών.....	σελ.37

Κεφάλαιο 7 ^ο : Τα παλαιά διδακτικά εγχειρίδια της Δ' τάξης.....	σελ.39
7.1. Παλαιά διδακτικά εγχειρίδια Γλώσσας.....	σελ.39
7.2. Παλαιά διδακτικά εγχειρίδια Μελέτης Περιβάλλοντος.....	σελ.41
7.3. Παλαιά διδακτικά εγχειρίδια Ιστορίας.....	σελ.42
7.4. Παλαιά διδακτικά εγχειρίδια Θρησκευτικών.....	σελ.43
Κεφάλαιο 8 ^ο : Τα παλαιά διδακτικά εγχειρίδια της Γ' και Δ' τάξης.....	σελ.45
8.1. Παλαιό Ανθολόγιο – Μέρος δεύτερο.....	σελ.45
Κεφάλαιο 9 ^ο : Τα παλαιά διδακτικά εγχειρίδια της Ε' τάξης.....	σελ.47
9.1. Παλαιά διδακτικά εγχειρίδια Γλώσσας.....	σελ.47
9.2. Παλαιά διδακτικά εγχειρίδια Ιστορίας.....	σελ.49
9.3. Παλαιά διδακτικά εγχειρίδια Θρησκευτικών.....	σελ.51
9.4. Παλαιά διδακτικά εγχειρίδια Κοινωνικής και Πολιτικής Αγωγής.....	σελ.52
Κεφάλαιο 10 ^ο : Τα παλαιά διδακτικά εγχειρίδια της Στ' τάξης.....	σελ.53
10.1. Παλαιά διδακτικά εγχειρίδια Γλώσσας.....	σελ.53
10.2. Παλαιά διδακτικά εγχειρίδια Ιστορίας.....	σελ.56
10.3. Παλαιά διδακτικά εγχειρίδια Θρησκευτικών.....	σελ.58
10.4. Παλαιά διδακτικά εγχειρίδια Κοινωνικής και Πολιτικής Αγωγής.....	σελ.59
Κεφάλαιο 11 ^ο : Τα παλαιά διδακτικά εγχειρίδια της Ε' και Στ' τάξης.....	σελ.60
11.1. Παλαιό Ανθολόγιο – Μέρος τρίτο.....	σελ.60
Κεφάλαιο 12 ^ο : Τα νέα διδακτικά εγχειρίδια της Α' τάξης.....	σελ.61
12.1. Νέα διδακτικά εγχειρίδια Γλώσσας.....	σελ.61
12.2. Νέα διδακτικά εγχειρίδια Μελέτης Περιβάλλοντος.....	σελ.63
Κεφάλαιο 13 ^ο : Τα νέα διδακτικά εγχειρίδια της Β' τάξης.....	σελ.67
13.1. Νέα διδακτικά εγχειρίδια Γλώσσας.....	σελ.67
13.2. Νέα διδακτικά εγχειρίδια Μαθηματικών.....	σελ.71
13.3. Νέα διδακτικά εγχειρίδια Μελέτης Περιβάλλοντος.....	σελ.72
Κεφάλαιο 14 ^ο : Τα νέα διδακτικά εγχειρίδια της Α' και Β' τάξης.....	σελ.74
14.1. Νέο Ανθολόγιο Λογοτεχνικών Κειμένων – Α' & Β' Δημοτικού.....	σελ.74
14.2. Διδακτικά εγχειρίδια Εικαστικών.....	σελ.76
14.3. Διδακτικά εγχειρίδια Φυσικής Αγωγής.....	σελ.77
Κεφάλαιο 15 ^ο : Τα νέα διδακτικά εγχειρίδια της Γ' τάξης.....	σελ.79
15.1. Νέα διδακτικά εγχειρίδια Γλώσσας.....	σελ.79
15.2. Νέα διδακτικά εγχειρίδια Μαθηματικών.....	σελ.81
15.3. Νέα διδακτικά εγχειρίδια Μελέτης Περιβάλλοντος.....	σελ.82

15.4. Νέα διδακτικά εγχειρίδια Ιστορίας.....	σελ.83
15.5. Νέα διδακτικά εγχειρίδια Θρησκευτικών.....	σελ.84
Κεφάλαιο 16 ^ο : Τα νέα διδακτικά εγχειρίδια της Δ' τάξης.....	σελ.86
16.1. Νέα διδακτικά εγχειρίδια Γλώσσας.....	σελ.86
16.2. Νέα διδακτικά εγχειρίδια Μαθηματικών.....	σελ.88
16.3. Νέα διδακτικά εγχειρίδια Μελέτης Περιβάλλοντος.....	σελ.89
16.4. Νέα διδακτικά εγχειρίδια Ιστορίας.....	σελ.90
16.5. Νέα διδακτικά εγχειρίδια Θρησκευτικών.....	σελ.91
Κεφάλαιο 17 ^ο : Τα νέα διδακτικά εγχειρίδια της Γ' και Δ' τάξης.....	σελ.92
17.1. Νέο Ανθολόγιο Λογοτεχνικών Κειμένων – Γ' & Δ' Δημοτικού.....	σελ.92
17.2. Διδακτικά εγχειρίδια Εικαστικών.....	σελ.93
17.3. Διδακτικά εγχειρίδια Μουσικής.....	σελ.94
17.4. Διδακτικά εγχειρίδια Φυσικής Αγωγής.....	σελ.95
Κεφάλαιο 18 ^ο : Τα νέα διδακτικά εγχειρίδια της Ε' τάξης.....	σελ.96
18.1. Νέα διδακτικά εγχειρίδια Γλώσσας.....	σελ.96
18.2. Νέα διδακτικά εγχειρίδια Μαθηματικών.....	σελ.98
18.3. Νέα διδακτικά εγχειρίδια Ιστορίας.....	σελ.99
18.4. Νέα διδακτικά εγχειρίδια Θρησκευτικών.....	σελ.101
18.5. Νέα διδακτικά εγχειρίδια Φυσικής.....	σελ.101
18.6. Νέα διδακτικά εγχειρίδια Γεωγραφίας.....	σελ.103
18.7. Διδακτικά εγχειρίδια Κοινωνικής και Πολιτικής Αγωγής.....	σελ.104
18.8. Νέα διδακτικά εγχειρίδια Μουσικής.....	σελ.104
Κεφάλαιο 19 ^ο : Τα νέα διδακτικά εγχειρίδια της Στ' τάξης.....	σελ.107
19.1. Νέα διδακτικά εγχειρίδια Γλώσσας.....	σελ.107
19.2. Διδακτικά εγχειρίδια Ιστορίας.....	σελ.110
19.3. Νέα διδακτικά εγχειρίδια Θρησκευτικών.....	σελ.110
19.4. Νέα διδακτικά εγχειρίδια Φυσικής.....	σελ.110
19.5. Νέα διδακτικά εγχειρίδια Γεωγραφίας.....	σελ.111
19.6. Διδακτικά εγχειρίδια Κοινωνικής και Πολιτικής Αγωγής.....	σελ.112
19.7. Νέα διδακτικά εγχειρίδια Μουσικής.....	σελ.112
Κεφάλαιο 20 ^ο : Τα νέα διδακτικά εγχειρίδια της Ε' και Στ' τάξης.....	σελ.114
20.1. Νέο Ανθολόγιο Λογοτεχνικών Κειμένων – Ε' & Στ' Δημοτικού.....	σελ.114
20.2. Διδακτικά εγχειρίδια Εικαστικών.....	σελ.116
20.3. Διδακτικά εγχειρίδια Φυσικής Αγωγής.....	σελ.117

20.4. Διδακτικά εγχειρίδια Θεατρικής Αγωγής.....σελ.	118
Κεφάλαιο 21 ^ο : Οι εκφάνσεις του λαϊκού πολιτισμού στα παλαιά και νέα διδακτικά πακέτα – Συγκριτική παράθεση.....σελ.	119
21.1. Τα παλαιά και νέα διδακτικά πακέτα της Α' τάξης.....σελ.	119
21.1.1. Παλαιά και νέα διδακτικά πακέτα Γλώσσας.....σελ.	119
21.1.2. Παλαιά και νέα διδακτικά πακέτα Μελέτης Περιβάλλοντος.....σελ.	119
21.2. Τα παλαιά και νέα διδακτικά πακέτα της Β' τάξης.....σελ.	119
21.2.1. Παλαιά και νέα διδακτικά πακέτα Γλώσσας.....σελ.	119
21.2.2. Παλαιά και νέα διδακτικά πακέτα Μαθηματικών.....σελ.	120
21.2.3. Παλαιά και νέα διδακτικά πακέτα Μελέτης Περιβάλλοντος.....σελ.	120
21.3. Τα παλαιά και νέα διδακτικά πακέτα Α' και Β' τάξης.....σελ.	120
21.3.1. Παλαιό και νέο Ανθολόγιο λογοτεχνικών κειμένων – Πρώτο μέρος.....σελ.	120
21.3.2. Διδακτικά εγχειρίδια Εικαστικών – Πρώτο μέρος.....σελ.	120
21.3.3. Διδακτικά εγχειρίδια Φυσικής Αγωγής – Πρώτο μέρος.....σελ.	121
21.4. Τα παλαιά και νέα διδακτικά πακέτα της Γ' τάξης.....σελ.	121
21.4.1. Παλαιά και νέα διδακτικά πακέτα Γλώσσας.....σελ.	121
21.4.2. Παλαιά και νέα διδακτικά πακέτα Μαθηματικών.....σελ.	121
21.4.3. Παλαιά και νέα διδακτικά πακέτα Μελέτης Περιβάλλοντος.....σελ.	121
21.4.4. Παλαιά και νέα διδακτικά πακέτα Ιστορίας.....σελ.	121
21.4.5. Παλαιά και νέα διδακτικά πακέτα Θρησκευτικών.....σελ.	121
21.5. Τα παλαιά και νέα διδακτικά πακέτα της Δ' τάξης.....σελ.	122
21.5.1. Παλαιά και νέα διδακτικά πακέτα Γλώσσας.....σελ.	122
21.5.2. Παλαιά και νέα διδακτικά πακέτα Μαθηματικών.....σελ.	122
21.5.3. Παλαιά και νέα διδακτικά πακέτα Μελέτης Περιβάλλοντος.....σελ.	122
21.5.4. Παλαιά και νέα διδακτικά πακέτα Ιστορίας.....σελ.	122
21.5.5. Παλαιά και νέα διδακτικά πακέτα Θρησκευτικών.....σελ.	123
21.6. Τα παλαιά και νέα διδακτικά πακέτα Γ' και Δ' τάξης.....σελ.	123
21.6.1. Παλαιό και νέο Ανθολόγιο λογοτεχνικών κειμένων – Δεύτερο μέρος.....σελ.	123
21.6.2. Διδακτικά εγχειρίδια Εικαστικών – Δεύτερο μέρος.....σελ.	123
21.6.3. Διδακτικά εγχειρίδια Μουσικής.....σελ.	123
21.6.4. Διδακτικά εγχειρίδια Φυσικής Αγωγής – Δεύτερο μέρος.....σελ.	124

21.7. Τα παλαιά και νέα διδακτικά πακέτα της Ε' τάξης.....σελ.	124
21.7.1. Παλαιά και νέα διδακτικά πακέτα Γλώσσας.....σελ.	124
21.7.2. Παλαιά και νέα διδακτικά πακέτα Μαθηματικών.....σελ.	124
21.7.3. Παλαιά και νέα διδακτικά πακέτα Ιστορίας.....σελ.	124
21.7.4. Παλαιά και νέα διδακτικά πακέτα Θρησκευτικών.....σελ.	124
21.7.5. Παλαιά και νέα διδακτικά πακέτα Φυσικών.....σελ.	125
21.7.6. Παλαιά και νέα διδακτικά πακέτα Γεωγραφίας.....σελ.	125
21.7.7. Διδακτικά πακέτα Κοινωνικής και Πολιτικής Αγωγής.....σελ.	125
21.7.8. Διδακτικά εγχειρίδια Μουσικής.....σελ.	125
21.8. Τα παλαιά και νέα διδακτικά πακέτα της Στ' τάξης.....σελ.	125
21.8.1. Παλαιά και νέα διδακτικά πακέτα Γλώσσας.....σελ.	125
21.8.2. Διδακτικά πακέτα Ιστορίας.....σελ.	126
21.8.3. Παλαιά και νέα διδακτικά πακέτα Θρησκευτικών.....σελ.	126
21.8.4. Παλαιά και νέα διδακτικά πακέτα Φυσικών.....σελ.	126
21.8.5. Παλαιά και νέα διδακτικά πακέτα Γεωγραφίας.....σελ.	126
21.8.6. Διδακτικά πακέτα Κοινωνικής και Πολιτικής Αγωγής.....σελ.	126
21.8.7. Διδακτικά εγχειρίδια Μουσικής.....σελ.	126
21.9. Τα παλαιά και νέα διδακτικά πακέτα Ε' και Στ' τάξης.....σελ.	127
21.9.1. Παλαιό και νέο Ανθολόγιο λογοτεχνικών κειμένων – Τρίτο μέρος.....σελ.	127
21.9.2. Διδακτικά εγχειρίδια Εικαστικών – Τρίτο μέρος.....σελ.	127
21.9.3. Διδακτικά εγχειρίδια Φυσικής Αγωγής – Τρίτο μέρος.....σελ.	127
21.9.4. Διδακτικά εγχειρίδια Θεατρικής Αγωγής.....σελ.	127
Επίλογος.....σελ.	129
Κεφάλαιο 22 ^ο : Συμπεράσματα.....σελ.	129

Πρόλογος

Όπως μαρτυρά ο τίτλος της παρούσας εργασίας, το θέμα με το οποίο θα ασχοληθούμε είναι οι εκφάνσεις του λαϊκού πολιτισμού, που συναντούμε στα παλαιά και στα νέα διδακτικά εγχειρίδια της Πρωτοβάθμιας εκπαίδευσης. Όμως, πριν από όποια άλλη αναφορά, κρίθηκε απαραίτητη μια ανασκόπηση των σχετικών με την εκπαίδευση νόμων του ισχύοντος Συντάγματος, όπως επίσης και των σχετικών με τις εφαρμογές του λαϊκού πολιτισμού στην πρωτοβάθμια εκπαίδευση αναφορών από τα ΑΠΣ και ΔΕΠΠΣ κάθε γνωστικού αντικειμένου. Η αναφερθείσα ανασκόπηση γίνεται προκειμένου να γνωρίσουμε τη φιλοσοφία των ΑΠΣ και ΔΕΠΠΣ, στο πλαίσιο της οποίας τα στοιχεία του λαϊκού πολιτισμού εντάσσονται στα επιμέρους γνωστικά αντικείμενα του προγράμματος σπουδών και συνακόλουθα στα διδακτικά εγχειρίδια του Δημοτικού σχολείου. Έχοντας, συνεπώς, υπόψη μας το θεωρητικό υπόβαθρο, στη βάση του οποίου πραγματοποιείται η ένταξη των εκφάνσεων του λαϊκού πολιτισμού στην πρωτοβάθμια εκπαίδευση, θα είναι πιο εύκολο να την ερμηνεύσουμε.

• **Κεφάλαιο 1^ο: Οι σχετικοί με την πρωτοβάθμια εκπαίδευση νόμοι του ισχύοντος Συντάγματος**

1.1. Το περιεχόμενο του Νόμου 1566/1985

Το **κεφάλαιο Α΄: Γενικές Διατάξεις**, του **Νόμου 1566/1985** αποτελείται από 2 επιμέρους άρθρα. Σύμφωνα με το **Άρθρο 1, Παράγραφος 1** του **Νόμου** υπ' αριθμό **1566** του 1985: «Σκοπός της πρωτοβάθμιας και δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης είναι να συμβάλλει στην ολόπλευρη, αρμονική και ισόρροπη ανάπτυξη των διανοητικών και ψυχοσωματικών δυνάμεων των μαθητών, ώστε, ανεξάρτητα από φύλο και καταγωγή, να έχουν τη δυνατότητα να εξελιχθούν σε ολοκληρωμένες προσωπικότητες και να ζήσουν δημιουργικά.

Ειδικότερα, να υποβοηθεί τους μαθητές:

α) Να γίνονται ελεύθεροι, υπεύθυνοι, δημοκρατικοί πολίτες, να υπερασπίζονται την εθνική ανεξαρτησία, την εδαφική ακεραιότητα της χώρας και τη δημοκρατία, να εμπνέονται από αγάπη προς τον άνθρωπο, τη ζωή, τη φύση και να διακατέχονται από πίστη προς την πατρίδα και τα γνήσια στοιχεία της ορθόδοξης

χριστιανικής παράδοσης. Η ελευθερία της θρησκευτικής τους συνείδησης είναι απαραβίαστη.

β) Να καλλιεργούν και να αναπτύσσουν αρμονικά το πνεύμα και το σώμα τους, τις κλίσεις, τα ενδιαφέροντα και τις δεξιότητές τους. Να αποκτούν, μέσα από τη σχολική τους αγωγή, κοινωνική ταυτότητα και συνείδηση, να αντιλαμβάνονται και να συνειδητοποιούν την κοινωνική αξία και ισοτιμία της πνευματικής και χειρωνακτικής εργασίας. **Να ενημερώνονται και να ασκούνται πάνω στη σωστή και ωφέλιμη για το ανθρώπινο γένος χρήση και αξιοποίηση των αγαθών του σύγχρονου πολιτισμού, καθώς και των αξιών της λαϊκής μας παράδοσης.**

γ) Να αναπτύσσουν δημιουργική και κριτική σκέψη και αντίληψη συλλογικής προσπάθειας και συνεργασίας, ώστε να αναλαμβάνουν πρωτοβουλίες και με την υπεύθυνη συμμετοχή τους να συντελούν αποφασιστικά στην πρόοδο του κοινωνικού συνόλου και στην ανάπτυξη της πατρίδας μας.

δ) Να κατανοούν τη σημασία της τέχνης, της επιστήμης και της τεχνολογίας, να σέβονται τις ανθρώπινες αξίες και **να διαφυλάσσουν και προάγουν τον πολιτισμό.**

ε) Να αναπτύσσουν πνεύμα φιλίας και συνεργασίας με όλους τους λαούς της γης, προσβλέποντας σε έναν κόσμο καλύτερο, δίκαιο και ειρηνικό.»

Σύμφωνα με το **Άρθρο 1, παράγραφος 2 του Νόμου 1566/1985**: «Βασικοί συντελεστές για την επίτευξη των παραπάνω σκοπών είναι:

α) η προσωπικότητα και η κατάρτιση του προσωπικού όλων των κλάδων και βαθμίδων της εκπαίδευσης,

β) τα αναλυτικά προγράμματα, **τα σχολικά βιβλία** και τα λοιπά διδακτικά μέσα, καθώς και η σωστή χρήση τους,

γ) η εξασφάλιση όλων των αναγκαίων προϋποθέσεων και μέσων για την απρόσκοπτη λειτουργία των σχολείων και

δ) η δημιουργία του απαραίτητου παιδαγωγικού κλίματος με την ανάπτυξη αρμονικών διαπροσωπικών σχέσεων στο σχολείο και στην τάξη και με το σεβασμό προς την προσωπικότητα του κάθε μαθητή.»

Κατά το Άρθρο 1, παράγραφος 3 του ήδη αναφερθέντος Νόμου:

«α) Τα αναλυτικά προγράμματα αποτελούν άρτιους οδηγούς του εκπαιδευτικού έργου,

β) Τα αναλυτικά προγράμματα καταρτίζονται, δοκιμάζονται πειραματικά, αξιολογούνται και αναθεωρούνται συνεχώς σύμφωνα με τις εξελίξεις στον τομέα των γνώσεων, τις κοινωνικές ανάγκες και την πρόοδο των επιστημών της αγωγής.

γ) Τα αναλυτικά προγράμματα της εννιάχρονης υποχρεωτικής εκπαίδευσης ειδικότερα έχουν εσωτερική συνοχή και ενιαία ανάπτυξη των περιεχομένων τους.

δ) Τα **διδασκτικά βιβλία** για τους μαθητές και τους εκπαιδευτικούς συγγράφονται σύμφωνα με τα αναλυτικά προγράμματα.»

Στην **Παράγραφο 4** του **Άρθρου 1** του **Νόμου 1566** αναφέρονται τα ακόλουθα: «Γλώσσα διδασκαλίας, που αποτελεί και αντικείμενο συστηματικής διδασκαλίας και **γλώσσα των διδασκτικών βιβλίων των μαθητών** και των βιβλίων των εκπαιδευτικών είναι η δημοτική, όπως διαμορφώνεται από το λαό και τη δόκιμη λογοτεχνία, χωρίς την αυτούσια μεταφορά ξένων λέξεων.»

.....

Σύμφωνα με το **Άρθρο 2, Παράγραφος 1**, του **Νόμου 1566/1985**: «Η πρωτοβάθμια εκπαίδευση παρέχεται στα νηπιαγωγεία και στα δημοτικά σχολεία. Τα νηπιαγωγεία μπορούν να εντάσσονται και σε κέντρα, στα οποία λειτουργούν μαζί με κρατικούς παιδικούς σταθμούς (παιδικά κέντρα).»

Σύμφωνα με την **Παράγραφο 3** του **Άρθρου 2** του **Νόμου 1566**: «Η φοίτηση είναι υποχρεωτική στο δημοτικό σχολείο και στο γυμνάσιο, εφ' όσον ο μαθητής δεν έχει υπερβεί το 16^ο έτος της ηλικίας του.»

«Μαθητές της πρωτοβάθμιας και δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης, που έχουν ειδικές εκπαιδευτικές ανάγκες, φοιτούν σε ειδικά σχολεία ή σε ειδικές τάξεις ή εντάσσονται σε κανονικές τάξεις, για να πάρουν την κατάλληλη, σε κάθε περίπτωση, ειδική αγωγή και μάθηση», κατά την **Παράγραφο 4** του ανωτέρω αναφερθέντος άρθρου του **Νόμου 1566**.

Κατά την **Παράγραφο 6** του **Άρθρου 2** του **Νόμου 1566**: «Η πρωτοβάθμια και η δευτεροβάθμια εκπαίδευση παρέχεται από το κράτος δωρεάν.»

Σύμφωνα με την **Παράγραφο 7** του **Άρθρου 2** του **Νόμου 1566/1985**: «Τα **διδασκτικά βιβλία** και τα βιβλία των εκπαιδευτικών χορηγούνται δωρεάν στους μαθητές και στους εκπαιδευτικούς αντίστοιχα.»

.....

Το **κεφάλαιο Β': Πρωτοβάθμια εκπαίδευση**, αποτελείται επίσης από **2 άρθρα**, το πρώτο από τα οποία αναφέρεται στην Προσχολική αγωγή και το **δεύτερο** στη **Δημοτική εκπαίδευση**. Δεδομένου ότι δεν υπάρχει άμεση συνάφεια ανάμεσα

στο τρίτο άρθρο του Νόμου 1566 και στην παρούσα εργασία, γίνεται κατευθείαν αναφορά στο **Άρθρο 4**, σύμφωνα με την **Παράγραφο 1** του οποίου: «Σκοπός του δημοτικού σχολείου είναι η πολύπλευρη πνευματική και σωματική ανάπτυξη των μαθητών μέσα στα πλαίσια που ορίζει ο ευρύτερος σκοπός της πρωτοβάθμιας και δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης.

Ειδικότερα, το δημοτικό σχολείο βοηθεί τους μαθητές:

α) να διευρύνουν και αναδιατάσσουν τις σχέσεις της δημιουργικής τους δραστηριότητας με τα πράγματα, τις καταστάσεις και τα φαινόμενα που μελετούν,

β) να οικοδομούν τους μηχανισμούς που συμβάλλουν στην αφομοίωση της γνώσης, να αναπτύσσονται σωματικά, να βελτιώνουν τη σωματική και ψυχική τους υγεία και να καλλιεργούν τις κινητικές τους ικανότητες,

γ) να κατακτούν το περιεχόμενο των βασικότερων εννοιών και να αποκτούν, βαθμιαία, την ικανότητα να ανάγονται από τα δεδομένα των αισθήσεων στην περιοχή της αφηρημένης σκέψης,

δ) να αποκτούν την ικανότητα ορθής χρήσης του προφορικού και γραπτού λόγου,

ε) να εξοικειώνονται βαθμιαία με τις ηθικές, θρησκευτικές, εθνικές, ανθρωπιστικές και άλλες αξίες και να τις οργανώνουν σε σύστημα αξιών και

στ) να καλλιεργούν το αισθητικό τους κριτήριο, ώστε να μπορούν να εκτιμούν τα έργα τέχνης και να εκφράζονται ανάλογα, μέσα από τα δικά τους καλλιτεχνικά δημιουργήματα.»

1.2. Το περιεχόμενο του Νόμου 2525/1997

Κατά το **Άρθρο 7, Παράγραφος 2** του **Νόμου 2525/1997**: «Τα **διδασκτικά βιβλία** γράφονται με βάση τα αναλυτικά προγράμματα και τα προγράμματα σπουδών. Η συγγραφή των διδασκτικών βιβλίων γίνεται είτε με προκήρυξη διαγωνισμού είτε με ανάθεση σε ένα ή περισσότερους συγγραφείς ή νομικά πρόσωπα ύστερα από πρόσκληση εκδήλωσης ενδιαφέροντος είτε με απευθείας ανάθεση σε συγγραφείς ή σε νομικά πρόσωπα ή σε ομάδες εκπαιδευτικών που αποσπώνται κατά κύρια απασχόληση και χωρίς ιδιαίτερη αμοιβή για τη συγγραφή αυτή. Στις ομάδες εκπαιδευτικών για τη συγγραφή των διδασκτικών βιβλίων μπορούν να μετέχουν και σύμβουλοι ή πάρεδροι του Π.Ι., καθώς και άλλοι ειδικοί επιστήμονες»

• **Κεφάλαιο 2^ο: Το ισχύον ΑΠΣ και ΔΕΠΠΣ της Πρωτοβάθμιας Εκπαίδευσης**

Κατόπιν, έχοντας αναφέρει τα συναφή με την παρούσα εργασία αποσπάσματα από τους σχετικούς με την εκπαίδευση νόμους του Συντάγματος, θα συνεχίσουμε με μια συνοπτική αναφορά στα ισχύοντα ΑΠΣ και ΔΕΠΠΣ των διαφόρων μαθημάτων, και ειδικότερα, στα σημεία εκείνα στα οποία καταγράφεται η ανάγκη σύνδεσης του λαϊκού πολιτισμού με την παρεχόμενη στα ελληνικά σχολεία γνώση και ένταξης των εκφάνσεών του στα διάφορα γνωστικά αντικείμενα. Πριν όμως παραθέσουμε το ΑΠΣ και ΔΕΠΠΣ του καθενός από τα μαθήματα του Δημοτικού σχολείου, αναφέρουμε ότι τα μαθήματα στα οποία «διαχέεται» ο λαϊκός μας πολιτισμός, είναι τα ακόλουθα:

1. το μάθημα της **Γλώσσας και της Λογοτεχνίας,**
2. της **Μελέτης Περιβάλλοντος,**
3. της **Ιστορίας,**
4. των **Θρησκευτικών,**
5. της **Κοινωνικής και Πολιτικής Αγωγής,**
6. των **Εικαστικών,**
7. της **Μουσικής,**
8. της **Θεατρικής Αγωγής,**
9. της **Φυσικής Αγωγής,**
10. των **Φυσικών (Ερευνώ και Ανακαλύπτω).**

2.1. Το ΑΠΣ και ΔΕΠΠΣ της Γλώσσας και της Λογοτεχνίας

Στο ΑΠΣ και ΔΕΠΠΣ της Γλώσσας και της Λογοτεχνίας για το Δημοτικό σχολείο, στο κεφάλαιο: **‘Σκοπός της διδασκαλίας του μαθήματος – Θεώρηση της γλώσσας’** αναφέρονται τα εξής: «...Η αντιμετώπιση της γλώσσας ως εργαλείου συνυπάρχει με τη θεώρησή της ως αξίας και ως φορέα πολιτισμού.»

Στους **‘Ειδικούς σκοπούς’**, αναφέρεται ότι: «[Ο μαθητής επιδιώκεται] να κατανοήσει τη θέση που κατέχει η γλώσσα, γενικά, στον πολιτισμό ενός λαού, τη σημασία της για τα έθνη, και να έρθει σε επαφή και με γλωσσικής υφής πολιτισμικά στοιχεία άλλων λαών.» Επιπλέον, γίνεται η εξής αναφορά σχετικά με αλλοδαπούς μαθητές, [οι οποίοι, ενταγμένοι μέσα σε τάξεις στις οποίες χρησιμοποιείται η

ελληνική ως μητρική γλώσσα, πρέπει] «...να βιώσουν μέσα από τη γλώσσα τον ελληνικό πολιτισμό και να υιοθετήσουν θετική στάση απέναντί του.»

Στο κεφάλαιο: **‘Γραπτός λόγος – Λογοτεχνία Α - Β Δημοτικού’**, αναφέρεται ο στόχος: [Ο μαθητής ασκείται βαθμιαία ώστε να είναι σε θέση να] «...Έρχεται σε επαφή με την παράδοση του τόπου του και τον λαϊκό πολιτισμό» και σημειώνονται οι δραστηριότητες: «Συλλογή λαϊκών παραμυθιών, παραδόσεων, παροιμιών, αινιγμάτων από την οικογένεια και ανακοίνωση, ανάγνωση, παιχνίδια, δραματοποίηση στην τάξη.»

Στο κεφάλαιο: **‘Λεξιλόγιο – Ε - Στ Δημοτικού’** προτείνονται: «Λογοπαίγνια, παροιμίες, ανέκδοτα και ποιήματα με αμφίσημες λέξεις, δηλαδή λέξεις των οποίων το νόημα μπορεί κανείς να το εκλάβει και διαφορετικά», προκειμένου οι μαθητές να μπορέσουν να: «συνειδητοποιήσουν τις κυριότερες σημασιολογικές σχέσεις: κυριολεξία, μεταφορά, συνωνυμία, αντωνυμία.»

Τέλος στο κεφάλαιο: **‘Διδακτικό Υλικό-Ανθολόγιο λογοτεχνικών κειμένων για τους κύκλους α - β, γ - δ και ε - στ’**, σημειώνεται ότι: [το Ανθολόγιο] «...Περιλαμβάνει κείμενα από την αρχαία ελληνική μυθολογία, από τα ομηρικά έπη, από άλλα έργα της αρχαίας ελληνικής, εκκλησιαστικής και βυζαντινής γραμματείας, με απόδοση σε απλή νεοελληνική γλώσσα, οικεία στο παιδί. Περιλαμβάνει επίσης παραμύθια και δημοτικά τραγούδια από όλη τη γεωγραφική έκταση του ελληνισμού, δείγματα ιδιωματικών κειμένων της ελληνικής γλώσσας, αντιπροσωπευτικά κείμενα Ελλήνων της διασποράς, καθώς και δείγματα λογοτεχνίας γειτονικών πολιτισμών.»

2.2. Το ΑΠΣ και ΔΕΠΠΣ της Μελέτης Περιβάλλοντος

Στο ΑΠΣ και ΔΕΠΠΣ της Μελέτης Περιβάλλοντος, στο κεφάλαιο **‘Γενικοί στόχοι (γνώσεις, δεξιότητες, στάσεις και αξίες) για την Α’ Δημοτικού’** αναφέρεται ότι: «Οι μαθητές επιδιώκεται:

- Να αναπτύξουν ενδιαφέρον και αγάπη για την πατρίδα και την πολιτιστική τους κληρονομιά.

- Να αναγνωρίσουν τη σημασία της ιστορίας και του πολιτισμού του τόπου που ζουν.

- Να προσεγγίσουν και να αναπτύξουν ενδιαφέροντα για τους πολιτιστικούς χώρους και τις λαϊκές παραδόσεις του τόπου στον οποίο ζουν.

- Να αποκτήσουν μια αρχική εξοικείωση με λεξιλόγιο σχετικό με πολιτισμικά στοιχεία του τόπου τους.»

Στο **ίδιο κεφάλαιο για την Β' Δημοτικού** σημειώνεται ότι: «Οι μαθητές επιδιώκεται:

- Να αναπτύξουν ενδιαφέρον για την αναζήτηση και ανάδειξη στοιχείων από το λαϊκό πολιτισμό της ευρύτερης περιοχής στην οποία ανήκει η κοινότητά τους.»

Στο **κεφάλαιο: 'Γενικοί στόχοι (γνώσεις, δεξιότητες, στάσεις και αξίες) για τη Γ' Δημοτικού'** αναφέρεται ότι: «Οι μαθητές επιδιώκεται:

- Να γνωρίσουν χώρους πολιτισμικής αναφοράς και στοιχεία του πολιτισμού μας από την αρχαιότητα έως σήμερα και να αναπτύσσουν θετική στάση απέναντι στην προβολή και διαφύλαξη της εθνικής κληρονομιάς.»

Στο **ίδιο κεφάλαιο για τη Δ' Δημοτικού**, σημειώνεται ότι: «Οι μαθητές επιδιώκεται:

- Να γνωρίσουν την πολιτιστική κληρονομιά του τόπου τους και να εκτιμήσουν τη συμβολή της στην τοπική κοινωνία.

- Να συγκρίνουν βασικά στοιχεία της πολιτιστικής κληρονομιάς τους με στοιχεία πολιτισμών άλλων χωρών - μελών της Ε.Ε. και τρίτων χωρών και να αντιληφθούν την προσφορά του ελληνικού πνεύματος στον πολιτισμό.»

Στο **τέλος του αναφερθέντος κεφαλαίου**, όσον αφορά στις **τάξεις Α'-Δ' του Δημοτικού σχολείου**, σημειώνονται τα εξής: «Οι μαθητές επιδιώκεται:

- Να εκτιμήσουν την αξία των τοπικών, εθνικών, θρησκευτικών και πολιτισμικών παραδόσεων.

- Να εκτιμούν και να σέβονται τις παραδόσεις και τις αξίες άλλων πολιτισμών.

- Να εκτιμήσουν τη σημασία των τοπικών πολιτισμικών στοιχείων στην πολιτιστική ανάπτυξη της πατρίδας τους.»

Στο **κεφάλαιο: 'Στόχοι, Θεματικές ενότητες, Ενδεικτικές δραστηριότητες για την Α' Δημοτικού'** προτείνονται οι δραστηριότητες: «...Έρχονται σε επαφή με τοπικά ήθη και έθιμα και υποδύονται σχετικούς ρόλους», «Κατασκευάζουν με φυσικά υλικά παραδοσιακά οικιακά είδη ή εργαλεία και τα χρησιμοποιούν σε σχετικά θεατρικά δρώμενα», προκειμένου οι μαθητές της Α' Δημοτικού: «να συμμετέχουν σε πολιτιστικά και κοινωνικά δρώμενα.» Στο ίδιο κεφάλαιο του ΑΠΣ σημειώνεται η δραστηριότητα: «...Συλλέγουν φωτογραφίες και ρωτούν γονείς, παππούδες κ.λ.π. για τον τόπο που ζουν, για τα ήθη και τα έθιμά του, τη λαϊκή παράδοση (τοπικούς ήρωες,

θρύλους, ναούς, φυσικά μνημεία)», έτσι ώστε οι μαθητές της Α' Δημοτικού: «να γνωρίσουν σημαντικά στοιχεία από την τοπική ιστορία και τη λαϊκή παράδοση». Προκειμένου οι μαθητές της Α' Δημοτικού: «να γνωρίσουν παραδοσιακούς τρόπους παραγωγής διαφόρων αγαθών», «...επισκέπτονται επαγγελματικούς χώρους με σύγχρονες ή παραδοσιακές εγκαταστάσεις. Παρατηρούν και περιγράφουν τα παραγόμενα αγαθά, συζητούν για τις ανάγκες που καλύπτουν καθώς και τις ομοιότητες και διαφορές στον τρόπο παρασκευής των προϊόντων με σύγχρονο και παραδοσιακό τρόπο.» Οι μαθητές της Α' Δημοτικού: «Πληροφορούνται από τους ενήλικους για τα παραδοσιακά παιχνίδια της περιοχής τους και παίζουν κάποια από αυτά, αν υπάρχει η δυνατότητα. Επίσης παρατηρούν και εκφράζουν εικαστικά τις ομοιότητες και τις διαφορές μεταξύ σύγχρονων και παραδοσιακών παιχνιδιών», ώστε: «να γνωρίσουν παραδοσιακά παιχνίδια και να βρουν ομοιότητες και διαφορές με τα σύγχρονα». Κινούμενοι στο ίδιο πλαίσιο, οι μαθητές της Α' Δημοτικού «προκειμένου να αποκτήσουν μια πρώτη γνωριμία με τους χώρους πολιτισμικής αναφοράς του τόπου τους» και «να έρθουν σε επαφή με το λαϊκό πολιτισμό και την παράδοσή μας», «σχεδιάζουν, οργανώνουν, πραγματοποιούν επισκέψεις σε χώρους πολιτισμικής αναφοράς» και «συγκεντρώνουν και αναπαριστούν, κατά περίπτωση, στοιχεία από το λαϊκό πολιτισμό και την παράδοση και οργανώνουν έκθεση με τα στοιχεία αυτά.»

Στο κεφάλαιο: **‘Στόχοι, Θεματικές ενότητες, Ενδεικτικές δραστηριότητες για τη Β' Δημοτικού’** αναφέρεται ότι προκειμένου οι μαθητές: «να γνωρίσουν καλύτερα τους χώρους πολιτισμικής αναφοράς στην ευρύτερη περιοχή» και «να έρθουν σε επαφή με το λαϊκό πολιτισμό και την παράδοση της ευρύτερης περιοχής», «επισκέπτονται χώρους πολιτισμικής αναφοράς, π.χ. βυζαντινές εκκλησίες, μουσεία κ.λ.π.» και «συγκεντρώνουν και αναπαριστούν, κατά περίπτωση, στοιχεία από το λαϊκό πολιτισμό και την παράδοσή μας.»

Στο κεφάλαιο: **‘Στόχοι, Θεματικές ενότητες, Ενδεικτικές δραστηριότητες για τη Γ' Δημοτικού’** αναφέρεται ότι οι μαθητές «συγκεντρώνουν και αναπαριστούν στοιχεία από τον λαϊκό πολιτισμό (ήθη, έθιμα, παροιμίες, αινίγματα, θρύλους, διηγήσεις)» έτσι ώστε να «έρθουν σε επαφή με στοιχεία του αρχαίου αλλά και του λαϊκού μας πολιτισμού» και «να γνωρίσουν χώρους πολιτισμικής αναφοράς (αρχαιολογικούς χώρους, μουσεία λαϊκής τέχνης κ.λ.π.)».

Στο κεφάλαιο: **‘Στόχοι, Θεματικές ενότητες, Ενδεικτικές δραστηριότητες για τη Δ' Δημοτικού’** σημειώνεται ότι οι μαθητές προκειμένου: «να γνωρίσουν την

πολιτιστική κληρονομιά της Ελλάδας και βασικά στοιχεία από την κληρονομιά άλλων χωρών της Ευρώπης, κυρίως», «να γνωρίσουν την παράδοση και μέσα από συγκρίσεις να κατανοήσουν τη σημασία των μεταβολών οι οποίες επηρέασαν τη διαμόρφωσή της» και «να αναγνωρίσουν την ύπαρξη διαφορετικών πολιτισμών και να εντοπίζουν βασικές ομοιότητες και διαφορές», «πραγματοποιούν επισκέψεις σε χώρους πολιτιστικού ενδιαφέροντος», «ετοιμάζουν ομαδικά το δικό τους έντυπο για την πολιτιστική κληρονομιά της Ελλάδας και της Ευρώπης», «συλλέγουν πληροφορίες για τις ενδυματολογικές συνήθειες των ανθρώπων μιας συγκεκριμένης χρονικής περιόδου σε διάφορες χώρες της Ευρώπης και τη συγκρίνουν με τη σημερινή (π.χ. φορεσιές της περιόδου του '21, του Μεσαίωνα και χαρακτηριστικά δείγματα σύγχρονης ενδυμασίας)», «οργανώνουν εκδηλώσεις για την αναβίωση ηθών, εθίμων, εορτών κ.λ.π. από την Ελλάδα και άλλες χώρες (ιδιαίτερα από τις χώρες από τις οποίες πιθανόν να υπάρχουν μαθητές στο σχολείο).»

2.3. Το ΑΠΣ και ΔΕΠΠΣ του μαθήματος της Ιστορίας

Στο ΑΠΣ και ΔΕΠΠΣ της Ιστορίας, στο κεφάλαιο: **‘Άξονες γνωστικού περιεχομένου, Γενικοί στόχοι (γνώσεις, δεξιότητες, στάσεις και αξίες), Ενδεικτικές θεμελιώδεις έννοιες Διαθεματικής προσέγγισης για την Α’ και Β’ Δημοτικού’** αναφέρονται ως γενικοί στόχοι οι ακόλουθοι: «να προσεγγίσουν βιωματικά παραμέτρους της έννοιας πολιτισμός, όπως: παράδοση, ήθη, έθιμα κ.λ.π.», οι οποίοι όπως προβλέπεται, υλοποιούνται μέσα από το μάθημα της Μελέτης Περιβάλλοντος.

Στο ίδιο κεφάλαιο για τη Γ’ Δημοτικού αναμένεται οι μαθητές: «να έλθουν σε επαφή με την πολιτιστική τους κληρονομιά» και για τη Δ’ Δημοτικού οι μαθητές αναμένεται: «να εκτιμήσουν την πολιτιστική τους κληρονομιά».

Στο κεφάλαιο: **‘Στόχοι, Θεματικές ενότητες, Ενδεικτικές δραστηριότητες για τη Στ’ Δημοτικού’**, στην ενότητα: **‘Οι Έλληνες κάτω από ξένη κυριαρχία’** σημειώνονται οι δραστηριότητες: «παρατηρούν εικόνες που παριστάνουν έργα λαϊκής τέχνης και τις σχολιάζουν», «σχολιάζουν παροιμίες και τις συσχετίζουν με τις καθημερινές συμβολικές φράσεις», «συζητούν για το συμβολικό περιεχόμενο εκφράσεων, τραγουδιών, έργων τέχνης, καθώς και τους λόγους που συνέβαλαν στη

δημιουργία τους», «διαβάζουν και σχολιάζουν δημοτικά τραγούδια...», «παρατηρούν τον πίνακα που φιλοτέχνησε ο λαϊκός ζωγράφος Παναγιώτης Ζωγράφος...».

Στο ίδιο κεφάλαιο στην ενότητα: **‘Η μεγάλη επανάσταση’** «συγκεντρώνουν στοιχεία (από θρύλους, παραδόσεις, διηγήσεις, δημοσιεύματα, μνημεία) σχετικά με κάποιο γεγονός που συνδέεται με το πρώτο και δεύτερο έτος της επανάστασης και τα παρουσιάζουν στην τάξη», «συγκεντρώνουν και σχολιάζουν δημοτικά τραγούδια που θρηνούν τη θυσία του Μεσολογγίου».

2.4. Το ΑΠΣ και ΔΕΠΠΣ του μαθήματος των Θρησκευτικών

Εξετάζοντας το ΑΠΣ και ΔΕΠΠΣ των Θρησκευτικών, στο κεφάλαιο: **‘Στόχοι, Θεματικές ενότητες, Ενδεικτικές δραστηριότητες για τη Γ’ Δημοτικού’**, στο κεφάλαιο Γ: **‘Η ζωή θέλει αγάπη και προσπάθεια’** του σχολικού εγχειριδίου, στο μάθημα: **‘Όταν η ζωή μας κινδυνεύει’**, σημειώνεται ότι προκειμένου οι μαθητές: «να γνωρίσουν γεγονότα που αναφέρονται σε σωτήριες επεμβάσεις του Θεού, ώστε να είναι σε θέση να επισημάνουν ότι και στις πιο δύσκολες στιγμές της ζωής μας ο Θεός είναι δίπλα μας και μπορούμε να επικαλούμαστε τη βοήθειά του», «μαθαίνουν ένα δημοτικό τραγούδι, στο οποίο γίνεται επίκληση της βοήθειας της Παναγίας ή του Αγ. Νικολάου ή άλλου Αγίου.» Στο κεφάλαιο Δ’: **‘Με τον Χριστό η ζωή αλλάζει’**, στο μάθημα: **‘Πώς γιορτάζονται τα Χριστούγεννα’** οι μαθητές: «συλλέγουν και συζητούν: κάλαντα, έθιμα, τραγούδια για τα Χριστούγεννα», έτσι ώστε: «να κατανοήσουν ότι μέσα από τα έθιμα και τις παραδόσεις εκδηλώνουμε τη χαρά και την ευγνωμοσύνη μας για τη γέννησης του Χριστού.» Στο κεφάλαιο Ε’: **‘Η χαρά στη ζωή’**, στο μάθημα: **‘Η γιορτή των Θεοφανίων’** «συλλέγουν κάλαντα από διάφορες περιοχές», για «να γνωρίσουν την τελετή του Αγιασμού των υδάτων και τα έθιμα που συνδέονται με τη γιορτή αυτή.» Στο ίδιο κεφάλαιο, στο μάθημα: **‘Το πανηγύρι της ενορίας μας’** «συγκεντρώνουν και παρουσιάζουν έθιμα από άλλες ενορίες.» Στο κεφάλαιο Ζ: **‘Τα Πάθη και η Ανάσταση του Χριστού’**, στο μάθημα: **‘Μεγάλη Παρασκευή: Η ζωή εν τάφω’** «συγκεντρώνουν και σχολιάζουν θρήνους για τη Μ. Παρασκευή μέσα από την παράδοση», ούτως ώστε: «να γνωρίσουν και να συμμετέχουν στα δρώμενα της Μ. Παρασκευής στην εκκλησία».

Στο κεφάλαιο: **‘Στόχοι, Θεματικές δραστηριότητες, Ενδεικτικές δεξιότητες για τη Δ’ Δημοτικού’**, στο κεφάλαιο Ζ’: **‘Επίκαιρα’**, στο μάθημα: **‘Η**

υποδοχή του Χριστού στα Ιεροσόλυμα’, οι μαθητές «σχολιάζουν εικόνες, κείμενα λογοτεχνικά και λαογραφικά για τα ήθη και έθιμα της Κυριακής των Βαΐων», και στο **μάθημα: ‘Μ. Παρασκευή: Λύπη και προσδοκία χαράς’** «συγκεντρώνουν και συζητούν ήθη και έθιμα της Μ. Παρασκευής», προκειμένου: «να γνωρίσουν τα γεγονότα της Σταύρωσης και της Ταφής του Χριστού και να επισημάνουν τη σύνδεση της Σταύρωσης με την προσδοκία της Ανάστασης.»

2.5. Το ΑΠΣ και ΔΕΠΠΣ της Κοινωνικής και Πολιτικής Αγωγής

Μελετώντας το **ΑΠΣ** και **ΔΕΠΠΣ** της **‘Κοινωνικής και Πολιτικής Αγωγής’** στο **κεφάλαιο: ‘Σκοπός της διδασκαλίας του μαθήματος’** αναφέρονται, μεταξύ άλλων, οι ακόλουθοι σκοποί: «η πολιτισμική ανάπτυξη, με την ενίσχυση της εθνικής και πολιτισμικής ταυτότητας των μαθητών...» και «η ανάπτυξη της ελληνικής μας ταυτότητας και συνείδησης με βάση την εθνική και πολιτιστική μας κληρονομιά». Στο **κεφάλαιο: ‘Άξονες γνωστικού περιεχομένου, Γενικοί στόχοι (γνώσεις, δεξιότητες, στάσεις και αξίες), Ενδεικτικές θεμελιώδεις έννοιες διαθεματικής προσέγγισης για την Α’ Δημοτικού’**, κατά την οποία η Κοινωνική και Πολιτική Αγωγή εντάσσεται στο μάθημα της Μελέτης Περιβάλλοντος, γεγονός που ισχύει και για την Β’, Γ’ και Δ’ Δημοτικού, στο πλαίσιο του **γνωστικού άξονα: ‘Ο πολιτισμός του τόπου μας’** οι μαθητές αναμένεται: «να αποκτήσουν μια πρώτη γνωριμία με τους πολιτιστικούς χώρους και τις λαϊκές παραδόσεις του τόπου στον οποίο ζουν.» Στο **ίδιο κεφάλαιο για τη Β’ Δημοτικού**, οι μαθητές αναμένεται: «να εμβαθύνουν σε βασικές παραδόσεις και στο λαϊκό πολιτισμό της ευρύτερης περιοχής στην οποία ανήκει η κοινότητά τους», στο πλαίσιο του γνωστικού άξονα **‘Πολιτισμός στην ευρύτερη περιοχή’**. Στο **κεφάλαιο: ‘Άξονες γνωστικού περιεχομένου, Γενικοί στόχοι (γνώσεις, δεξιότητες, στάσεις και αξίες), Ενδεικτικές θεμελιώδεις έννοιες διαθεματικής προσέγγισης για τη Γ’ Δημοτικού’**, στο πλαίσιο του **άξονα: ‘Πολιτισμός της χώρας μας’**, οι μαθητές αναμένεται: «να γνωρίσουν χώρους πολιτισμικής αναφοράς και το λαϊκό πολιτισμό από την αρχαιότητα έως σήμερα.» Στο **ίδιο κεφάλαιο για τη Δ’ Δημοτικού**, οι μαθητές αναμένεται: «να γνωρίσουν την πολιτιστική κληρονομιά του τόπου τους και να εκτιμήσουν τη συμβολή της στην τοπική κοινωνία» και «να συγκρίνουν βασικά στοιχεία της τοπικής πολιτιστικής κληρονομιάς τους με στοιχεία πολιτισμών άλλων χωρών – μελών της Ε.Ε. και τρίτων

χωρών», στο πλαίσιο του γνωστικού άξονα: **‘Ο πολιτισμός της Ελλάδας και άλλων χωρών’**. Στο κεφάλαιο: **‘Στόχοι, Θεματικές ενότητες, Ενδεικτικές δραστηριότητες για τη Στ’ Δημοτικού’** στο πλαίσιο του μαθήματος: **‘Οι ευρωπαίοι πολίτες’**, το οποίο εντάσσεται στο ευρύτερο κεφάλαιο: **‘Το άτομο και η Ευρωπαϊκή Ένωση’**, οι μαθητές «αναζητούν και καταγράφουν παραμύθια, ήρωες κόμικς, παιχνίδια κ.ά. των κρατών – μελών της Ε.Ε. και τα συνδέουν με τον πολιτισμό και τις παραδόσεις κάθε λαού. Τα παρουσιάζουν σε εκδήλωση με θεατρικά δρώμενα, κατασκευές, πίνακες, κείμενα κ.λ.π.» προκειμένου: «να αποκτήσουν βασικές γνώσεις για τους λαούς που ανήκουν στην Ε.Ε. και να διευρύνουν τις γνώσεις τους γι’ αυτή» και «να κατανοήσουν τη σημασία της διαφύλαξης των πολιτισμικών ιδιοτήτων των λαών, στο πλαίσιο μιας πολυπολιτισμικής Ευρώπης.» Τέλος, στο ίδιο κεφάλαιο προτείνεται η προαιρετική εκπόνηση ενός σχεδίου εργασίας με θέμα ‘την παρέα με τους άλλους’ από τους μαθητές της Στ’ τάξης, οπότε αυτοί: «διερευνούν και παρουσιάζουν με ποικίλους τρόπους (θεατρικό παιχνίδι, έκθεση, εικαστικές κατασκευές) τρόπους αρμονικής συμβίωσης μέσα από κοινές ή μη κοινές συνήθειες σχετικές με τις γιορτές, τα παιχνίδια, τις διατροφικές συνήθειες κ.ά. που εμφανίζονται σε ομάδες ή λαούς ανεξάρτητα από εθνικές, θρησκευτικές, γλωσσικές και πολιτισμικές ιδιαιτερότητες», προκειμένου: «να αναγνωρίσουν ότι υπάρχουν κοινά δικαιώματα για όλους τους λαούς της γης και να κατανοήσουν την αναγκαιότητα διαφύλαξής τους.»

2.6. Το ΑΠΣ και ΔΕΠΠΣ των Εικαστικών

Στο ΑΠΣ και ΔΕΠΠΣ των Εικαστικών, στο κεφάλαιο: **‘Στόχοι, Θεματικές ενότητες, Ενδεικτικές δραστηριότητες – Οδηγίες για την Α’ και Β’ Δημοτικού’**, στον 4^ο άξονα: **‘Μορφές εικαστικών τεχνών’**, [οι μαθητές επιδιώκεται να] «υφάνουν ένα μικρού μεγέθους υφαντό, χωρίς ή σε μικρό τελάρο 10x15 cm περίπου, με λουρίδες χαρτιού, υφάσματος, χόρτο, μαλλί κ.τ.λ.» Στο ίδιο κεφάλαιο, στον 5^ο άξονα: **‘Έργα τέχνης’**, [οι μαθητές επιδιώκεται να] «γνωρίζουν και να ονομάζουν ορισμένα είδη ελληνικής παραδοσιακής τέχνης» και να «γνωρίζουν και να ονομάζουν ορισμένα είδη της τοπικής τους παραδοσιακής τέχνης». Οι ανωτέρω αναφερθέντες στόχοι προβλέπεται να επιτευχθούν μέσα από την ακόλουθη δραστηριότητα: «Προφορική περιγραφή ενός έργου τέχνης, εύστοχη χρησιμοποίηση απλών όρων και

όρων από τα μαθηματικά (μήκος, συμμετρία ως προς άξονα, σημείο, ευθύγραμμο τμήμα, παράλληλες και κάθετες ευθείες, σχήματα), συζήτηση, έκφραση προτιμήσεων.» Τέλος, στο κεφάλαιο: **‘Στόχοι, Θεματικές ενότητες, Ενδεικτικές δραστηριότητες – Οδηγίες για την Γ’ και Δ’ Δημοτικού’**, στον 4^ο άξονα: **‘Μορφές εικαστικών τεχνών’**, [οι μαθητές επιδιώκεται να] «υφάνουν ένα μικρό υφαντό, σε μικρό τελάρο 15x20 cm περίπου, με λουρίδες χαρτιού, υφάσματος, χόρτο, σπάγγους.»

2.7. Το ΑΠΣ και ΔΕΠΠΣ της Μουσικής

Στο ΑΠΣ και ΔΕΠΠΣ της Μουσικής, στο κεφάλαιο: **‘Ειδικοί σκοποί’** αναφέρεται, μεταξύ άλλων και ο ακόλουθος στόχος: «[Οι μαθητές αναμένεται] να έλθουν σε επαφή με τις παλαιότερες συνιστώσες της νεοελληνικής εθνικής μουσικής παράδοσης (το δημοτικό τραγούδι και το βυζαντινό εκκλησιαστικό μέλος) και να εκτιμήσουν την αξία τους.» Στο κεφάλαιο: **‘Στόχοι, Θεματικές ενότητες, Ενδεικτικές δραστηριότητες για την Α’ και Β’ Δημοτικού’** [οι μαθητές επιδιώκεται να έχουν τη δυνατότητα] «να εκφράζουν συναισθήματα τραγουδώντας ένα φάσμα τραγουδιών που προέρχονται από διαφορετικές ηχητικές πηγές, δίνοντας προσοχή στην ένταση και την ορθοφωνία», γι’ αυτό και «τραγουδούν τραγούδια της περιοχής τους, παραδοσιακά κι έντεχνα». Στο ίδιο κεφάλαιο [οι μαθητές επιδιώκεται να έχουν τη δυνατότητα] «να ακούν μια ποικιλία ειδών μουσικής από διάφορα στυλ και κουλτούρες του παρελθόντος και του παρόντος και να αναγνωρίζουν τα χαρακτηριστικά και ξεχωριστά τους στοιχεία.» Στο ίδιο κεφάλαιο για τη Γ’, Δ’, Ε’ και Στ’ Δημοτικού «τραγουδούν τραγούδια της περιοχής τους, παραδοσιακά και έντεχνα», προκειμένου: «να εκφράζουν συναισθήματα τραγουδώντας ένα φάσμα τραγουδιών που προέρχονται από διαφορετικές πηγές, δίνοντας προσοχή στην ένταση και την ορθοφωνία.» Λίγο παρακάτω [επιδιώκεται να έχουν τη δυνατότητα] «να τραγουδούν και να παίζουν κομμάτια από διάφορες εποχές, τόπους και πολιτισμούς, με αυξανόμενο έλεγχο των μουσικών στοιχείων, συμπεριλαμβανομένου και του ηχοχρώματος» γι’ αυτό «μαθαίνουν μια ομάδα τραγουδιών και κομματιών για μια επέτειο που γιορτάζεται στην Ελλάδα ή σε άλλη χώρα» και «ακούν αποσπάσματα έργων διαφορετικών περιόδων και περιοχών», «μέρη των οποίων...» στη συνέχεια, σε επόμενο στάδιο «...τραγουδούν».

2.8. Το ΑΠΣ και ΔΕΠΠΣ της Θεατρικής Αγωγής

Στο ΑΠΣ και ΔΕΠΠΣ της Θεατρικής αγωγής, στο κεφάλαιο: **‘Σκοπός της διδασκαλίας του Θεάτρου’** σημειώνεται ότι [επιδιώκεται] «η γνωριμία με άμεσο τρόπο με καλλιτεχνικά και πολιτιστικά επιτεύγματα τόσο της πατρίδας του όσο και των άλλων πολιτισμών» και «η απόκτηση συγκεκριμένων γνώσεων για το θέατρο και τις άλλες τέχνες, καθώς και για τη σχέση τους με τον πολιτισμό και την κοινωνία.»

2.9. Το ΑΠΣ και ΔΕΠΠΣ της Φυσικής Αγωγής

Στο ΑΠΣ και ΔΕΠΠΣ της Φυσικής αγωγής, στο κεφάλαιο: **‘Άξονες, Γενικοί στόχοι, Θεμελιώδεις έννοιες διαθεματικής προσέγγισης για την Α’ και τη Β’ τάξη του Δημοτικού’** αναφέρεται ότι: [οι μαθητές επιδιώκεται] «να γνωρίσουν παραδοσιακά παιχνίδια» στο πλαίσιο του άξονα **‘Παιχνίδια ομαδικά, ατομικά, παραδοσιακά, ελεύθερα και οργανωμένα’**, «να καλλιεργήσουν στοιχεία της ελληνικής λαϊκής παράδοσης» και «να αποκτήσουν γνώσεις που σχετίζονται με τον παραδοσιακό χορό, τη μουσική και το τραγούδι σε τοπικό και εθνικό επίπεδο», στο πλαίσιο του άξονα **‘Ελληνικοί παραδοσιακοί χοροί’**. Οι ίδιοι στόχοι, διευρυμένοι, αναφέρονται στο πλαίσιο των **ίδιων γνωστικών αξόνων**, στο κεφάλαιο: **‘Άξονες, Γενικοί στόχοι, Θεμελιώδεις έννοιες διαθεματικής προσέγγισης για τη Γ’ και Δ’ Δημοτικού’**, αφού στο πλαίσιο του άξονα: **‘Παιχνίδια ομαδικά, ατομικά, παραδοσιακά, ελεύθερα και οργανωμένα’** [οι μαθητές επιδιώκεται] «να γνωρίσουν παραδοσιακά παιχνίδια» και «να γνωρίσουν παιχνίδια άλλων χωρών και να τα συγκρίνουν με τα δικά μας» ενώ στο πλαίσιο του άξονα: **‘Ελληνικοί παραδοσιακοί χοροί’** [επιδιώκεται] «να αποκτήσουν γνώσεις που σχετίζονται με τον παραδοσιακό χορό, τη μουσική και το τραγούδι σε τοπικό και εθνικό επίπεδο», «να καλλιεργήσουν στοιχεία της ελληνικής λαϊκής παράδοσης» και «να γνωρίσουν την ελληνική πολιτισμική παράδοση». Στο **ίδιο κεφάλαιο για την Ε’ και Στ’ Δημοτικού** [οι μαθητές επιδιώκεται] «να αποκτήσουν γνώσεις που σχετίζονται με τους παραδοσιακούς χορούς, τη μουσική και το τραγούδι σε τοπικό και εθνικό επίπεδο», «να γνωρίσουν στοιχεία της λαϊκής μας παράδοσης», και «να κατανοήσουν την αξία της πολιτισμικής μας κληρονομιάς». Στο **κεφάλαιο: ‘Μέσα’** συμπεριλαμβάνονται: **‘γ) οι ελληνικοί παραδοσιακοί λαϊκοί χοροί’**. Στο **κεφάλαιο: ‘Στόχοι, Θεματικές**

ενότητες, Ενδεικτικές δραστηριότητες για την Α' και Β' Δημοτικού', στην υποενότητα Γ': 'Παιχνίδια ομαδικά, ατομικά, παραδοσιακά, ελεύθερα και οργανωμένα' προτείνονται δραστηριότητες που περιλαμβάνουν 'παραδοσιακά παιχνίδια' και 'παιχνίδια άλλων χωρών', στο πλαίσιο των θεματικών ενοτήτων 'παραδοσιακά παιχνίδια' και 'παιχνίδια άλλων χωρών'. Στο ίδιο κεφάλαιο, στην υποενότητα Δ': 'Ελληνικοί παραδοσιακοί χοροί' προκειμένου οι μαθητές «να γνωρίσουν τον παραδοσιακό χορό, τη μουσική και το τραγούδι» και «να γνωρίσουν στοιχεία της λαϊκής παράδοσης του τόπου τους», «βρίσκουν πληροφορίες για συγκεκριμένους χορούς, όπως: την περιοχή στην οποία τον συναντάμε, αν χορεύεται από άνδρες ή γυναίκες, τη λαβή των χεριών κ.ά.» Στο κεφάλαιο: 'Στόχοι, Θεματικές ενότητες, Ενδεικτικές δραστηριότητες για τη Γ' και Δ' Δημοτικού', στην υποενότητα Γ': 'Παιχνίδια ομαδικά, ατομικά, παραδοσιακά, ελεύθερα και οργανωμένα' προτείνονται δραστηριότητες που όπως και στο αντίστοιχο κεφάλαιο για την Α' και Β' τάξη, περιλαμβάνουν 'παραδοσιακά παιχνίδια' και 'παιχνίδια άλλων χωρών', στο πλαίσιο των θεματικών ενοτήτων: 'παραδοσιακά παιχνίδια' και 'παιχνίδια άλλων χωρών'. Στο ίδιο κεφάλαιο, στην υποενότητα Ε': 'Ελληνικοί παραδοσιακοί χοροί' [επιδιώκεται οι μαθητές] «να γνωρίσουν στοιχεία της λαϊκής παράδοσης του τόπου τους» και γι' αυτό «βρίσκουν και παρουσιάζουν πληροφορίες για τους τοπικούς παραδοσιακούς χορούς.» Στο αντίστοιχο κεφάλαιο (Στόχοι, Θεματικές ενότητες, Ενδεικτικές δραστηριότητες) για την Ε' και Στ' Δημοτικού, στην υποενότητα Δ': 'Ελληνικοί παραδοσιακοί χοροί' οι μαθητές αναμένεται, όπως και στην αντίστοιχη υποενότητα για τη Γ' και Δ' τάξη, «να γνωρίσουν στοιχεία της λαϊκής παράδοσης του τόπου τους». Προκειμένου να επιτευχθεί ο στόχος που μόλις αναφέρθηκε, προτείνεται οι μαθητές «να βρουν και να παρουσιάσουν πληροφορίες για συγκεκριμένους χορούς» και να πραγματοποιήσουν «επίσκεψη σε μουσείο λαϊκής τέχνης». Στο κεφάλαιο: 'Προτεινόμενα διαθεματικά σχέδια εργασίας για την Α' και Β' Δημοτικού' το θέμα που προτείνεται είναι 'τα ελληνικά παραδοσιακά παιχνίδια', στο αντίστοιχο κεφάλαιο για την Ε' και Στ' Δημοτικού το θέμα που προτείνεται είναι 'οι ελληνικοί παραδοσιακοί χοροί', ενώ στο 'Εποπτικό υλικό' συμπεριλαμβάνονται και 'μαγνητοταινία με την μουσική των ελληνικών χωρών' αλλά και '2 CD ελληνικών παραδοσιακών χωρών.'

2.10. Το ΑΠΣ και ΔΕΠΠΣ των Φυσικών

Στο ΑΠΣ και ΔΕΠΠΣ του ‘Ερευνώ και Ανακαλύπτω Φυσικά Δημοτικού’, στο κεφάλαιο: ‘Στόχοι, Θεματικές ενότητες, Ενδεικτικές δραστηριότητες’, στην ενότητα 1 ‘Υλικά σώματα και δομή της ύλης’ οι μαθητές «συλλέγουν πληροφορίες για τη μέθοδο παρασκευής του γιαουρτιού άλλοτε και τώρα. Παρασκευάζουν γιαούρτι στην τάξη και προσδιορίζουν το ρόλο των μικροοργανισμών στη διαδικασία παραγωγής του», προκειμένου: «να διακρίνουν, μέσα από παραδείγματα, τους μικροοργανισμούς σε ωφέλιμους και βλαβερούς για τον άνθρωπο ή το περιβάλλον.» Η εν λόγω αναφορά, αν και μοναδική, αποδεικνύει ότι ο λαϊκός πολιτισμός εισχωρεί ακόμη και σε γνωστικά αντικείμενα, στα οποία δεν αναμένουμε να τον συναντήσουμε

.....

Σ’ αυτό το σημείο έχει ολοκληρωθεί η αναφορά στα ισχύοντα ΑΠΣ και ΔΕΠΠΣ με βάση τις θέσεις των οποίων γίνεται φανερή και συγχρόνως τεκμηριώνεται η ανάγκη σύνδεσης του λαϊκού πολιτισμού με τις παρεχόμενες στα ελληνικά σχολεία ακαδημαϊκές γνώσεις, και συνακόλουθα, η ανάγκη ένταξης των εκφάνσεών του στα επιμέρους γνωστικά αντικείμενα. Δεδομένου ότι η παρούσα εργασία συνιστά μια συγκριτική έρευνα, η αναφορά στο παλιό ΑΠΣ του Δημοτικού σχολείου ενδεχομένως να κριθεί απαραίτητη. Εν τούτοις, και επειδή αφ’ ενός ο εντοπισμός του κειμένου του παλαιού ΑΠΣ δεν κατέστη δυνατός από μέρος μας, και αφ’ ετέρου δεν επιθυμούμε η ανάγνωση της εργασίας να αποτελέσει κουραστικό και καταναγκαστικό έργο για τους αναγνώστες, εξ’ αιτίας της έκτασής της, δεν παραθέτουμε το κείμενο του παλαιού ΑΠΣ στο πλαίσιο της παρούσας εργασίας. Αναφέρουμε, όμως, σ’ αυτό το σημείο, προκειμένου να κλείσουμε το παρόν κεφάλαιο και να γνωστοποιήσουμε τον τρόπο με τον οποίο θα εργαστούμε ότι, σύμφωνα πάντα με το κείμενο του ΑΠΣ και ΔΕΠΠΣ, τα στοιχεία από το λαϊκό πολιτισμό, που αποτελούν στοιχεία ελέγχου στο πλαίσιο της παρούσας εργασίας είναι: οι παροιμίες, οι γλωσσοδέτες, τα αινίγματα, τα δημοτικά και παραδοσιακά τραγούδια, οι παροιμιόμυθοι, τα λογοπαίγνια, οι μαντινάδες, οι θρύλοι, οι μύθοι, οι παραδόσεις, τα νανουρίσματα, τα ταχταρίσματα, τα παραμύθια, τα κάλαντα, τα έργα λαϊκής τέχνης, τα παραδοσιακά παιχνίδια, τα παραδοσιακά επαγγέλματα, το θέατρο σκιών, τα ήθη και έθιμα, οι παραδοσιακοί χοροί, οι παραδοσιακές φορεσιές, τα παραδοσιακά μουσικά όργανα, τα δείγματα παραδοσιακής αρχιτεκτονικής, οι λαϊκές αντιλήψεις και δοξασίες, τα παραδοσιακά εδέσματα.

Κυρίως Θέμα

- **Κεφάλαιο 3^ο: Τα παλαιά διδακτικά εγχειρίδια της Α' τάξης**

3.1. Παλαιά διδακτικά εγχειρίδια Γλώσσας

Το παλαιό διδακτικό πακέτο για τη διδασκαλία του μαθήματος της Γλώσσας στην Α' Δημοτικού έχει τον τίτλο: «Η Γλώσσα μου – για την Α' Δημοτικού» και αποτελείται από τα 2 τεύχη του βιβλίου του μαθητή.

Το πρώτο τεύχος του βιβλίου για το μαθητή περιέχει συνολικά 56 μαθήματα, ανάμεσα στα οποία και το μάθημα: «Η παράγκα του Καραγκιόζη», το οποίο είναι ένα απόσπασμα από παράσταση του θεάτρου σκιών και συνοδεύεται από απεικονίσεις των βασικότερων ηρώων του θεάτρου σκιών, όπως φαίνεται στον παρακάτω πίνακα:

Τίτλος μαθήματος	Εκφάνσεις από το λαϊκό πολιτισμό
Η παράγκα του Καραγκιόζη	Θέατρο σκιών

Το εν λόγω μάθημα, αντιστοιχεί σε ποσοστό του 1,8% σε σχέση με το σύνολο των 56 μαθημάτων που περιέχονται στο υπό εξέταση διδακτικό εγχειρίδιο.

Το δεύτερο τεύχος του βιβλίου για το μαθητή περιέχει συνολικά 38 κείμενα, ανάμεσα στα οποία: το δημοτικό: «Το κλεφτόπουλο», το λαϊκό: «Παρακάλεση για βροχή» που θυμίζει την Περπερούνα, το λαϊκό παιχνίδι: «Του Γκέκα» και «η Λαμπρή του Αλέξη», κείμενο της συγγραφικής ομάδας, στο οποίο αναφέρονται πασχαλινά έθιμα, όπως σημειώνεται και στον πίνακα που ακολουθεί:

Τίτλος μαθήματος	Εκφάνσεις από το λαϊκό πολιτισμό
Το κλεφτόπουλο	Δημοτικό τραγούδι
Παρακάλεση για βροχή	Λαϊκό
Η Λαμπρή του Αλέξη	Κείμενο της συγγραφικής ομάδας
Του Γκέκα	Λαϊκό παιχνίδι

Τα 4 αναφερθέντα μαθήματα αντιστοιχούν στο ποσοστό του 10,5% σε σχέση με το σύνολο των 38 κειμένων του υπό εξέταση διδακτικού εγχειριδίου.

Συνοψίζοντας αναφέρουμε ότι τα 6 αναφερθέντα μαθήματα, όπου εντοπίσαμε εκφάνσεις από το λαϊκό πολιτισμό αντιστοιχούν σε ποσοστό του 6,4% σε σχέση με τα 94 κείμενα που περιέχονται συνολικά και στα 2 τεύχη του βιβλίου της Γλώσσας.

3.2. Παλαιά διδακτικά εγχειρίδια Μελέτης Περιβάλλοντος

Το παλαιό διδακτικό εγχειρίδιο Μελέτης Περιβάλλοντος για την Α Δημοτικού με τίτλο: «Εμείς και ο κόσμος – Α' τάξη» αποτελείται από το βιβλίο του μαθητή, και περιέχει συνολικά 61 μαθήματα.

Δεδομένου ότι η διδασκαλία του μαθήματος της Μελέτης στηρίζεται κυρίως στην επεξεργασία εικόνων και διεξάγεται μέσω συζητήσεων που λαμβάνουν χώρα μέσα στη σχολική αίθουσα, στο πλαίσιο της παρούσας εργασίας και προκειμένου να μπορέσουμε να εντοπίσουμε αν και κατά πόσο στοιχεία από το λαϊκό μας πολιτισμό διαχέονται στα περιεχόμενα του μαθήματος, θα στηριχτούμε κυρίως στις εικόνες του εγχειριδίου.

Εξετάζοντας το διδακτικό εγχειρίδιο, διαπιστώσαμε ότι σε 5 από τα μαθήματα που συνολικά περιέχει, υπαισέρχονται εκφάνσεις από το λαϊκό πολιτισμό. Ειδικότερα, στο μάθημα: «Β1. Ο τόπος που ζούμε» υπάρχει η εικόνα ενός ορεινού παραδοσιακού χωριού, με πέτρινες οικίες, χτισμένες σύμφωνα με τον παραδοσιακό αρχιτεκτονικό ρυθμό και στο μάθημα: «Β3. Πώς ζούμε στον τόπο μας» υπάρχει μια εικόνα, από ένα πανηγύρι σε ένα ξωκλήσι, κατά τη διάρκεια του οποίου οι χορευτές, που χορεύουν παραδοσιακούς χορούς, φορούν παραδοσιακές ενδυμασίες. Στο μάθημα: «Η2. Όλα αλλάζουν με τα χρόνια», υπάρχει μία εικόνα στην οποία βλέπουμε παραδοσιακές ενδυμασίες και στο μάθημα: «Χριστούγεννα - Πρωτοχρονιά» υπάρχουν εικόνες στις οποίες βλέπουμε το στόλισμα του έλατου, μια πιατέλα με παραδοσιακά γλυκίσματα των ημερών, την κοπή της βασιλόπιτας από τον πατέρα, και στίχους από τα κάλαντα των Χριστουγέννων και της Πρωτοχρονιάς: «Χριστούγεννα, πρωτούγεννα, πρώτη γιορτή του χρόνου...», και «Αρχιμηνιά κι αρχιχρονιά κι αρχή καλός μας χρόνος...», αντίστοιχα. Τέλος, στο μάθημα: «Κλείνει το σχολείο», παρατίθενται εικόνες από το στόλισμα του χριστουγεννιάτικου δέντρου, τον εορτασμό των Απόκριων, και το τσούγκρισμα των κόκκινων αυγών την ημέρα της Ανάστασης, όπως σημειώνουμε και στον πίνακα της επόμενης σελίδας:

Τίτλος μαθήματος	Εκφάνσεις από το λαϊκό πολιτισμό
B1. Ο τόπος που ζούμε	Παραδοσιακό ορεινό χωριό με παραδοσιακού τύπου κατοικίες - Απεικόνιση
B3. Πώς ζούμε στον τόπο μας	Πανηγύρι σε ένα ξωκλήσι – Απεικόνιση
H2. Όλα αλλάζουν με τα χρόνια	Παραδοσιακές ενδυμασίες – Απεικόνιση
Χριστούγεννα – Πρωτοχρονιά	Χριστουγεννιάτικο δέντρο, παραδοσιακά γλυκίσματα, η κοπή της βασιλόπιτας – Απεικονίσεις, Στίχοι από τα κάλαντα.
Κλείνει το σχολείο	Στόλισμα Χριστουγεννιάτικου δέντρου, εορτασμός των Αποκρεών, τσουγκρισμα κόκκινων αυγών – Απεικονίσεις.

Τα 5 αναφερθέντα μαθήματα αντιστοιχούν σε ποσοστό του 8,2% σε σχέση με τα 61 μαθήματα που περιέχονται συνολικά στο υπό εξέταση διδακτικό εγχειρίδιο.

• Κεφάλαιο 4^ο: Τα παλαιά διδακτικά εγχειρίδια της Β' τάξης

4.1. Παλαιά διδακτικά εγχειρίδια Γλώσσας

Το παλαιό διδακτικό πακέτο της Γλώσσας για την Β' Δημοτικού: «Η Γλώσσα μου – για τη Β' Δημοτικού» αποτελείται από τα 4 τεύχη του βιβλίου του μαθητή.

Το πρώτο τεύχος του βιβλίου για το μαθητή περιέχει συνολικά 26 κείμενα, ανάμεσα στα οποία τα μαθήματα: «Παροιμίες για τους μήνες» και «Καραγκιόζης ο Πολύξερρος», απόσπασμα από μια παράσταση του θεάτρου σκιών που συνοδεύεται από σχετική απεικόνιση, όπως φαίνεται και στον ακόλουθο πίνακα:

Τίτλος μαθήματος	Εκφάνσεις από το λαϊκό πολιτισμό
Παροιμίες για τους μήνες	Παροιμίες (5)
Καραγκιόζης ο Πολύξερρος	Θέατρο Σκιών

Τα 2 αναφερθέντα μαθήματα, αντιστοιχούν στο ποσοστό 7,7% του συνόλου των 26 μαθημάτων που περιλαμβάνονται στο υπό εξέταση διδακτικό εγχειρίδιο.

Στο δεύτερο τεύχος του βιβλίου του μαθητή περιέχονται συνολικά 25 κείμενα, ανάμεσα στα οποία: το δημοτικό «Ένας γέρος γέροντας» και η λαϊκή παραλλαγή του μύθου του Αισώπου «Το λιοντάρι και η σκνίπα» από την Κεφαλονιά, όπως βλέπουμε στον ακόλουθο πίνακα:

Τίτλος μαθήματος	Εκφάνσεις από το λαϊκό πολιτισμό
Ένας γέρος γέροντας	Δημοτικό
Το λιοντάρι και η σκνίπα	Λαϊκή παραλλαγή του μύθου του Αισώπου από την Κεφαλονιά

Τα 2 αναφερθέντα κείμενα αντιστοιχούν σε ποσοστό του 8% του συνολικού αριθμού των 25 κειμένων του υπό εξέταση διδακτικού εγχειριδίου.

Το τρίτο τεύχος του βιβλίου για το μαθητή περιέχει, 25 συνολικά κείμενα, μεταξύ των οποίων: η παράδοση: «Οι 12 μήνες και το βαρέλι τους» και το δημοτικό: «Το κλεφτόπουλο και το δέντρο», όπως σημειώνουμε στον ακόλουθο πίνακα:

Τίτλος μαθήματος	Εκφάνσεις από το λαϊκό πολιτισμό
Οι 12 μήνες και το βαρέλι τους	Λαϊκή παράδοση
Το κλεφτόπουλο και το δέντρο	Δημοτικό

Τα 2 αναφερθέντα κείμενα, αντιστοιχούν στο ποσοστό του 8% του συνόλου των 25 κειμένων που περιλαμβάνονται στο υπό εξέταση διδακτικό εγχειρίδιο.

Το τέταρτο τεύχος του βιβλίου για το μαθητή αποτελείται από 30 συνολικά κείμενα, μεταξύ των οποίων: το δημοτικό: «Τώρα είν' Απρίλης» και το κείμενο της συγγραφικής ομάδας: «Τ' αερόστατα της Λαμπρής», στο οποίο περιγράφεται το ομώνυμο έθιμο, όπως σημειώνεται και στον πίνακα που ακολουθεί:

Τίτλος μαθήματος	Εκφάνσεις από το λαϊκό πολιτισμό
Τώρα είν' Απρίλης	Δημοτικό
Τ' αερόστατα της Λαμπρής	Κείμενο της συγγραφικής ομάδας

Τα 2 αναφερθέντα κείμενα αντιστοιχούν στο ποσοστό του 6,7%, σε σχέση με το σύνολο των 30 κειμένων του υπό εξέταση διδακτικού εγχειριδίου.

Συνοψίζοντας σημειώνουμε ότι τα 8 κείμενα στα οποία εντοπίσαμε εκφάνσεις από το λαϊκό πολιτισμό αντιστοιχούν στο 7,6% του συνόλου των 106 κειμένων που περιλαμβάνονται και στα 4 τεύχη του βιβλίου της Γλώσσας για τη Β' Δημοτικού.

4.2. Παλαιά διδακτικά εγχειρίδια Μελέτης Περιβάλλοντος

Το παλαιό διδακτικό πακέτο της Μελέτης Περιβάλλοντος για τη Β' τάξη του Δημοτικού έχει τίτλο: «Εμείς και ο κόσμος – Β' τάξη» και αποτελείται από το βιβλίο του μαθητή, το οποίο περιέχει 92 συνολικά μαθήματα και το τετράδιο εργασιών.

Εξετάζοντας το βιβλίο του μαθητή, εντοπίσαμε εκφάνσεις από το λαϊκό πολιτισμό στα 15 από τα μαθήματα που περιέχει συνολικά. Στο μάθημα: «Α.1.3. Τι μαθαίνουμε στο σχολείο» σημειώνεται η παροιμία: «Άνθρωπος αγράμματος, ξύλο απελέκητο» και στο μάθημα: «Α.2.3. Τα σπίτια μας» απεικονίζεται μια νησιώτικη κατοικία χτισμένη σύμφωνα με τον χαρακτηριστικό αιγαιοπελαγίτικο αρχιτεκτονικό ρυθμό. Στο μάθημα: «Α.3.1. Γιατί ζούμε πολλοί μαζί» καταγράφεται η παροιμία: «Βοήθα με να σε βοηθώ, ν' ανεβούμε τον γκρεμό» και στο μάθημα: «Α.4.3. Κάνουμε αυτό που πρέπει;» υπάρχει μια απεικόνιση του μύθου: «Δυο κατσίκες σ' ένα γεφύρι. Στο μάθημα: «Β.2.4. Φύσηξε αέρας, αλλάξ' ο καιρός» παρατίθεται η παράδοση: «Ο ήλιος και ο αέρας», και στο μάθημα: «Β.3.2. Ο καιρός αλλάζει τη ζωή μας» σημειώνονται οι παροιμίες: «Ο Απρίλης με τα λούλουδα κι ο Μάης με τα ρόδα», «Το Μάρτη ξύλα φύλαγε μην κάψεις τα παλούκια» και «Αύγουστε, καλέ μου μήνα, να 'σουν δυο φορές το χρόνο». Στο μάθημα «Δ.2.4. Τα όργανα των φυτών» σημειώνεται το αίνιγμα: «Την άνοιξη γεννιέμαι μ' αγκάθια στο πλευρό, οι άνθρωποι με κάνουν με ζάχαρη γλυκό» και στο μάθημα: «Δ.3.3. Οι καλλιεργητές και οι δουλειές τους» συναντούμε: το δημοτικό τραγούδι: «Το αμπέλι», το αίνιγμα: «Περιστέρι μαδημένο και στη στράτα πεταμένο» και τις παροιμίες: «Αγάλια – αγάλια γίνεται η αγουρίδα μέλι» και «Τον Τρυγητή, τ' αμπελουργού πάνε χαλάλι οι κόποι». Στο μάθημα: «Ε.2.2. Πώς μεγαλώνουν τα ζώα» σημειώνεται η παροιμία: «Του κόκορα τ' αυγό δεν κάνει περιστέρι» και στο μάθημα: «Ε.2.4. Τα όργανα των ζώων» παρατίθεται το αίνιγμα: «Τέσσερις στέκονται, δυο αγναντεύουν, ένας σκάφτει κι άλλος κλώθει». Στο μάθημα: «Ε.4.1. Ένας άνθρωπος γεννιέται και μεγαλώνει» αναφέρεται η παροιμία: «Η γεια με καν' και χαιρόμαι, η γεια και καμαρώνω» και στο μάθημα: «Στ.1.1.

Ανάγκες που έχουμε» σημειώνεται η παροιμία: «Όσα φέρνει η ώρα δεν τα φέρνει ο χρόνος». Στο μάθημα: «Η.1.2. Το εικοσιτετράωρο και πώς το μετρούμε εντοπίσαμε το αίνιγμα: «Ένα μάτι έχω κι όλο τον κόσμο βλέπω» και στο μάθημα: «Η.2.2. Τι αλλάζει ο άνθρωπος» υπάρχει μια απεικόνιση στην οποία βλέπουμε ένα τζάκι, στη φλόγα του οποίου βράζει το φαγητό, μέσα σε ένα καζάνι. Πάνω από αυτό υπάρχουν παραδοσιακά σκεύη, ενώ στο γύρω χώρο υπάρχουν παραδοσιακά έπιπλα και στο δάπεδο είναι στρωμένη μια κουρελού. Στο ίδιο μάθημα υπάρχουν φωτογραφίες από την τελετή του μυστηρίου του γάμου άλλοτε και σήμερα: στην πρώτη φωτογραφία απεικονίζονται όλοι οι κάτοικοι του χωριού, οι οποίοι, ντυμένοι με παραδοσιακές ενδυμασίες, έχουν μαζευτεί στην κεντρική πλατεία, ενώ στις δύο φωτογραφίες που έπονται απεικονίζεται ένας θρησκευτικός κι ένας πολιτικός γάμος, αντίστοιχα. Στη συνέχεια, στο ίδιο μάθημα, παρατίθεται μια ακόμη φωτογραφία, στην οποία χορευτές παραδοσιακών χορών φορούν ελληνικές παραδοσιακές ενδυμασίες και δύο επιπλέον φωτογραφίες, στις οποίες απεικονίζεται ο τρόπος εορτασμού των Απόκριω άλλοτε και σήμερα: στην πρώτη φωτογραφία οι άνθρωποι ντυμένοι με παραδοσιακές ενδυμασίες και φορώντας μάσκες στα πρόσωπά τους, χορεύουν παραδοσιακούς χορούς, ενώ στη δεύτερη παρουσιάζεται ένα άρμα με το βασιλιά Καρνάβαλο και τους χορευτές μεταμφιεσμένους, που παρελαύνουν στον κεντρικό δρόμο μιας πόλης. Στο ίδιο μάθημα υπάρχουν άλλες δύο φωτογραφίες οι οποίες απεικονίζουν τον τρόπο με τον οποίον τα παιδιά έλεγαν τα κάλαντα άλλοτε και τώρα: στην πρώτη φωτογραφία παρουσιάζεται μια ομάδα μαθητών, οι οποίοι, ντυμένοι με παραδοσιακές ενδυμασίες και παίζοντας παραδοσιακά όργανα, λένε τα κάλαντα, ενώ στη δεύτερη μια μικρότερη ομάδα παιδιών τραγουδά τα κάλαντα, κρατώντας τρίγωνα, φαναράκια και το παραδοσιακό караβάκι. Τέλος, στο «εποχιακό», κατά τους συγγραφείς μάθημα: «Το λιομάζωμα» απεικονίζεται η συγκομιδή των καρπών από τα ελαιόδεντρα, μέσω της παραδοσιακής μεθόδου του «ραβδίσματος» και η σύνθλιψη των καρπών προκειμένου να παραχθεί λάδι, όπως σημειώνουμε και στον ακόλουθο πίνακα:

Τίτλος μαθήματος	Εκφάνσεις από το λαϊκό πολιτισμό
A.1.3. Τι μαθαίνουμε στο σχολείο	Άνθρωπος αγράμματος, ξύλο απελέκτο – Παροιμία
A.2.3. Τα σπίτια μας	Κατοικία – δείγμα του αιγαιοπελαγίτικου αρχιτεκτονικού ρυθμού – Απεικόνιση

A.3.1. Γιατί ζούμε πολλοί μαζί	Βοήθα με να σε βοηθώ, ν' ανεβούμε τον γκρεμό – Παροιμία
A.4.3. Κάνουμε αυτό που πρέπει	Δυο κατσίκες σ' ένα γεφύρι – Απεικόνιση του μύθου
B.2.4. Φύσηξε αέρας, αλλάξ' ο καιρός	Ο ήλιος και ο αέρας – εικονογραφημένη παράδοση (ποιητικός λόγος)
B.3.2. Ο καιρός αλλάζει τη ζωή μας	3 παροιμίες σχετικές με τους μήνες: Μάρτη, Απρίλη, Μάη και Αύγουστο
Δ.2.4. Τα όργανα των φυτών	Την άνοιξη γεννιέμαι μ' αγκάθια στο πλευρό, οι άνθρωποι με κάνουν με ζάχαρη γλυκό – Αίνιγμα
Δ.3.3. Οι καλλιεργητές και οι δουλειές τους	Το αμπέλι – Δημοτικό, Περιστέρι μαδημένο και στη στράτα πεταμένο – Αίνιγμα, Αγάλια αγάλια γίνεται η αγουρίδα μέλι, Τον Τρυγητή, τ' αμπελουργού πάνε χαλάλι οι κόποι – Παροιμίες
E.2.2. Πώς μεγαλώνουν τα ζώα	Του κόκορα τ' αυγό δεν κάνει περιστέρι – Παροιμία
E.2.4. Τα όργανα των ζώων	Τέσσερις στέκονται, δυο αγναντεύουν, ένας σκάφτει κι άλλος κλώθει - Αίνιγμα
E.4.1. Ένας άνθρωπος γεννιέται και μεγαλώνει	Η γεια με καν' και χαίρομαι, η γεια και καμαρώνω – Παροιμία
Στ.1.1. Ανάγκες που έχουμε	Όσα φέρνει η ώρα, δεν τα φέρνει ο χρόνος – Παροιμία
H.1.2. Το εικοσιτετράωρο και πώς το μετρούμε	Ένα μάτι έχω κι όλο τον κόσμο βλέπω – Αίνιγμα
H.2.2. Τι αλλάζει ο άνθρωπος	Τζάκι με χρηστική λειτουργία και παραδοσιακή διακόσμηση στον περιβάλλοντα χώρο – Απεικόνιση, Έθιμα από: α) το μυστήριο του γάμου, β) τον τρόπο διασκέδασης (χορός), γ) τις Αποκριές, δ) τα Κάλαντα –

	Φωτογραφίες και Απεικονίσεις
Το λιομάζωμα – Εποχιακό	Συγκομιδή των καρπών και παραγωγή λαδιού στο ελαιοτριβείο – Απεικόνιση

Τα 15 αναφερθέντα μαθήματα αντιστοιχούν στο ποσοστό του 16,3 % του συνόλου των 92 μαθημάτων που περιέχονται στο υπό εξέταση διδακτικό εγχειρίδιο.

.....

Όσον αφορά στο τετράδιο εργασιών εντοπίσαμε τα αινίγματα: «Μικρή μικρή νοικοκυρά, μεγάλη πίτα κάνει», «Από πάνω σαν τηγάνι, από κάτω σαν βαμπάκι κι από πίσω σαν ψαλίδι», «Βόδι δεν είναι, κέρατα έχει. Γάιδaros δεν είναι, σαμάρι έχει. Γραμματικός δεν είναι, περπατάει και γράφει», στην εργασία 37, τα αινίγματα: «Κολοκύθι εφτάτροπο, κάθε τρύπα κι όνομα», «Πάνω κόφτει, κάτω κόφτει και στη μέση λέει και λέει» στην εργασία 40 κι έθιμα από τον εορτασμό των Χριστουγέννων, των Απόκριew, της Πρωτομαγιάς και από το μυστήριο του γάμου, στην εργασία 55.

• Κεφάλαιο 5^ο: Τα παλαιά διδακτικά εγχειρίδια της Α' και Β' τάξης

5.1. Παλαιό Ανθολόγιο – Μέρος πρώτο

Το πρώτο μέρος του παλαιού Ανθολογίου, για την Α' και Δημοτικού, περιέχει συνολικά 77 κείμενα, ανάμεσα στα οποία και τα ακόλουθα 18, στα οποία εντοπίσαμε στοιχεία από το λαϊκό πολιτισμό, όπως βλέπουμε στον ακόλουθο πίνακα:

Τίτλος μαθήματος	Εκφάνσεις από το λαϊκό πολιτισμό
(Βραδινή) προσευχή	Δημοτικό
Φεγγαράκι μου λαμπρό	Δημοτικό
Τραγουδάκια για το μωρό (5)	Δημοτικά
Ντίλι - ντίλι – ντίλι...	Δημοτικό
Δύο κατσίκες σ' ένα γεφύρι	Μύθος
Η γιαγιά άρχισε το παραμύθι	Κείμενο της συγγραφικής ομάδας - αναφορά της παροιμίας: «Αν ρίξει

	ο Μάρτης δυο νερά κι ο Απρίλης άλλο ένα, χαρά σ' εκείνον το ζευγά που έχει φυτεμένα».
Γλωσσοδέτες	Λαϊκοί (5)
Μου 'λεγε η μάνα μου	Δημοτικά ποιήματα (3)
Λύκος, αλεπού και γάδαρος	Λαϊκό παραμύθι
Τα βγάζουμε;	Δημοτικό
Μαντέματα	Αινίγματα (2)
Τα καβούρια κάνουν γάμο	Δημοτικό
Μαντέματα	Αινίγματα (4)
Οι τρεις συμβουλές	Διασκευή από τη Λότη Πέτροβιτς για το βιβλίο: «17 ελληνικά λαϊκά παραμύθια», διασκευασμένα για παιδιά.
Νανουρίσματα	Δημοτικά – Λαϊκά (3)
Πάπιες, χήνες του γιαλού	Δημοτικό
Χελιδονάκι μου γοργό	Δημοτικό
Μάρτη, Μάρτη βροχερό	Δημοτικό

Τα 18 αναφερθέντα κείμενα του πρώτου μέρους του Ανθολογίου αντιστοιχούν σε ποσοστό του 23,4 % του συνόλου των 77 κειμένων.

- **Κεφάλαιο 6^ο: Τα παλαιά διδακτικά εγχειρίδια της Γ' τάξης**

6.1. Παλαιά διδακτικά εγχειρίδια Γλώσσας

Το παλαιό διδακτικό πακέτο της Γλώσσας για τη Γ' Δημοτικού έχει τίτλο: «Η Γλώσσα μου – για τη Γ' Δημοτικού» και αποτελείται από τα 4 τεύχη του βιβλίου για το μαθητή.

Στο πρώτο τεύχος του βιβλίου για το μαθητή περιλαμβάνονται συνολικά 28 κείμενα, μεταξύ των οποίων: το Χιώτικο ανέκδοτο: «Πώς πουλήθηκε μια νταμιτζάνα κρασί», η λαϊκή διασκευή του μύθου: «Ο δειλός κυνηγός» του Αισώπου και τέλος, το κείμενο της συγγραφικής ομάδας: «Τα πανηγύρια», στο οποίο αναφέρονται εθιμικές εφαρμογές από τον εορτασμό των πανηγύρεων, όπως βλέπουμε και στον πίνακα:

Τίτλος μαθήματος	Εκφάνσεις από το λαϊκό πολιτισμό
Πώς πουλήθηκε μια νταμιτζάνα κρασί	Χιώτικο ανέκδοτο
Ο δειλός κυνηγός	Λαϊκή διασκευή του μύθου του Αισώπου
Τα πανηγύρια	Κείμενο της συγγραφικής ομάδας

Τα 3 αναφερθέντα κείμενα αντιστοιχούν στο ποσοστό του 10,7 % σε σχέση με το σύνολο των 28 κειμένων που περιέχονται στο υπό εξέταση διδακτικό εγχειρίδιο.

Το δεύτερο τεύχος του βιβλίου για το μαθητή περιέχει συνολικά 29 κείμενα, ανάμεσα στα οποία και η λαϊκή παράδοση: «Όλοι είχαν δίκιο» και το κείμενο της συγγραφικής ομάδας: «Κάλαντα της Πρωτοχρονιάς», στο οποίο περιγράφεται το ομώνυμο έθιμο, όπως σημειώνεται στον παρακάτω πίνακα:

Τίτλος μαθήματος	Εκφάνσεις από το λαϊκό πολιτισμό
Όλοι είχαν δίκιο	Λαϊκή παράδοση
Κάλαντα της Πρωτοχρονιάς	Κείμενο της συγγραφικής ομάδας

Το ποσοστό στο οποίο αντιστοιχούν τα 2 αναφερθέντα κείμενα είναι το 6,9% του συνόλου των 29 κειμένων που περιλαμβάνονται στο εγχειρίδιο.

Στο τρίτο τεύχος του βιβλίου του μαθητή περιέχονται 24 συνολικά μαθήματα, ανάμεσα στα οποία: μια λαϊκή διασκευή του μύθου του Αισώπου: «Πατέρας και κόρες», το κείμενο της συγγραφικής ομάδας: «Ο χορός», στο οποίο περιγράφεται η σχέση του λαού μας με τους παραδοσιακούς χορούς, μια διασκευή της λαϊκής παράδοσης: «Ο Διόνυσος και το αμπέλι», το δημοτικό: «Του πολέμου του '21», και μια διασκευή της λαϊκής παράδοσης: «Το κυπαρίσσι του Μυστρά», όπως βλέπουμε στον ακόλουθο πίνακα:

Τίτλος μαθήματος	Εκφάνσεις από το λαϊκό πολιτισμό
Πατέρας και κόρες	Λαϊκή διασκευή του μύθου του Αισώπου
Ο χορός	Κείμενο της συγγραφικής ομάδας
Ο Διόνυσος και το αμπέλι	Διασκευή της λαϊκής παράδοσης
Του πολέμου του 21	Δημοτικό
Το κυπαρίσσι του Μυστρά	Διασκευή της λαϊκής παράδοσης

Το ποσοστό στο οποίο αντιστοιχούν τα 5 αναφερθέντα κείμενα είναι το 20,8% του συνόλου των 24 κειμένων που περιλαμβάνονται στο υπό εξέταση εγχειρίδιο.

Το τέταρτο τεύχος της Γλώσσας περιέχει 23 συνολικά κείμενα, μεταξύ των οποίων και τα κείμενα της συγγραφικής ομάδας: «Υφάντρια στο χωριό», στο οποίο περιγράφεται η παραδοσιακή ύφανση στον αργαλειό και «Ναυτική εβδομάδα», στο οποίο περιγράφονται έθιμα από τον εορτασμό της ναυτικής εβδομάδας στα νησιά του Αιγαίου, όπως βλέπουμε και στον παρακάτω πίνακα:

Τίτλος μαθήματος	Εκφάνσεις από το λαϊκό πολιτισμό
Υφάντρια στο χωριό	Κείμενο της συγγραφικής ομάδας
Ναυτική εβδομάδα	Κείμενο της συγγραφικής ομάδας

Τα 2 αναφερθέντα κείμενα αντιστοιχούν στο ποσοστό του 8,7% του συνόλου των 23 κειμένων του υπό εξέταση διδακτικού εγχειριδίου.

Κλείνοντας, αναφέρουμε ότι τα 12 μαθήματα στα οποία εντοπίσαμε στοιχεία από το λαϊκό πολιτισμό αντιστοιχούν στο ποσοστό του 11,5% του συνόλου των 104 μαθημάτων που περιέχονται και στα 4 τεύχη του βιβλίου της Γλώσσας.

6.2. Παλαιά διδακτικά εγχειρίδια Μελέτης Περιβάλλοντος

Το παλαιό διδακτικό εγχειρίδιο Μελέτης Περιβάλλοντος για τη Γ' Δημοτικού, με τίτλο: «Εμείς και ο κόσμος – Γ' τάξη» αποτελείται από το βιβλίο του μαθητή, το οποίο περιέχει 97 συνολικά μαθήματα, και το τετράδιο εργασιών.

Στο μάθημα: «Α.3.1. Η ζωή στο σημερινό χωριό», παρουσιάζονται σκίτσα από αγροτικές εργασίες, που πραγματοποιούνται μέσα από παραδοσιακές μεθόδους, από το οικογενειακό τραπέζι, από την συνάντηση των ανδρών στο καφενείο του χωριού και των γυναικών σε κάποιο καλντερίμι. Στο μάθημα: «Α.4.1. Το χωριό μας άλλοτε και σήμερα», υπάρχουν εικόνες από τη ζωή σε κάποιο χωριό, στις οποίες βλέπουμε ανθρώπους, που, ντυμένοι με παραδοσιακές φορεσιές, ασχολούνται με τις αγροτικές τους εργασίες, αξιοποιώντας τα παραδοσιακά εργαλεία που είχαν στη διάθεσή τους. Στο ίδιο μάθημα παρουσιάζονται εικόνες από παραδοσιακά σκεύη, όπως λυχνάρια, στάμνες, κιούπια, και στο μάθημα: «Α.4.2. Η πόλη μας άλλοτε και σήμερα» παρουσιάζονται εικόνες, στις οποίες βλέπουμε τους κατοίκους της πόλης, με

παραδοσιακές ενδυμασίες, τα χτισμένα σύμφωνα με τον παραδοσιακό αρχιτεκτονικό ρυθμό κτίρια. Στο μάθημα: «Α.4.3. Τι μας άφησαν οι παλαιότεροι» παρατίθενται φωτογραφίες, στις οποίες απεικονίζονται ένα παραδοσιακό υφαντό, ένα πέτρινο γεφύρι, μια γυναίκα που υφαίνει καθισμένη στον αργαλειό της, μια ομάδα ανθρώπων με παραδοσιακές ενδυμασίες που χορεύουν παραδοσιακούς χορούς. Στο ίδιο μάθημα αναφέρεται ότι: «οι παλαιότεροι μας άφησαν δημοτικά τραγούδια, ήθη και έθιμα, μύθους και παραδόσεις που ομορφαίνουν και σήμερα τη ζωή μας», και σημειώνεται: ένα λαϊκό 'τραγούδι' από την Αθήνα, η λαϊκή παράδοση: «Οι αλκωνίδες ημέρες» από την Πάτμο, η παροιμιώδης έκφραση: «Τι γυρεύει η αλεπού στο παζάρι;», η παροιμία: «Η πονηρή αλεπού πιάνεται απ' τα τέσσερα», και το αίνιγμα: «Δίχτυα πλέκω, δίχτυα δεν είναι. Ψάρια πιάνω, ψαράς δεν είμαι» και στο μάθημα: «Β.4.1. Ο ήλιος και το φως», παρουσιάζεται μια εικόνα, στην οποία μια ομάδα παιδιών παρακολουθούν μια παράσταση θεάτρου σκιών, με πρωταγωνιστή την γνωστή μας, πρωτεϊκή μορφή του Καραγκιόζη. Στο μάθημα: «Β.4.4 Ο κύκλος του νερού στη φύση» υπάρχουν κάποιες φωτογραφίες, σε μια από τις οποίες βλέπουμε μια πέτρινη βρύση, όπως αυτές που συναντούμε στις πλατείες των χωριών, ενώ στο μάθημα: «Β.5.3. Ο καιρός από εποχή σε εποχή» παρατίθεται μια εικόνα από τη διαδικασία του τρύγου, που εκτελείται με παραδοσιακές μεθόδους. Στο μάθημα: «Β.6.1. Η ζωή στα ορεινά μέρη» βλέπουμε εικόνες από τον τρόπο ζωής των ανθρώπων σε κάποια ορεινή περιοχή, ανάμεσα στις οποίες και ένας βοσκός, ο οποίος, ντυμένος με μάλλινη κάπα, και κρατώντας μια γλίτσα, βόσκει το κοπάδι του και στο μάθημα: «Β.6.2. Η ζωή στα πεδινά μέρη» βλέπουμε μια εικόνα στην οποία οι κάτοικοι μιας πεδινής περιοχής ασχολούνται με αγροτικές εργασίες και μετακινούνται με ζώα ή τρακτέρ. Στο μάθημα «Γ.3.3. Οι επικοινωνίες άλλοτε και σήμερα» υπάρχουν εικόνες, σε μια από τις οποίες διακρίνουμε τον ταχυδρόμο του χωριού, ο οποίος φορώντας παραδοσιακή ενδυμασία και έχοντας ως μεταφορικό μέσο ένα γαϊδουράκι, παραδίδει την αλληλογραφία σε μια γυναίκα, η οποία, ντυμένη με παραδοσιακή ενδυμασία, στέκεται έξω από ένα παραδοσιακά χτισμένο, πέτρινο διώροφο σπίτι, με μεγάλα μπαλκόνια, και στο μάθημα: «Στ.1.1. Τι ανάγκες έχουμε και πώς τις ικανοποιούμε», μεταξύ άλλων, υπάρχει ένα σκίτσο, στο οποίο απεικονίζεται μια ομάδα χορευτών, που, ενδεδυμένοι με παραδοσιακές τοπικές φορεσιές, χορεύουν ελληνικούς παραδοσιακούς χορούς. Στο μάθημα: «Στ.3.1. Από πού παίρνουμε αυτά που χρειαζόμαστε» παρουσιάζεται η εικόνα ενός βοσκού, ο οποίος, κρατώντας τη γκλίτσα του, βόσκει τα πρόβατά του. Στο ίδιο μάθημα βλέπουμε μια γυναίκα, η οποία φορώντας ποδιά και μαντήλι, γνέθει

μαλλί, χρησιμοποιώντας ένα αδράχτι, από το οποίο στη συνέχεια, χρησιμοποιώντας βελόνες πλεξίματος, πλέκει ένα πουλόβερ. Τέλος, στην ευκαιριακή ενότητα: «Τα Χριστούγεννα» παρατίθενται: τα κάλαντα Χριστουγέννων και χριστουγεννιάτικα ήθη και έθιμα, σχετικά με τα εδέσματα που ετοιμάζουν οι πιστοί την παραμονή των Χριστουγέννων σε διάφορες περιοχές της χώρας μας, όπως το ‘χριστόψωμο’ και τα ‘σπάργανα’, δηλαδή οι γεμιστές με καρύδια τηγανίτες από την Ήπειρο, όπως φαίνεται και στον πίνακα που ακολουθεί:

Τίτλος μαθήματος	Εκφάνσεις από το λαϊκό πολιτισμό
A.3.1. Η ζωή στο σημερινό χωριό	Τέλεση αγροτικών εργασιών με παραδοσιακές μεθόδους, το οικογενειακό τραπέζι, η συνάντηση των κατοίκων του χωριού – Απεικονίσεις
A.4.1. Το χωριό μας άλλοτε και σήμερα	Ενασχόληση κατοίκων της υπαίθρου με τις αγροτικές εργασίες, παραδοσιακά σκεύη – Απεικονίσεις
A.4.2. Η πόλη μας άλλοτε και σήμερα	Κάτοικοι ντυμένοι με παραδοσιακές ενδυμασίες, κτίρια χτισμένα σύμφωνα με τον παραδοσιακό αρχιτεκτονικό ρυθμό – Απεικονίσεις
A.4.3. Τι μας άφησαν οι παλαιότεροι	Παραδοσιακό υφαντό, πέτρινο γεφύρι, γυναίκα που υφαίνει στον αργαλειό – Απεικονίσεις, «Τραγουδάκι» – λαϊκό από την Αθήνα, Οι αλκονίδες ημέρες – παράδοση από την Πάτμο, Τι γυρεύει η αλεπού στο παζάρι; - Παροιμιακός λόγος, Η πονηρή αλεπού πιάνεται απ’ τα τέσσερα – Παροιμία, Δίχτυα πλέκω, δίχτυα δεν είναι. Ψάρια πιάνω, ψαράς δεν είμαι – Αίνιγμα.
B.4.1. Ο ήλιος και το φως	Παράσταση θεάτρου σκιών – Απεικόνιση
B.4.4. Ο κύκλος του νερού στη φύση	Πέτρινη βρύση – Απεικόνιση
B.5.3. Ο καιρός από εποχή σε εποχή	Τρύγος – Απεικόνιση

B.6.1. Η ζωή στα ορεινά μέρη	Βοσκός, που βόσκει το κοπάδι του – Απεικόνιση
B.6.2. Η ζωή στα πεδινά μέρη	Ενασχόληση με αγροτικές εργασίες, που γίνονται με παραδοσιακές μεθόδους, μετακίνηση με ζώα – Απεικονίσεις
Γ.3.3. Οι επικοινωνίες άλλοτε και σήμερα	Διανομή αλληλογραφίας από τον ταχυδρόμο του χωριού, που φορά παραδοσιακή ενδυμασία – Απεικόνιση
Στ.1.1. Τι ανάγκες έχουμε και πώς τις ικανοποιούμε	Χορευτές που φορούν παραδοσιακές στολές και χορεύουν ελληνικούς παραδοσιακούς χορούς - Απεικόνιση
Στ.3.1. Από πού παίρνουμε αυτά που Χρειαζόμαστε	Βοσκός, που βόσκει το κοπάδι του, γυναίκα, που επεξεργάζεται το μαλλί, για να πλέξει ένα μάλλινο πουλόβερ – Απεικονίσεις.
Τα Χριστούγεννα	Χριστουγεννιάτικα Κάλαντα – Λαϊκό Χριστουγεννιάτικο έθιμα γαστρονομικού περιεχομένου από διάφορες περιοχές

Τα 13 αναφερθέντα μαθήματα αντιστοιχούν στο ποσοστό του 13,4% σε σχέση με το σύνολο των 97 μαθημάτων που περιέχει το υπό εξέταση διδακτικό εγχειρίδιο.

.....

Στο τετράδιο εργασιών εντοπίσαμε 4 εικόνες, στις οποίες παρουσιάζεται μια λάμπα πετρελαίου, ένα χριστουγεννιάτικο έλατο, τα κόκκινα αυγά της Λαμπρής και ένας άνδρας, με παραδοσιακή ενδυμασία.

6.3. Παλαιά διδακτικά εγχειρίδια Ιστορίας

Το παλαιό διδακτικό εγχειρίδιο της Ιστορίας για τη Γ' Δημοτικού ονομάζεται: «Στα πολύ παλιά χρόνια – Ιστορία Γ' Δημοτικού» και περιέχει 54 συνολικά μαθήματα, ανάμεσα στα οποία το μάθημα: «B.11. Η ζωή στα χρόνια του Μίνωα» στο οποίο παρουσιάζεται μια φωτογραφία, στην οποία απεικονίζεται ένας άνδρας, που «πατάει» σταφύλια, ενώ στο γύρω χώρο υπάρχουν καλάθια και νταμιτζάνες, για την

αποθήκευση και μεταφορά των καρπών και του κρασιού και το μάθημα: «B.12. Λατρεία και θρησκευτικές γιορτές» στο οποίο παρατίθεται μια φωτογραφία από το πανηγύρι ενός χωριού, κατά τη διάρκεια του οποίου οι συγκεντρωμένοι στην πλατεία του χωριού κάτοικοι παρακολουθούν χορευτές, οι οποίοι, φορούν παραδοσιακές στολές, και χορεύουν παραδοσιακούς χορούς. Στο κέντρο της πλατείας διακρίνεται η κυκλική πέτρινη εξέδρα, στην οποία κάθεται το συγκρότημα, ενώ στο βάθος της φωτογραφίας διακρίνουμε ένα διώροφο πέτρινο οίκημα με μεγάλα μπαλκόνια. Στο μάθημα: «B.17. Ένα θεριό στο σκοτάδι» σημειώνεται το κείμενο της Δώρας Στράτου: «Ένας σημερινός... λαβύρινθος», στο οποίο περιγράφεται ο τρόπος με τον οποίο χορεύεται ο Τσακόνικος χορός, ή αλλιώς, «ο χορός που χόρεψε ο Θησέας». Στο μάθημα: «E.39. Ο Φρίξος και η Έλλη» παρατίθεται η παραλογή «Του γιοφυριού της Άρτας», και στο μάθημα: «Z.53. Ο λαός θαυμάζει τους ήρωες» παρατίθεται διασκευασμένη μια λαϊκή παράδοση - ύμνος στη σωματική διάπλαση κι ανδρεία των αρχαίων Ελλήνων, από τη Θεσσαλία, όπως βλέπουμε και στον ακόλουθο πίνακα:

Τίτλος μαθήματος	Εκφάνσεις από το λαϊκό πολιτισμό
B.11. Η ζωή στα χρόνια του Μίνωα	Πάτημα των σταφυλιών σε ένα παραδοσιακό πατητήρι – Φωτογραφία
B.12. Λατρεία και θρησκευτικές γιορτές	Πανηγύρι σε κάποιο ελληνικό χωριό – Φωτογραφία
B.17. Ένα θεριό στο σκοτάδι	Ένας σημερινός λαβύρινθος – Κείμενο σχετικό με τον Τσακόνικο χορό
E.39. Ο Φρίξος και η Έλλη	Του γιοφυριού της Άρτας – Παραλογή
Z.53. Ο λαός θαυμάζει τους ήρωες	Διασκευασμένη λαϊκή παράδοση από τη Θεσσαλία

Τα 5 αναφερθέντα μαθήματα αντιστοιχούν σε ποσοστό του 9,3% σε σχέση με τα 54 μαθήματα που περιέχονται συνολικά στο υπό εξέταση διδακτικό εγχειρίδιο.

6.4. Παλαιά διδακτικά εγχειρίδια Θρησκευτικών

Το παλαιό διδακτικό εγχειρίδιο Θρησκευτικών έχει τίτλο: «Η ζωή με το Χριστό – Γ' Δημοτικού» και αποτελείται από το βιβλίο του μαθητή, που περιέχει 51

συνολικά μαθήματα, μεταξύ των οποίων το μάθημα: «Α.1. Ο Αγιασμός στο σχολείο», στο οποίο σημειώνεται το έθιμο να κάνουμε αγιασμό κατά την έναρξη του σχολικού έτους και περιγράφεται το τελετουργικό, και το μάθημα: «Α.2. Η γιορτή του Σταυρού», στο οποίο βλέπουμε μια ομάδα ελληνοπαίδων που φορούν παραδοσιακές ενδυμασίες από διάφορες περιοχές της χώρας. Στο μάθημα: «Α.5. Συνομιλούμε με το Θεό» παρατίθεται μια λαϊκή πρωινή προσευχή και στο μάθημα: «Β.12. Το ευχαριστώ μας για το δώρο της ζωής» υπάρχει μια φωτογραφία από το Πασχαλινό τραπέζι, γύρω από το οποίο είναι συγκεντρωμένη όλη η οικογένεια και πάνω στο οποίο διακρίνουμε παραδοσιακά εδέσματα των ημερών, όπως κόκκινα αυγά, μαγειρίτσα, τσουρέκι. Στο μάθημα: «Δ.24. Το δικό μας τραγούδι» παρατίθενται τα πανελλήνια και τα σαμιώτικα - θρακικά κάλαντα των Χριστουγέννων και στο μάθημα: «Ε.25. Μέρα φωτεινή» σημειώνεται ο πρώτος στίχος «Σήμερα τα φώτα κι ο Φωτισμός» από τα κάλαντα των Θεοφανίων. Στο μάθημα: «Ε.27. Το άγιο μύρο» παρατίθενται φωτογραφίες από το μυστήριο της βάπτισης, και κάποια από τα έθιμα που εφαρμόζονται κατά τη διάρκεια του, και στο μάθημα: «Ε.29. Το πανηγύρι της ενορίας» περιγράφονται έθιμα από τον εορτασμό της μνήμης του Αγίου - προστάτη της ενορίας. Στο μάθημα: «Στ.34. Στην οικογένεια μαθαίνουμε για τη ζωή» παρατίθενται φωτογραφίες από το μυστήριο του γάμου και τα έθιμα που εφαρμόζονται κατά τη διάρκειά του και στο μάθημα: «Ζ.44. Η ζωή εν τάφω» παρατίθεται ένα κείμενο της συγγραφικής ομάδας με τίτλο: «Ο Σήφης στο κοιμητήρι» στο οποίο περιγράφονται κάποια από τα έθιμα τα οποία εφαρμόζουμε για να τιμήσουμε τη μνήμη των νεκρών και για να αναπαυθεί η ψυχή τους. Στο μάθημα: «Ζ.46. Λαμπρή, μέρα χαράς» γίνεται αναφορά στα παραδοσιακά εδέσματα τα οποία τρώμε τις ημέρες του Πάσχα, ενώ ταυτόχρονα αναφέρεται και το χαρμόσυνο μήνυμα της Ανάστασης: '- Χριστός Ανέστη! – Αληθώς ανέστη!' που οι πιστοί ανταλλάσσουν μεταξύ τους. Τέλος, στο μάθημα: «Η.49. Ο Τροπαιοφόρος άγιος» σημειώνεται ένα λαϊκό, το οποίο επικαλούνται τα παιδιά από την Κύπρο όταν μπει κάτι στο μάτι τους, παρακαλώντας τον Άγιο Γεώργιο να το αφαιρέσει, όπως βλέπουμε και στον πίνακα:

Τίτλος μαθήματος	Εκφάνσεις από το λαϊκό πολιτισμό
Α.1. Ο Αγιασμός στο σχολείο	Το εθιμοτυπικό ενός αγιασμού – Κείμενο του νέου μαθήματος
Α.2. Η γιορτή του Σταυρού	Ελληνόπουλα ντυμένα με παραδοσιακές

	ενδυμασίες - Απεικόνιση
A.5. Συνομιλούμε με το Θεό	Πρωινή προσευχή – Λαϊκό
B.12. Το ευχαριστώ μας για το δώρο της Ζωής	Το πασχαλινό τραπέζι - Φωτογραφία
Δ.24. Το δικό μας τραγούδι	Κάλαντα Χριστουγέννων
E.25. Μέρα φωτεινή	Στίχοι από τα κάλαντα των Θεοφανίων
E.27. Το άγιο μύρο	Το μυστήριο της βάφτισης –φωτογραφίες
E.29. Το πανηγύρι της ενορίας	Ο εορτασμός του Αγίου της ενορίας – Κείμενο και Απεικόνιση
Στ.34. Στην οικογένεια μαθαίνουμε για τη ζωή	Το μυστήριο του γάμου – Κείμενο και Φωτογραφίες
Z.44. Η ζωή εν τάφω	Ο Σήφης το κοιμητήρι – Κείμενο όπου αναφέρονται ταφικά έθιμα
Z.46. Λαμπρή, μέρα χαράς	Αναφορές στα παραδοσιακά εδέσματα των ημερών – κείμενο του μαθήματος
H.49. Ο Τροπαιοφόρος άγιος	Ποίημα από την Κύπρο, το οποίο επικαλούνται τα παιδιά όταν κάτι μπει στο μάτι τους – Λαϊκό

Τα 12 μαθήματα αντιστοιχούν στο ποσοστό του 23,5% σε σχέση με το σύνολο των 51 μαθημάτων που περιέχονται στο υπό εξέταση διδακτικό εγχειρίδιο.

- **Κεφάλαιο 7^ο: Τα παλαιά διδακτικά εγχειρίδια της Δ' τάξης**

7.1. Παλαιά διδακτικά εγχειρίδια Γλώσσας

Το παλαιό διδακτικό πακέτο για το μάθημα της Γλώσσας της Δ' Δημοτικού, έχει τίτλο: «Η Γλώσσα μου – Για την Δ' Δημοτικού» και απαρτίζεται από 4 τεύχη.

Στο πρώτο τεύχος του βιβλίου για το μαθητή περιλαμβάνονται συνολικά 27 κείμενα, ανάμεσα στα οποία συναντούμε και το κείμενο της συγγραφικής ομάδας: «Καλή χρονιά!», στο οποίο περιγράφεται το εθιμοτυπικό του αγιασμού και το έθιμο του «ποδαρικού», και το λαϊκό παραμύθι: «Μη στάξει του γαϊδάρου η ουρά», όπως βλέπουμε και στον πίνακα της επόμενης σελίδας:

Τίτλος μαθήματος	Εκφάνσεις από το λαϊκό πολιτισμό
Καλή χρονιά!	Κείμενο της συγγραφικής ομάδας
Μη στάξει του γαϊδάρου η ουρά	Λαϊκό παραμύθι

Τα 2 αναφερθέντα κείμενα αντιστοιχούν στο ποσοστό του 7,4% σε σχέση με το σύνολο των 27 κειμένων που περιέχονται στο υπό εξέταση διδακτικό εγχειρίδιο.

Το δεύτερο τεύχος του βιβλίου για το μαθητή αποτελείται από 25 συνολικά μαθήματα, μεταξύ των οποίων εντοπίσαμε το κείμενο των Μ. Κλιάφα και Ζ. Βαλάση: «Τα πεντόβολα», στο οποίο περιγράφεται το ομώνυμο παιχνίδι, το κείμενο: «Τα περδικόπουλα» το Α. Καρκαβίτσα, στο οποίο αναφέρεται ένα δημοτικό τραγούδι για τις πέρδικες, το λαϊκό παραμύθι: «Σαν το αλάτι» και το ποίημα: «Χριστούγεννα» του Σ. Σκίπη, στο οποίο γίνονται αναφορές στα κάλαντα και τα εδέσματα των ημερών, όπως σημειώνουμε και στον ακόλουθο πίνακα:

Τίτλος μαθήματος	Εκφάνσεις από το λαϊκό πολιτισμό
Τα πεντόβολα	Κείμενο των Μ. Κλιάφα και Ζ. Βαλάση
Τα περδικόπουλα	Κείμενο του Α. Καρκαβίτσα
Σαν το αλάτι	Λαϊκό παραμύθι
Χριστούγεννα	Ποίημα του Σ. Σκίπη

Τα 4 αναφερθέντα κείμενα αντιστοιχούν στο ποσοστό του 16% του συνόλου των 25 κειμένων που περιλαμβάνονται στο υπό εξέταση διδακτικό εγχειρίδιο.

Το τρίτο τεύχος του βιβλίου της Γλώσσας αποτελείται συνολικά από 27 κείμενα, ανάμεσα στα οποία ο λαϊκός μύθος: «Ποιος θα δέσει το μοσχάρι» και το δημοτικό: «Του Καραϊσκάκη», όπως βλέπουμε στον παρακάτω πίνακα:

Τίτλος μαθήματος	Εκφάνσεις από το λαϊκό πολιτισμό
Ποιος θα δέσει το μοσχάρι	Λαϊκός μύθος
Του Καραϊσκάκη	Δημοτικό

Τα 2 αναφερθέντα μαθήματα αντιστοιχούν σε ποσοστό του 7,4% σε σχέση με τα 27 μαθήματα, που περιέχονται συνολικά στο υπό εξέταση εγχειρίδιο.

Στο τέταρτο τεύχος του βιβλίου για τη Γλώσσα περιέχονται 22 συνολικά μαθήματα, ανάμεσα στα οποία: η παροιμιακή ιστορία: «Βρεμένα είναι ή ξερά;» και το κείμενο: «Ο ήλιος με τα κρόσσια» του Σ. Τσίρου, στο οποίο περιγράφεται το έθιμο να «πετάμε» χαρταετό την Καθαρή Δευτέρα, όπως σημειώνεται στον πίνακα:

Τίτλος μαθήματος	Εκφάνσεις από το λαϊκό πολιτισμό
Βρεμένα είναι ή ξερά;	Παροιμιακή ιστορία
Ο ήλιος με τα κρόσσια	Κείμενο του Σ. Τσίρου

Τα 2 αναφερθέντα κείμενα αντιστοιχούν στο ποσοστό του 9,1% του συνόλου των 27 κειμένων που περιλαμβάνονται στο εξεταζόμενο διδακτικό εγχειρίδιο.

Τα 10 μαθήματα, στα οποία εντοπίσαμε εκφάνσεις από το λαϊκό πολιτισμό, αντιστοιχούν στο ποσοστό του 10,1% του συνολικού όγκου των 99 κειμένων που περιλαμβάνονται στα 4 τεύχη του διδακτικού πακέτου της Γλώσσας για τη Δ' τάξη.

7.2. Παλαιά διδακτικά εγχειρίδια Μελέτης Περιβάλλοντος

Το παλαιό διδακτικό πακέτο της Μελέτης Περιβάλλοντος έχει τίτλο: «Εμείς και ο κόσμος – Δ' τάξη» και αποτελείται από τα δύο τεύχη του βιβλίου για το μαθητή και το τετράδιο εργασιών.

Στο πρώτο τεύχος περιέχονται 44 συνολικά μαθήματα, στα 3 από τα οποία εντοπίσαμε εκφάνσεις από το λαϊκό πολιτισμό. Ειδικότερα, στο μάθημα: «Α.1.1. Η ζωή στα χωριά μας», υπάρχει μια φωτογραφία, στην οποία απεικονίζεται μια ομάδα παιδιών από την Αργαλαστή, που χορεύουν ελληνικούς παραδοσιακούς χορούς. Στο μάθημα: «Α.2.2. Η ιστορία που συνεχίζεται» παρουσιάζονται εικόνες, ανάμεσα στις οποίες μια απεικόνιση κλεφτών και αρματολών, που φορούν παραδοσιακές ελληνικές ενδυμασίες. Στο ίδιο μάθημα παρατίθεται ένα δημοτικό από τα χρόνια της σκλαβιάς και στο μάθημα: «Γ.2.4. Φυτά που καλλιεργούμε» παρατίθενται φωτογραφίες από τη συγκομιδή των ελαιών και τον τρύγο, που εκτελούνται με παραδοσιακές μεθόδους.

Τα 3 αναφερθέντα μαθήματα αντιστοιχούν στο ποσοστό του 6,8% σε σχέση με το σύνολο των 44 μαθημάτων που περιέχονται στο πρώτο τεύχος του βιβλίου.

Στο δεύτερο τεύχος περιλαμβάνονται 31 συνολικά μαθήματα, ανάμεσα στα οποία το μάθημα: «Δ.2.1. Η γεωργία στην Ελλάδα», στο οποίο παρουσιάζεται η

συγκομιδή ελαιών και ο τρύγος, ως αγροτικές εργασίες που περατώνονται μέσα από παραδοσιακές μεθόδους, και το μάθημα: «Στ.1. – Στ.2.1. Τα γράμματα, οι επιστήμες και οι τέχνες στην Ελλάδα» παρουσιάζεται ένα σύγχρονο λαϊκό κέντημα.

Τα 2 αναφερθέντα μαθήματα αντιστοιχούν στο ποσοστό του 6,5%, σε σχέση με τα 31 μαθήματα, που περιλαμβάνονται συνολικά στο δεύτερο τεύχος.

Συγκεντρώνουμε τα στοιχεία από το λαϊκό πολιτισμό που εντοπίσαμε στα δύο τεύχη, στον πίνακα που ακολουθεί:

Τίτλος μαθήματος	Εκφάνσεις από το λαϊκό πολιτισμό
A.1.1. Η ζωή στα χωριά μας	Παιδιά που χορεύουν ελληνικούς παραδοσιακούς χορούς – Φωτογραφία
A.2.2. Η ιστορία που συνεχίζεται	Κλέφτες και αρματολοί με παραδοσιακές ενδυμασίες – Απεικόνιση, Δημοτικό τραγούδι της σκλαβιάς
Γ.2.4. Φυτά που καλλιεργούμε	Συγκομιδή ελαιών και τρύγος με παραδοσιακές μεθόδους – Φωτογραφίες
Δ.2.1. Η γεωργία στην Ελλάδα	Συγκομιδή ελαιών και τρύγος με παραδοσιακές μεθόδους – Φωτογραφίες
Στ.1. – Στ.2.1. Τα γράμματα, οι επιστήμες και οι τέχνες στην Ελλάδα	Σύγχρονο λαϊκό κέντημα – Φωτογραφία

Τα 5 αναφερθέντα μαθήματα αντιστοιχούν στο ποσοστό του 6,7% σε σχέση με τα 75 μαθήματα που περιέχονται και στα δύο τεύχη της Μελέτης Περιβάλλοντος.

Στο τετράδιο εργασιών εντοπίσαμε μια απεικόνιση στην οποία βλέπουμε την πέτρινη βρύση της κεντρικής πλατείας του χωριού, και μια ακόμη απεικόνιση, των μέλη μιας λαϊκής ορχήστρας που παίζουν παραδοσιακά όργανα μουσικής.

7.3. Παλαιά διδακτικά εγχειρίδια Ιστορίας

Το παλαιό διδακτικό πακέτο της Ιστορίας για τη Δ' Δημοτικού ονομάζεται: «Στα αρχαία χρόνια – Ιστορία Δ' Δημοτικού» και αποτελείται από το βιβλίο του μαθητή, το οποίο περιέχει 43 συνολικά μαθήματα, και το τετράδιο εργασιών.

Εξετάζοντας το βιβλίο, στο μάθημα: «B.21. Η καθημερινή ζωή στην Αθήνα», υπό τον τίτλο «Ένα παιχνίδι... αρχαίο και σημερινό» εντοπίσαμε μια περιγραφή του παιχνιδιού ‘τυφλόμυγα’. Στο μάθημα: «Δ.32. Το τέλος της εκστρατείας» παρατίθεται ένα απόσπασμα από τον «Αργοναύτη» του Μυριβήλη, υπό τον τίτλο: «Ζει ο βασιλιάς Αλέξανδρος;» στο οποίο αναφέρεται η παράδοση, σύμφωνα με την οποία η Γοργόνα, αδερφή του Μ. Αλεξάνδρου, σταματά τα καράβια των ναυτικών και τους θέτει το ερώτημα: «Ζει ο βασιλιάς Αλέξανδρος;» Όσοι ναυτικοί γνωρίζουν την απάντηση που γυρεύει να ακούσει το στοιχείο της θάλασσας, γλιτώνουν το καράβι και τη ζωή τους, ενώ όσοι δώσουν λάθος απάντηση, δε γλιτώνουν από τη μανία της. Τέλος, στο μάθημα: «B.41. Η Ελλάδα υποτάσσεται στους Ρωμαίους» παρατίθεται η φωτογραφία ενός πέτρινο γεφυριού, από την εποχή της Ρωμαιοκρατίας, στη σημερινή Λακωνία.

Τα στοιχεία αυτά από το λαϊκό πολιτισμό που εντοπίσαμε κατά την εξέταση του εγχειριδίου καταγράφουμε στον πίνακα που ακολουθεί:

Τίτλος μαθήματος	Εκφάνσεις από το λαϊκό πολιτισμό
B.12. Η καθημερινή ζωή στην Αθήνα	Ένα παιχνίδι... αρχαίο και σημερινό - Περιγραφή του παιχνιδιού ‘Τυφλόμυγα’
Δ.32. Το τέλος της εκστρατείας	Ζει ο βασιλιάς Αλέξανδρος; - Λαϊκή παράδοση σχετική με τη Γοργόνα.
B.41. Η Ελλάδα υποτάσσεται στους Ρωμαίους	Πέτρινο γεφύρι – Απεικόνιση

Το ποσοστό στο οποίο αντιστοιχούν τα αναφερθέντα 3 μαθήματα είναι το 7% του συνόλου των 43 μαθημάτων που περιέχει το εξεταζόμενο διδακτικό εγχειρίδιο.

.....

Σχετικά με το τετράδιο εργασιών, αναφέρουμε ότι στο μάθημα: «Δ.29. Η Μακεδονία» παρατίθεται μια ασπρόμαυρη φωτογραφία, στην οποία παρουσιάζεται η παραδοσιακή μακεδονική ενδυμασία.

7.4. Παλαιά διδακτικά εγχειρίδια Θρησκευτικών

Το παλαιό διδακτικό εγχειρίδιο των Θρησκευτικών για τη Δ' Δημοτικού έχει τίτλο: «Ο δρόμος του Χριστού – Θρησκευτικά Δ' Δημοτικού» και αποτελείται από 47

μαθήματα, ανάμεσα στα οποία το μάθημα: «Β.6. Ιωάννης ο Πρόδρομος», στο οποίο παρατίθενται τα Κάλαντα των Φώτων από την Κω και το μάθημα: «Δ.25. Με τους αδερφούς», στο οποίο παρατίθεται το κείμενο: «Πανηγύρι στη Σίφνο», όπου γίνονται αναφορές σε κάποια από τα έθιμα τα οποία εφαρμόζουν οι κάτοικοι της Σίφνου όταν γιορτάσουν οι εκκλησίες του νησιού. Πιο συγκεκριμένα, αναφέρεται ότι κάποιος από τους κατοίκους του νησιού γίνεται ο «πανηγυράς», που έχει από την προηγούμενη χρονιά πάρει στο σπίτι την εικόνα του αγίου που τιμάται, και την οποία, μαζί με την οικογένειά του και τον ιερέα της ενορίας επιστρέφει πίσω στην εκκλησία. Αφότου η εικόνα επιστραφεί, ψάλλεται ο Εσπερινός, και την επόμενη μέρα η Θεία Λειτουργία. Μετά τη Θεία Λειτουργία, ο πανηγυράς κάνει το τραπέζι στους πανηγυριώτες, οι οποίοι, αφού καθίσουν, χτυπούν ρυθμικά τα κουτάλια πάνω στα πιάτα, χαιρετίζοντας και ευχαριστώντας, μ' αυτόν τον τρόπο, τον πανηγυρά. Στο μάθημα: «Δ.27. Το μικρό παιδί στην εκκλησία» περιγράφονται στιγμιότυπα και έθιμα από το μυστήριο της βάφτισης, όπως η συνήθεια να φοράμε βαφτιστικά άσπρα στο νεοφώτιστο μωρό και παρατίθενται φωτογραφίες από τη βάφτιση ενός μωρού, και στο μάθημα: «Δ.28. Στο εξωκλήσι» περιγράφεται η αρχιτεκτονική των αιγαιοπελαγίτικων παρεκκλησιών και αναφέρονται εθιμικές εφαρμογές από πανηγύρια που λαμβάνουν χώρα στη Μύκονο, όπως η συνήθεια να αναλαμβάνει μια από τις οικογένειες του νησιού να ασβεστώσει και να περιποιηθεί το εκκλησάκι λίγο πριν τον οερτασμό της μνήμης του τιμώμενου αγίου. Στο ίδιο μάθημα υπάρχει σχετική απεικόνιση ενός παρεκκλησίου χτισμένου σύμφωνα με τον αιγαιοπελαγίτικο αρχιτεκτονικό ρυθμό. Στο μάθημα: «Ζ.44. Ο άγιος Τρύφωνας, προστάτης των γεωργών» παρατίθεται το κείμενο: «Ο λαός για τον άγιο Τρύφωνα» στο οποίο αναφέρονται έθιμα τα οποία οι πιστοί εφαρμόζουν την ημέρα της γιορτής του αγίου, όπως το ράντισμα των χωραφιών και αμπελιών με αγιασμό, ο σχηματισμός της μορφής του αγίου μ' ένα σταφύλι στο χέρι επάνω σε ένα δίσκο με κόλλυβα, η σφαγή ενός βοδιού και η διανομή του στους πιστούς. Στο ίδιο κείμενο αναφέρεται ότι στην Ήπειρο οι πιστοί φτιάχνουν κουλούρες, τις οποίες αφήνουν να κυλήσουν στ' αμπέλια και στα χωράφια, τραγουδώντας ένα σχετικό δημοτικό, και προσκαλώντας τον άγιο στο χωράφι τους, και στο μάθημα: «Ζ.45. Ευλογημένος ο ερχόμενος» παρατίθεται το κείμενο: «Κυριακή των Βαΐων» στο οποίο αναφέρονται παραδοσιακά εδέσματα των ημερών, όπως τα λαζαράκια, που συνήθως έχουν σχήμα ανθρώπου και η προετοιμασία, από τις γυναίκες της ενορίας, των πανεριών, τα οποία γεμίζονται με φύλλα βάγιας και κλωνάρια δάφνης, που θα μοιραστούν την επόμενη μέρα στους πιστούς, μετά από το τέλος της Θείας Λειτουργίας. Στο ίδιο μάθημα

παρατίθεται ένα δημοτικό, στο οποίο αναφέρονται οι διατροφικές συνήθειες των ημερών, όπως τις συνέλαβε η λαϊκή μούσα και στο μάθημα: «Ζ.46. Ωρες λύπης και χαράς» παρατίθεται το δημοτικό: «Της Μεγάλης Παρασκευής», όπως σημειώνουμε και στον ακόλουθο πίνακα:

Τίτλος μαθήματος	Εκφάνσεις από το λαϊκό πολιτισμό
Β.6. Ιωάννης ο Πρόδρομος	Κάλαντα των Θεοφανείων από την Κω
Δ.25. Με τους αδερφούς	Πανηγύρι στη Σίφνο – Κείμενο, συνοδευτική φωτογραφία
Δ.27. Το μικρό παιδί στην εκκλησία	Έθιμα από το μυστήριο της βάφτισης – Κείμενο, συνοδευτικές φωτογραφίες
Δ.28. Στο εξωκλήσι	Συνήθειες και έθιμα από τα πανηγύρια της Μυκόνου – Κείμενο, συνοδευτική απεικόνιση
Ζ.44. Ο άγιος Τρύφωνας, προστάτης των Γεωργών	Ο λαός για τον άγιο Τρύφωνα – Κείμενο, Δημοτικό τραγούδι για τον Α. Τρύφωνα
Ζ.45. Ευλογημένος ο ερχόμενος	Κυριακή των Βαΐων – Κείμενο, Δημοτικό για τις διατροφικές συνήθειες της ημέρας
Ζ.46. Ωρες λύπης και χαράς	Της Μεγάλης Παρασκευής – Δημοτικό

Τα αναφερθέντα 7 μαθήματα αντιστοιχούν στο ποσοστό του 15% σε σχέση με το σύνολο των 47 μαθημάτων του υπό εξέταση διδακτικού εγχειριδίου.

• Κεφάλαιο 8^ο: Τα παλαιά διδακτικά εγχειρίδια της Γ' και Δ' τάξης

8.1. Παλαιό Ανθολόγιο – Μέρος Δεύτερο

Το δεύτερο μέρος του παλαιού Ανθολογίου, για τη Γ' και Δ' Δημοτικού, αποτελείται συνολικά από 106 κείμενα, ανάμεσά τους και τα ακόλουθα 33, στα οποία εντοπίσαμε εκφάνσεις από το λαϊκό πολιτισμό, όπως σημειώνεται στον πανοραμικό πίνακα της επόμενης σελίδας:

Τίτλος μαθήματος	Εκφάνσεις από το λαϊκό πολιτισμό
Γλωσσοδέτης	Λαϊκό
Ταχτάρισμα	Δημοτικό
Νανούρισμα	Δημοτικό
Η αλεπού δέκα χρονών και τ' αλεπουδάκι Έντεκα	Λαϊκό παραμύθι
Η αλεπού και τα σύκα	Λαϊκό
Γλωσσοδέτης	Λαϊκό
Οι σπανοί κι ο πολυγένης	Λαϊκό
Παροιμίες με ζώα	Παροιμίες (4)
Ο παπάς, η αλεπού κι ο γάιδαρος	Λαϊκό παραμύθι
Παροιμίες με ζώα	Παροιμίες (3)
Ποντικός σαμαρωμένος	Λαϊκό
Γάτα, λιοντάρι και άνθρωπος	Λαϊκό παραμύθι
Γλωσσοδέτης	Λαϊκό
Το σχέδιο της Αγίας Σοφίας	Λαϊκή παράδοση από τη Βιζύη της Θράκης
Νανούρισμα	Δημοτικό
Μάντεμα	Λαϊκό
Παροιμίες για τους μήνες και τις εποχές	Παροιμίες (7)
Οι ποντικοί στο ταξίδι	Λαϊκό
Γλωσσοδέτης	Λαϊκό
Ο Μέγας Αλέξανδρος και το καταραμένο φίδι	Παράσταση θεάτρου σκιών του Ε. Σπαθάρη
Μαντέματα	Αινίγματα (2)
Ο Γαβριήλ ο μυλωνάς και η κερα-Μαριώ	Λαϊκό παραμύθι
Θεοφάνια σ' ένα νησάκι	Κείμενο του Π. Γλέζου, στο οποίο περιγράφεται ο εορτασμός των Θεοφανίων και η βάφτιση δύο παιδιών σε κάποιο νησί
Στο χωριό	Κείμενο του Β. Δασκαλάκη στο οποίο ο ίδιος περιγράφει τις αναμνήσεις του από τα παιδικά του χρόνια και την

	καθημερινή ζωή στο χωριό
Τα στάχνα	Λαϊκή παράδοση από τη Χίο
Ο Όλυμπος κι ο Κίσαβος	Δημοτικό
Ο Κατεβατός κι ο Νότος	Λαϊκή παράδοση από την Αράχοβα
Καλότυχα 'ναι τα βουνά	Δημοτικό
Η κουκουβάγια κι η πέρδικα	Λαϊκό παραμύθι
Μου παράγγειλε τ' αηδόνι	Λαϊκό
Ο καλογιάννος	Λαϊκή παράδοση από το Αγρίνιο
Η λουιδορία	Λαϊκή παράδοση
Χορεύουν τα κλεφτόπουλα	Δημοτικό

Τα 33 αναφερθέντα κείμενα αντιστοιχούν στο ποσοστό του 31,1 % σε σχέση με τα 106 κείμενα που περιέχονται συνολικά στο δεύτερο μέρος του Ανθολογίου.

• Κεφάλαιο 9^ο: Τα παλαιά διδακτικά εγχειρίδια της Ε' τάξης

9.1. Παλαιά διδακτικά εγχειρίδια Γλώσσας

Το παλαιό διδακτικό πακέτο για τη διδασκαλία του μαθήματος της Γλώσσας στην Ε' Δημοτικού έχει τίτλο: «Η Γλώσσα μου – Για την Ε' Δημοτικού» και αποτελείται από 4 τεύχη.

Το πρώτο τεύχος του βιβλίου για το μαθητή περιέχει συνολικά 23 μαθήματα, ανάμεσα στα οποία εντοπίσαμε και το ποίημα: «Το σύννεφο» του Γιώργη Κρόκου, στο οποίο καθώς περιγράφεται το ταξίδι ενός σύννεφου που αλλάζει μορφές, γίνονται αναφορές στη φορεσιά και τις συνήθειες των βοσκών της ελληνικής υπαίθρου, όπως σημειώνεται και στον ακόλουθο πίνακα:

Τίτλος μαθήματος	Εκφάνσεις από το λαϊκό πολιτισμό
Το σύννεφο	Ποίημα του Γ. Κρόκου

Το ποίημα αυτό αντιστοιχεί στο ποσοστό του 4,4% σε σχέση με το σύνολο των 23 μαθημάτων που περιέχονται στο πρώτο τεύχος του εξεταζόμενου εγχειριδίου.

Το δεύτερο τεύχος του βιβλίου για το μαθητή αποτελείται από 25 συνολικά κείμενα, μεταξύ των οποίων: το κείμενο του Δ. Σ. Λουκάτου: «Τον άρτον ημών τον επιούσιον» στο οποίο αναφέρονται λαϊκοί όρκοι, παροιμίες κι ένα ανέκδοτο, σχετικό με το ψωμί, με πρωταγωνιστή τον Καραγκιόζη, 4 «Δημοτικά τραγούδια για την ξενιτιά» και το κείμενο του Σ. Τσίρκα: «Τα κάλαντα», στο οποίο περιγράφεται η προετοιμασία κι η περιπλάνηση των παιδιών από γειτονιά σε γειτονιά την παραμονή της Πρωτοχρονιάς, για να τραγουδήσουν τα κάλαντα, όπως βλέπουμε στον πίνακα:

Τίτλος μαθήματος	Εκφάνσεις από το λαϊκό πολιτισμό
Τον άρτον ημών τον επιούσιον...	Κείμενο του Δ. Σ. Λουκάτου
Δημοτικά τραγούδια για την ξενιτιά	Δημοτικά τραγούδια (4)
Τα κάλαντα	Κείμενο του Σ. Τσίρκα

Τα 3 αναφερθέντα κείμενα αντιστοιχούν στο ποσοστό του 12% σε σχέση με το σύνολο των 25 μαθημάτων που περιλαμβάνονται στο εξεταζόμενο εγχειρίδιο.

Στο τρίτο τεύχος του βιβλίου της Γλώσσας συμπεριλαμβάνονται συνολικά 23 μαθήματα, μεταξύ των οποίων: το ποίημα του Ι. Βηλαρά: «Γέρος και θάνατος» στο οποίο περιγράφεται η μορφή του Χάροντα, σύμφωνα με τη λαϊκή πίστη, το κείμενο της συγγραφικής ομάδας: «Η παλιά Αθήνα», όπου περιγράφονται οι τρόποι ένδυσης των κατοίκων της Αθήνας στα 1830, το κείμενο: «Τρία δείγματα προεπιστημονικών αντιλήψεων», επίσης από τη συγγραφική ομάδα, στο οποίο περιλαμβάνονται: ένα απόσπασμα από το κείμενο ενός καζαμιά, ενός ωροσκοπίου και ενός ονειροκρίτη, με κοινό χαρακτηριστικό την ερμηνεία των ονείρων, και το κείμενο της Μ. Κλιάφα: «Η παράσταση του αρκουδιάρη», ο οποίος δίνει παράσταση με τη γριά αρκούδα του, στις παντομίμες της οποίας υπεισέρχονται ποικίλες εκφάνσεις από το λαϊκό πολιτισμό, όπως σημειώνεται στον ακόλουθο πίνακα:

Τίτλος μαθήματος	Εκφάνσεις από το λαϊκό πολιτισμό
Γέρος και θάνατος	Ποίημα του Ι. Βηλαρά
Η παλιά Αθήνα	Κείμενο της συγγραφικής ομάδας,
Τρία δείγματα προεπιστημονικών Αντιλήψεων	Κείμενο της συγγραφικής ομάδας
Η παράσταση του αρκουδιάρη	Κείμενο της Μ. Κλιάφα

Τα 4 αναφερθέντα κείμενα αντιστοιχούν στο ποσοστό του 17,4% του συνόλου των 23 κειμένων που περιέχονται στο υπό εξέταση διδακτικό εγχειρίδιο.

Το τέταρτο τεύχος του βιβλίου της Γλώσσας αποτελείται από 24 συνολικά μαθήματα, ανάμεσα στα οποία εντοπίσαμε και το ποίημα: «Ανάσταση», του Κ. Βάρναλη στο οποίο περιγράφονται πασχάλινα έθιμα, όπως βλέπουμε και στον πίνακα

Τίτλος μαθήματος	Εκφάνσεις από το λαϊκό πολιτισμό
Ανάσταση	Ποίημα του Κ. Βάρναλη

Το ποσοστό στο οποίο αντιστοιχεί το συγκεκριμένο ποίημα είναι το 4,2% σε σχέση με το σύνολο των 24 κειμένων που περιλαμβάνονται στο διδακτικό εγχειρίδιο.

Έχοντας εξετάσει το καθένα από τα 4 τεύχη του διδακτικού πακέτου για τη διδασκαλία του μαθήματος της Γλώσσας στην Ε' Δημοτικού σημειώνουμε ότι τα 9 μαθήματα στα οποία εντοπίσαμε εκφάνσεις από το λαϊκό πολιτισμό αντιστοιχούν στο ποσοστό του 9,5% των 95 μαθημάτων που αποτελούν τη συνολική διδακτέα ύλη του μαθήματος.

9.2. Παλαιά διδακτικά εγχειρίδια Ιστορίας

Το διδακτικό πακέτο της Ιστορίας για την Ε' Δημοτικού έχει τον τίτλο: «Στα βυζαντινά χρόνια – Ιστορία Έ τάξης» και αποτελείται από το βιβλίο για το μαθητή, στο οποίο περιέχονται 46 συνολικά μαθήματα και το τετράδιο εργασιών.

Εξετάζοντας το βιβλίο εντοπίσαμε εκφάνσεις από το λαϊκό πολιτισμό στα 10 από τα μαθήματα που συνολικά περιέχει. Ειδικότερα, στο μάθημα: «Β.11. Η αγορά, τα σπίτια και τα φαγητά» σημειώνεται η παροιμιώδης έκφραση: «Βρήκε το κουτάλι κρεμασμένο» ή «του κρέμασαν το κουτάλι», που έλκει την καταγωγή της από μια συνήθεια των βυζαντινών και χρησιμοποιείται μέχρι σήμερα και στο μάθημα: «Β.12. Τα σχολεία και οι γιορτές» σημειώνονται οι παροιμιώδεις εκφράσεις: «Φτου κι απ' την αρχή» και «Απ' έξω κι ανακατωτά» οι οποίες, έλκουν την καταγωγή τους από την καθημερινή πρακτική των Βυζαντινών και χρησιμοποιούνται ακόμη και σήμερα. Στο μάθημα: «Γ.15. Χτίζεται η Αγία Σοφία» παρατίθεται η παράδοση: «Το σχέδιο της Αγια – Σοφιάς» από τη Βιζύη της Ανατολικής Θράκης και στο μάθημα: «Δ.20. Οι ακρίτες και τα ακριτικά τραγούδια» παρατίθεται το κείμενο: «Ο θρύλος του Διγενή»,

στο οποίο περιέχονται αποσπάσματα από δημοτικά τραγούδια που εξυμνούσαν τον ηρωισμό, την ανδρεία και τα κατορθώματα του Βασίλειου Διγενή Ακρίτα. Στο μάθημα: «Ε.25. Η ζωή στα χωριά» παρατίθεται η εικόνα ενός περίτεχνου υφαντού λαϊκής τέχνης, ενώ τον τίτλο της έκτης ενότητας: «Το Βυζάντιο παρακμάζει», συνοδεύει ένα δημοτικό τραγούδι – θρήνος για την άλωση της Πόλης. Στο μάθημα: «Στ.32. Τα ελληνικά κράτη αντιστέκονται στους Φράγκους» παρατίθεται μια απεικόνιση, στην οποία μια ομάδα χορευτών χορεύουν ποντιακούς παραδοσιακούς χορούς, φορώντας την ανάλογη παραδοσιακή ενδυμασία και στο μάθημα: «Στ.35. Οι Οθωμανοί Τούρκοι εισβάλλουν στα εδάφη της αυτοκρατορίας» παρατίθεται: «Ένα δημοτικό τραγούδι για το παιδομάζωμα», ενώ στο μάθημα: «Στ.39. Η άλωση της Κωνσταντινούπολης» παρατίθεται ένα: «Τραγούδι του λαού για την άλωση της Πόλης» και ένας «Θρύλος για το μαρμαρωμένο βασιλιά», δια χειρός του Ν. Πολίτη. Τέλος, στο μάθημα: «Ζ.43. Η εκπαίδευση στα βυζαντινά χρόνια» σημειώνεται η παροιμιώδης έκφραση: «Τύπος και υπογραμμός» που χρησιμοποιούμε στις μέρες μας για κάποιον που αξίζει κανείς να μιμηθεί και προέρχεται από τον τρόπο με τον οποίο οι βυζαντινοί μαθητές μάθαιναν καλλιγραφία, όπως σημειώνουμε και στον πίνακα:

Τίτλος μαθήματος	Εκφάνσεις από το λαϊκό πολιτισμό
Β.11. Η αγορά, τα σπίτια και τα φαγητά	Βρήκε το κουτάλι κρεμασμένο – Παροιμιώδης έκφραση
Β.12. Τα σχολεία και οι γιορτές	Φτου κι απ' την αρχή, Απ' έξω κι ανακατωτά – Παροιμιώδεις εκφράσεις
Γ.15. Χτίζεται η Αγία – Σοφία	Το σχέδιο της Αγια – Σοφιάς – Παράδοση από τη Βιζύη της Αν. Θράκης
Δ.20. Οι ακρίτες και τα ακριτικά Τραγούδια	Ο θρύλος του Διγενή – Αποσπάσματα από δημοτικά τραγούδια για το Διγενή
Ε.25. Η ζωή στα χωριά	Υφαντό λαϊκής τέχνης – Απεικόνιση
Ενότητα Στ. Το Βυζάντιο παρακμάζει	Δημοτικό τραγούδι για την άλωση της Πόλης
Στ.32. Τα ελληνικά κράτη αντιστέκονται στους Φράγκους	Χορευτές με παραδοσιακές ενδυμασίες χορεύουν ποντιακούς παραδοσιακούς χορούς – Απεικόνιση
Στ.35. Οι Οθωμανοί Τούρκοι εισβάλλουν	Δημοτικό τραγούδι για το παιδομάζωμα

στα εδάφη της αυτοκρατορίας	
Στ.39. Η άλωση της Κωνσταντινούπολης	Τραγούδι του λαού για την άλωση της Πόλης, Θρύλος για το μαρμαρωμένο βασιλιά – Κείμενα του Ν. Πολίτη
Z.43. Η εκπαίδευση στα βυζαντινά Χρόνια	Τύπος και υπογραμμός – Παροιμιώδης έκφραση

Τα 10 αναφερθέντα μαθήματα αντιστοιχούν στο ποσοστό του 21,7% σε σχέση με το σύνολο των 46 μαθημάτων που περιέχονται στο εξεταζόμενο εγχειρίδιο.

.....

Όσον αφορά στο τετράδιο εργασιών, σημειώνουμε ότι στο μάθημα: «Z. 44. Η γυναίκα στο Βυζάντιο» εντοπίσαμε μια απεικόνιση στην οποία γυναίκες, καθισμένες στον αργαλειό, υφαίνουν παραδοσιακά υφαντά.

9.3. Παλαιά διδακτικά εγχειρίδια Θρησκευτικών

Το παλαιό διδακτικό εγχειρίδιο των Θρησκευτικών για την Ε' Δημοτικού έχει τίτλο: «Με το Χριστό στον αγώνα – Θρησκευτικά Ε' Δημοτικού» και αποτελείται 52 συνολικά μαθήματα, ανάμεσα στα οποία το μάθημα: «Γ.15. Οι Νεομάρτυρες – Ο άγιος Γεώργιος, ο Χιοπολίτης», στο οποίο παρατίθεται το δημοτικό: «Φεγγαράκι μου». Ο τίτλος: «Εκκλησία μολυβδωτή μολυβδοκοντηλοπελεκητή», του μαθήματος Ε.31., είναι παρμένος από τον ομώνυμο λαϊκό γλωσσοδέτη. Στο μάθημα: «Ε.32. Η Αγία – Σοφία, το μέγα μοναστήρι» παρατίθεται ένα δημοτικό τραγούδι που παρομοιάζει την ομορφιά μιας κοπέλας με τα μάρμαρα της Αγίας Σοφίας και ο τίτλος του μαθήματος: «Ε.34. Με το ρηγλί, με το ψηφί, με το μαργαριτάρι», είναι εμπνευσμένος από το σχετικό δημοτικό δίστιχο. Στο μάθημα: «Z.47. Ο μεγαλομάρτυρας Δημήτριος» παρατίθεται η λαϊκή παράδοση: «Ο άγιος Δημήτριος προστατεύει τη Θεσσαλονίκη». Τέλος, στο μάθημα: «Z.49. Γιάννης ο Βλογημένος» παρατίθενται τα Κάλαντα της Πρωτοχρονιάς από την Προποντίδα.

Έχοντας ολοκληρώσει την εξέταση του παλαιού διδακτικού εγχειριδίου των Θρησκευτικών για την Ε' Δημοτικού συγκεντρώνουμε τα μαθήματα εκείνα στα οποία εντοπίσαμε εκφάνσεις από το λαϊκό πολιτισμό στον πίνακα της επόμενης σελίδας:

Τίτλος μαθήματος	Εκφάνσεις από το λαϊκό πολιτισμό
Γ.15. Οι Νεομάρτυρες – ο άγιος Γεώργιος, ο Χιοπολίτης	Φεγγαράκι μου – Δημοτικό τραγούδι
Ε.31. Εκκλησία μολυβδωτή μολυβδοκοντηλοπελεκητή	Λαϊκός Γλωσσοδέτης
Ε.32. Η Αγία – Σοφιά, το μέγα Μοναστήρι	Δημοτικό τραγούδι
Ε.34. Με το ρηγλί, με το ψηφί, με το Μαργαριτάρι	Δημοτικό δίστιχο
Ζ.47. Ο μεγαλομάρτυρας Δημήτριος	Ο άγιος Δημήτριος προστατεύει τη Θεσσαλονίκη - Λαϊκή παράδοση
Ζ.49. Γιάννης ο Βλοημένος	Πρωτοχρονιάτικα Κάλαντα Προποντίδας

Τα 6 αναφερθέντα μαθήματα αντιστοιχούν στο ποσοστό του 11,5% σε σχέση με το σύνολο των 52 μαθημάτων που περιέχει το υπό εξέταση διδακτικό εγχειρίδιο.

9.4. Παλαιά διδακτικά εγχειρίδια Κοινωνικής και Πολιτικής Αγωγής

Το παλαιό διδακτικό εγχειρίδιο του μαθήματος της Κοινωνικής και Πολιτικής Αγωγής για την Ε' Δημοτικού, έχει τίτλο: «Κοινωνική και Πολιτική Αγωγή- Ε' Δημοτικού» κι αποτελείται από 29 συνολικά μαθήματα σε 4 από τα οποία εντοπίσαμε εκφάνσεις από το λαϊκό πολιτισμό. Ειδικότερα, στο μάθημα: «Β.1.4. Η οικογένεια άλλοτε και τώρα» απεικονίζεται μια παραδοσιακή πατριαρχική οικογένεια, καθένα από τα μέλη της οποίας ασχολείται με κάποια παραδοσιακά εκτελούμενη εργασία. Το ταβάνι του δωματίου είναι ξύλινο, στη μία γωνία του βρίσκεται το τζάκι, στους τοίχους του υπάρχουν κρεμασμένα αντικείμενα λαϊκής τέχνης και το πάτωμα καλύπτεται με κουρελούδες. Στο μάθημα: «Β.1.5. Προβληματισμοί» σημειώνονται οι παροιμίες: «Η ομόνοια χτίζει σπίτι κι η διχόνοια το γκρεμίζει», «Ό, τι κάνεις των γονιών σου είναι όφελος δικό σου», «Απ' όλα τα μυρωδικά κάλλιο μυρίζει η μάνα», «Ευχή γονιού αγόραζε και στο βουνό ανέβα» και στο μάθημα: «Β.3.2. Η ζωή στις ελληνικές κοινότητες» παρατίθενται απεικονίσεις στις οποίες μια γυναίκα υφαίνει, καθισμένη στον αργαλειό, και μια άλλη μαζεύει ελιές με παραδοσιακές μεθόδους, ενώ ένας άνδρας επιδίδεται σε αγροτικές εργασίες, με τη βοήθεια παραδοσιακών

γεωργικών εργαλείων, και ένας άλλος, φορώντας μια μακριά μάλλινη κάπα και κρατώντας μια γκλίτσα, βόσκει το κοπάδι του. Όλοι οι παραπάνω είναι κάτοικοι ενός χωριού, με χαμηλά σπίτια και κεραμίδια στις στέγες και μετακινούνται με τη βοήθεια ζώων, που διασχίζουν το πλακόστρωτο καλντερίμι του χωριού. Στο μάθημα: «Γ.4. Η πρόοδος της επιστήμης και της τεχνολογίας δημιουργεί συνεχώς νέα επαγγέλματα και νέες ειδικότητες εργαζόμενων» παρατίθεται η εικόνα ενός γεωργού που οργώνει το χωράφι του με ένα αλέτρι και μιας πέτρινης οικίας, με πλακόστρωτη αυλή, όπως σημειώνουμε και στον πίνακα που ακολουθεί:

Τίτλος μαθήματος	Εκφάνσεις από το λαϊκό πολιτισμό
B.1.4. Η οικογένεια άλλοτε και τώρα	Παραδοσιακή πατριαρχική οικογένεια, Παραδοσιακά αντικείμενα καθημερινής χρήσης – Απεικόνιση
B.1.5. Προβληματισμοί	Λαϊκές παροιμίες (4)
B.3.2. Η ζωή στις ελληνικές κοινότητες	Αγροτικές και κτηνοτροφικές εργασίες, που διεκπεραιώνονται με παραδοσιακές μεθόδους και μέσα – Απεικονίσεις
Γ.4. Η πρόοδος της επιστήμης & της τεχνολογίας δημιουργεί νέα επαγγέλματα και νέες ειδικότητες εργαζομένων	Παραδοσιακή πέτρινη μονοκατοικία, όργωμα χωραφιού με παραδοσιακές μεθόδους – Απεικονίσεις

Τα 4 αναφερθέντα μαθήματα αντιστοιχούν ποσοστό του 13,8%, σε σχέση με τα 29 μαθήματα τα οποία περιέχονται στο υπό εξέταση διδακτικό εγχειρίδιο.

• Κεφάλαιο 10^ο: Τα παλιά διδακτικά εγχειρίδια της Στ' τάξης

10.1. Παλαιά διδακτικά εγχειρίδια Γλώσσας

Το παλαιό διδακτικό πακέτο της Γλώσσας για την Στ' Δημοτικού έχει τίτλο: «Η Γλώσσα μου – για την Στ' Δημοτικού» και αποτελείται από τα 4 τεύχη του βιβλίου για το μαθητή.

Το πρώτο τεύχος του βιβλίου της Γλώσσας περιέχει 24 συνολικά μαθήματα, ανάμεσα στα οποία τα: «Νησιώτικα ζωκλήσια», του Γεώργ. – Αλέξ. Μαγκάκη, στο

οποίο περιγράφεται η αρχιτεκτονική των παρεκκλησιών των νησιών του Αιγαίου, καθώς και κάποια από τα έθιμα που εφαρμόζουν οι πιστοί την ημέρα του εορτασμού του τιμώμενου Αγίου, το ποίημα: «Δοξάζω το Θεό» του Π. Σπάλα, σε μια από τις ασκήσεις του οποίου σημειώνονται παροιμίες και παροιμιώδεις εκφράσεις, το κείμενο του Α. Π. Μπενέκου: «Νυχτοφύλακες», στο οποίο σημειώνονται στοιχεία σχετικά με τους τρόπους μετακίνησης και τις αποσκευές των ταξιδιωτών, τη ντοπιολαλιά της περιοχής των Ιωαννίνων, όπως επίσης και η παροιμία: «τα φόρτωσε στον κόκορα» και, τέλος, η παράσταση του Θεάτρου Σκιών: «Ο Καραγκιόζης αστροναύτης», του Ε. Σπαθάρη, όπως βλέπουμε στον πίνακα που ακολουθεί:

Τίτλος μαθήματος	Εκφάνσεις από το λαϊκό πολιτισμό
Νησιώτικα ξωκλήσια	Κείμενο του Γεώργ. – Αλέξ. Μαγκάκη
Δοξάζω το Θεό	Ποίημα του Π. Σπάλα
Νυχτοφύλακες	Κείμενο του Α. Π. Μπενέκου
Ο Καραγκιόζης αστροναύτης	Παράσταση Θεάτρου Σκιών του Ε. Σπαθάρη.

Τα 4 αναφερθέντα μαθήματα αντιστοιχούν στο ποσοστό του 16,7% σε σχέση με τα 24 μαθήματα που περιέχονται συνολικά στο εξεταζόμενο διδακτικό εγχειρίδιο.

Το δεύτερο τεύχος του βιβλίου της Γλώσσας αποτελείται από 27 συνολικά μαθήματα, ανάμεσα στα οποία το κλέφτικο: «Ένας αϊτός περήφανος», το μάθημα: «Ο Αίσωπος μέσα στη λαϊκή μας παράδοση» όπου παρατίθεται η λαϊκή παραλλαγή του μύθου του Αισώπου: «Η αλεπού και ο λύκος στο κελάρι», από την Κεφαλλονιά, το μάθημα: «Πρωτοχρονιάτικα κάλαντα» και το δημοτικό: «Πάω με τα καράβια», όπως σημειώνεται και στον ακόλουθο πίνακα:

Τίτλος μαθήματος	Εκφάνσεις από το λαϊκό πολιτισμό
Ένας αϊτός περήφανος	Κλέφτικο – Δημοτικό
Ο Αίσωπος μέσα στη λαϊκή μας Παράδοση	Λαϊκή παραλλαγή μύθου του Αισώπου από την Κεφαλλονιά
Πρωτοχρονιάτικα κάλαντα	Τα ομώνυμα κάλαντα - Λαϊκό
Πάω με τα καράβια	Δημοτικό

Τα 4 μαθήματα αντιστοιχούν στο ποσοστό του 14,8% σε σχέση με το σύνολο των 27 μαθημάτων που περιέχονται στο υπό εξέταση διδακτικό εγχειρίδιο.

Στο τρίτο τεύχος του βιβλίου της Γλώσσας υπάρχουν 25 συνολικά κείμενα, μεταξύ των οποίων: «Ένας λαϊκός θρύλος για τον Πενταδάκτυλο της Κύπρου», διασκευασμένος από την Α. Ταρσούλη, το δημοτικό: «Οι Ακρίτες» και το μάθημα: «Έλληνες», στο οποίο περιέχεται μια παράδοση σχετική με τη σωματική διάπλαση των αρχαίων Ελλήνων από τη Θεσσαλία, όπως σημειώνουμε και στον πίνακα:

Τίτλος μαθήματος	Εκφάνσεις από το λαϊκό πολιτισμό
Ένας λαϊκός θρύλος για τον Πενταδάκτυλο της Κύπρου	Διασκευή της Α. Ταρσούλη
Οι Ακρίτες	Δημοτικό
Έλληνες	Παράδοση για τη σωματική διάπλαση των αρχαίων Ελλήνων, από τη Θεσσαλία

Τα 3 αναφερθέντα κείμενα αντιστοιχούν στο ποσοστό του 12%, του συνόλου των 25 κειμένων, που περιέχονται στο εξεταζόμενο διδακτικό εγχειρίδιο.

Το τέταρτο τεύχος του βιβλίου της Γλώσσας για την Στ' Δημοτικού περιέχει 29 συνολικά μαθήματα, ανάμεσα στα οποία: ο «Ταχυδρόμος» του Γ. Κοτζιούλα, στο οποίο περιγράφεται η δουλειά του ταχυδρόμου στις αρχές του 20^{ου} αιώνα, στην ελληνική επαρχία και αναφέρονται οι τρόποι μετακίνησης, κάποιες από τις συνήθειες των ανθρώπων και η παροιμιώδης έκφραση: «προσκυνάει σα νύφη», όπως φαίνεται στον ακόλουθο πίνακα:

Τίτλος μαθήματος	Εκφάνσεις από το λαϊκό πολιτισμό
Ταχυδρόμος	Κείμενο του Γ. Κοτζιούλα

Το κείμενο αυτό αντιστοιχεί στο ποσοστό του 3,5% σε σχέση με το σύνολο των 29 μαθημάτων που περιλαμβάνονται στο υπό εξέταση διδακτικό εγχειρίδιο.

Έχοντας ολοκληρώσει την εξέταση των 4 τευχών του βιβλίου της Γλώσσας σημειώνουμε ότι τα 12 μαθήματα, στα οποία εντοπίσαμε εκφάνσεις από το λαϊκό πολιτισμό αντιστοιχούν στο ποσοστό του 11,4% σε σχέση με τα 105 μαθήματα που περιέχονται συνολικά και στα 4 τεύχη του διδακτικού πακέτου.

10.2. Παλαιά διδακτικά εγχειρίδια Ιστορίας

Το διδακτικό πακέτο Ιστορίας για την Στ' Δημοτικού έχει τίτλο: «Στα νεότερα χρόνια – Ιστορία Στ' Δημοτικού» και αποτελείται από το βιβλίο για το μαθητή, που περιέχει 51 συνολικά μαθήματα, και το τετράδιο εργασιών.

Συγκεκριμένα, στο μάθημα: «Α.6. Οι συνθήκες ζωής των υπόδουλων» παρατίθεται το δημοτικό: «Αιχμάλωτος των πειρατών», από τη Μικρά Ασία και στο μάθημα: «Α.9. Χαρές και λύπες της καθημερινής ζωής» παρατίθενται τα δημοτικά: «Το λεν' τ' αηδόνια» και «Ξενιτιά». Στο μάθημα: «Α.10. Θρύλοι και παραδόσεις συντηρούν την ελπίδα» σημειώνονται οι λαϊκές παραδόσεις: «Το κυπαρίσσι του Μυστρά» και «Τα μισοτηγανισμένα ψάρια» και στο μάθημα: «Α.12. Πνευματική ανάπτυξη μέσα στη σκλαβιά» σημειώνεται το δημοτικό: «Ο όρκος της αγάπης», ενώ στο μάθημα: «Α.13. Κλέφτες και αρματολοί» παρατίθενται τα δημοτικά: «Της κλεφτουριάς τα βάσανα» και «Σαράντα παλικάρια». Στο μάθημα: «Α.14. Τα κάστρα της λευτεριάς» σημειώνεται υπό τον τίτλο: «Η Κρήτη στις φλόγες» ένα δημοτικό, στο οποίο η λαϊκή μούσα θρηνεί για την λεηλασία της Κρήτης και στο μάθημα: «Α.15. Η ένοπλη ορμή για απελευθέρωση» παρατίθεται το δημοτικό από την Κάρπαθο: «Του Λάμπρου Κατσώνη» και το δημοτικό: «Του Γιάννη του Σταθά». Στο μάθημα: «Β.19. Η επανάσταση εξαπλώνεται» σημειώνεται το δημοτικό τραγούδι: «Δόμνα Βισβίζη, η Θρακιώτισσα». Στο μάθημα: «Β.20. Η επανάσταση σημειώνει επιτυχίες» παρατίθεται το δημοτικό: «Του Διάκου» και στο μάθημα: «Β.21. Η επανάσταση εδραιώνεται» σημειώνεται το δημοτικό: «Του Δράμαλη», ενώ στο μάθημα: «Β.22. Την επανάσταση κλονίζουν αδυναμίες και εσωτερικές διαμάχες» σημειώνεται το δημοτικό: «Ο Νότης ετραγούδαγε». Στο μάθημα: «Β.26. Ο Ιμπραήμ στην Πελοπόννησο και την Στερεά Ελλάδα» παρατίθεται το δημοτικό με τίτλο: «Μοιρολόι» και στο μάθημα: «Β.27. Η πολιορκία και η έξοδος του Μεσολογγίου» σημειώνονται τα δημοτικά: «Ποιος θε ν' ακούσει κλάηματα» και «Το δόλιο Μεσολόγγι», ενώ στο μάθημα: «Β.28. Ο αγώνας γύρω από την Ακρόπολη» παρατίθεται το δημοτικό: «Του Καραϊσκάκη». Στο μάθημα «Β.30. Ο Καποδίστριας κυβερνήτης» σημειώνεται η παράδοση: «Πώς οι Έλληνες έμαθαν να τρώνε πατάτες» και στο μάθημα: «Γ.32. Η καθημερινή ζωή στα χρόνια του Όθωνα» παρατίθενται απεικονίσεις στις οποίες άνθρωποι της εποχής, ντυμένοι με παραδοσιακές τοπικές ενδυμασίες, επιδίδονται στις καθημερινές τους ενασχολήσεις. Τέλος, στο μάθημα: «Γ.36. Ο αγώνας για τη Μακεδονία» παρατίθεται το δημοτικό: «Οι αρχηγοί», όπως βλέπουμε και στον πίνακα της επόμενης σελίδας:

Τίτλος μαθήματος	Εκφάνσεις από το λαϊκό πολιτισμό
A.6. Οι συνθήκες ζωής των υπόδουλων	Αιχμάλωτος των πειρατών – Δημοτικό από τη Μικρά Ασία
A.9. Χαρές και λύπες της καθημερινής Ζωής	Το λεν' τ' αηδόνια, Ξενιτιά – Δημοτικά
A.10. Θρύλοι και παραδόσεις συντηρούν την ελπίδα	Το κυπαρίσσι του Μυστρά, Τα μισοτηγανισμένα ψάρια – Παραδόσεις
A.12. Πνευματική ανάπτυξη μέσα στη Σκλαβιά	Ο όρκος της αγάπης – Δημοτικό
A.13. Κλέφτες και αρματολοί	Της κλεφτουριάς τα βάσανα, Σαράντα παλικάρια – Δημοτικά
A.14. Τα κάστρα της λευτεριάς	Θρήνος για τη λεηλασία της Κρήτης – Δημοτικό
A.15. Η ένοπλη ορμή για απελευθέρωση	Του Λάμπρου Κατσώνη, Του Γιάννη του Σταθά – Δημοτικά
B.19. Η επανάσταση εξαπλώνεται	Δόμνα Βισβίζη, η Θρακιώτισσα – Δημοτικό
B.20. Η επανάσταση σημειώνει επιτυχίες	Του Διάκου – Δημοτικό
B.21. Η επανάσταση εδραιώνεται	Του Δράμαλη – Δημοτικό
B.22. Την επανάσταση κλονίζουν Αδυναμίες και εσωτερικές διαμάχες	Ο Νότης ετραγούδαγε – Δημοτικό
B.26. Ο Ιμπραήμ στην Πελοπόννησο και τη Στερεά Ελλάδα	Μοιρολόι – Δημοτικό
B.27. Η πολιορκία και η έξοδος του Μεσολογγίου	Ποιος θε ν' ακούσει κλάηματα, Το δόλιο Μεσολόγγι – Δημοτικά
B.28. Ο αγώνας γύρω από την Ακρόπολη	Του Καραϊσκάκη – Δημοτικό
B.30. Ο Καποδίστριας κυβερνήτης	Πώς οι Έλληνες έμαθαν να τρώνε πατάτες – Λαϊκή παράδοση
Γ.32. Η καθημερινή ζωή στα χρόνια του Όθωνα	Οι ενδυμασίες και οι συνήθειες των ανθρώπων της εποχής του Όθωνα – Απεικονίσεις
Γ.36. Ο αγώνας για τη Μακεδονία	Οι αρχηγοί – Δημοτικό

Τα 17 αναφερθέντα μαθήματα αντιστοιχούν στο 33,3%, του συνόλου των 51 μαθημάτων που περιέχονται στο υπό εξέταση διδακτικό εγχειρίδιο.

.....
Όσον αφορά στο τετράδιο εργασιών, στο μάθημα «10. Θρύλοι και παραδόσεις συντηρούν την ελπίδα» εντοπίσαμε έναν δημοτικό 'Θρήνο' και στο μάθημα: «11. Τα σχολεία κι οι δάσκαλοι του γένους» ένα χιώτικο νανούρισμα από την Τουρκοκρατία. Στο μάθημα: «15. Η ένοπλη ορμή για απελευθέρωση» παρατίθενται δύο δημοτικά τραγούδια, τα οποία η λαϊκή μούσα συνέλαβε πριν και μετά τα Ορλωφικά και στο επαναληπτικό μάθημα 3 σημειώνεται το δημοτικό: «Του Βασίλη».

10.3. Παλαιά διδακτικά εγχειρίδια Θρησκευτικών

Το παλαιό διδακτικό εγχειρίδιο των Θρησκευτικών για τη Στ' Δημοτικού έχει τίτλο: «Ο Χριστός είναι η αλήθεια – Θρησκευτικά Στ' Δημοτικού» και αποτελείται από 57 συνολικά μαθήματα, ανάμεσα στα οποία το μάθημα: «Δ.19. Η γλώσσα θέλει χαλινάρι» στο οποίο σημειώνεται η παροιμία «Η γλώσσα κόκαλα δεν έχει και κόκαλα τσακίζει», το μάθημα: «Στ.31. Το σύμβολο της πίστης μας» στο οποίο παρατίθεται το δημοτικό: «Αγγελικός χορός» από την Κρήτη και το μάθημα «Θ. 57. Ο Χριστός είναι η οδός, η αλήθεια και η ζωή» στο οποίο παρατίθεται το δημοτικό: «Σχολικό τραγούδι από την Κρήτη», όπως σημειώνεται και στον ακόλουθο πίνακα:

Τίτλος μαθήματος	Εκφάνσεις από το λαϊκό πολιτισμό
Δ.19. Η γλώσσα θέλει χαλινάρι	Η γλώσσα κόκαλα δεν έχει και κόκαλα τσακίζει – Παροιμία
Στ.31. Το σύμβολο της πίστης μας	Αγγελικός χορός – Δημοτικό (Κρήτης)
Θ.57. Ο Χριστός είναι η οδός, η αλήθεια και η ζωή	Σχολικό τραγούδι από την Κρήτη – Δημοτικό

Τα 3 αναφερθέντα μαθήματα αντιστοιχούν σε ποσοστό του 5,3% του συνόλου των 57 μαθημάτων που περιέχονται στο υπό εξέταση διδακτικό εγχειρίδιο.

10.4. Παλαιά διδακτικά εγχειρίδια Κοινωνικής και Πολιτικής Αγωγής

Το παλαιό διδακτικό εγχειρίδιο για τη διδασκαλία του μαθήματος της Κοινωνικής και Πολιτικής Αγωγής στην Στ' Δημοτικού έχει τίτλο: «Κοινωνική και Πολιτική Αγωγή – Στ' Δημοτικού» και αποτελείται από 27 συνολικά μαθήματα, στα 3 από τα οποία εντοπίσαμε εκφάνσεις από το λαϊκό πολιτισμό.

Συγκεκριμένα, στο μάθημα: «B.1. Μέτρα για τη ζωή και την υγεία των πολιτών» παρατίθεται μια φωτογραφία στην οποία διακρίνουμε έναν κτηνοτρόφο, ο οποίος κρατάει μια γκλίτσα και κάθεται έξω από μια πέτρινη οικία και στο μάθημα: «B.2. Μέτρα για την κοινωνική ασφάλιση και πρόνοια» παρατίθεται επίσης μια φωτογραφία, στην οποία ένας ηλικιωμένος άνδρας κάθεται στην είσοδο ενός πέτρινου σπιτιού, οι πόρτες του οποίου είναι καλυμμένες με υφαντά λαϊκής τέχνης (κουρελούδες). Τέλος, στο μάθημα: «B.5. Άλλες δραστηριότητες του κράτους» παρατίθεται μια φωτογραφία, στην οποία παρουσιάζονται οι χορευτές ενός ελληνικού λαϊκού μπαλέτου, που φορούν παραδοσιακές ελληνικές φορεσιές και προσωπίδες και χορεύουν παραδοσιακούς ελληνικούς χορούς.

Τα στοιχεία αυτά από το λαϊκό πολιτισμό συγκεντρώνουμε στον πίνακα:

Τίτλος μαθήματος	Εκφάνσεις από το λαϊκό πολιτισμό που εντοπίσαμε σε κάθε μάθημα
B.1. Μέτρα για τη ζωή και την υγεία των Πολιτών	Κτηνοτρόφος με τη γκλίτσα του στο χέρι, καθισμένος έξω από πέτρινη οικία – Φωτογραφία
B.2. Μέτρα για την κοινωνική ασφάλιση και πρόνοια	Ηλικιωμένος άνδρας καθισμένος έξω από το παραδοσιακά χτισμένο σπίτι του – Φωτογραφία
B.5. Άλλες δραστηριότητες του κράτους	Χορευτές που φορούν παραδοσιακές ενδυμασίες και χορεύουν ελληνικούς παραδοσιακούς χορούς – Φωτογραφία

Τα 3 αναφερθέντα μαθήματα, αντιστοιχούν στο ποσοστό του 11,1% σε σχέση με το σύνολο των 27 μαθημάτων που περιέχει το υπό εξέταση διδακτικό εγχειρίδιο.

• **Κεφάλαιο 11^ο: Τα παλαιά διδακτικά εγχειρίδια της Ε' και Στ' τάξης**

11.1. Παλαιό Ανθολόγιο – Μέρος τρίτο

Το τρίτο μέρος του παλαιού Ανθολογίου, για τους μαθητές της Ε' και της Στ' Δημοτικού περιέχει 91 συνολικά κείμενα, στα 15 από τα οποία εντοπίσαμε εκφάνσεις από το λαϊκό πολιτισμό, όπως σημειώνουμε στον πανοραμικό πίνακα που ακολουθεί:

Τίτλος μαθήματος	Εκφάνσεις από το λαϊκό πολιτισμό
Ο Διγενής Ακρίτας	Δημοτικό
Οι δώδεκα μήνες	Κείμενο του Στρατή Δούκα, στο οποίο περιγράφονται οι 12 μήνες και συνήθειες ή έθιμα που εφαρμόζονται κάθε μήνα
Του κυρ Βοριά	Δημοτικό
Του νεκρού αδερφού	Παραλογή – Δημοτικό
Της Λιάκαινας	Δημοτικό
Του κλέφτη το κιβούρι	Δημοτικό
Της Άρτας το γιοφύρι	Παραλογή – Δημοτικό
Νανούρισμα	Δημοτικό
Η μάνα του στρατιώτη	Κείμενο του Π. Πρεβελάκη, στο οποίο σημειώνεται ένα δημοτικό – παράκληση του νεκρού γιου στη μητέρα του, για να μην αποκαλύψει το θάνατό του
Οι χαρταετοί	Κείμενο του Κ. Πολίτη, στο οποίο υπάρχει η περιγραφή του εθίμου από τη Σμύρνη κατά το οποίο τα παιδιά πετούν χαρταετούς καθ' όλη τη Μ. Σαρακοστή
Ο ήλιος επαντρεύτηκε	Δημοτικό
Ο τσαλαπετεινός κι η καρακάξα	Λαϊκή παράδοση
Ταχιά – ταχιά είν' αρχιμηλιά	Κάλαντα – Δημοτικό
Η Σαρακοστή	Κείμενο του Γ. Άννινου, στο οποίο

	περιγράφεται η συνήθεια των πιστών να απέχουν από ορισμένες τροφές κατά τη διάρκεια της Σαρακοστής.
Μεγάλη Πέμπτη	Ποίημα της Ζ. Καρέλλη, στο οποίο περιγράφονται έθιμα της ημέρας, όπως το βάψιμο και το γυάλισμα των κόκκινων αυγών και η λήψη της Θείας Κοινωνίας.

Τα 15 αναφερθέντα κείμενα αντιστοιχούν στο ποσοστό του 16,5% σε σχέση με τα 91 κείμενα, που περιέχονται συνολικά στο τρίτο μέρος του Ανθολογίου.

.....

Σ' αυτό το σημείο έχουμε ολοκληρώσει την καταγραφή των εκφάνσεων του λαϊκού πολιτισμού που εντοπίσαμε στα παλαιά διδακτικά εγχειρίδια καθεμιάς από τις έξι τάξεις του Δημοτικού σχολείου. Σημειώνουμε εδώ ότι η έλλειψη αναφορών στα παλαιά διδακτικά εγχειρίδια Μαθηματικών και των έξι τάξεων του Δημοτικού, καθώς επίσης της Φυσικής και Γεωγραφίας της Ε' και Στ' τάξης είναι συνειδητή, δεδομένου ότι στα συγκεκριμένα διδακτικά εγχειρίδια δεν εντοπίσαμε εκφάνσεις από το λαϊκό πολιτισμό.

- **Κεφάλαιο 12^ο: Τα νέα διδακτικά εγχειρίδια της Α' τάξης**

12.1. Νέα διδακτικά εγχειρίδια Γλώσσας

Το νέο διδακτικό πακέτο της Γλώσσας για την Α' Δημοτικού ονομάζεται: «Γράμματα, λέξεις, ιστορίες – Γλώσσα Α' Δημοτικού» κι αποτελείται από τα δύο τεύχη του βιβλίου του μαθητή και τα δύο τεύχη του τετραδίου εργασιών.

Εξετάζοντας το πρώτο τεύχος του βιβλίου για το μαθητή διαπιστώσαμε ότι αποτελείται από 26 συνολικά μαθήματα ανάμεσα στα οποία τα μαθήματα: «Θέατρο σκιών», στο οποίο παρατίθεται μια αφίσα για την παράσταση του θεάτρου σκιών: «Ο Καραγκιόζης θαλασσόλυκος» από τον Ε. Σπαθάρη, «Μύτη σαν σαλάμι», στο οποίο παρατίθενται αφίσες από παραστάσεις του θεάτρου σκιών με τη φιγούρα του Καραγκιόζη και ένα τετράστιχο για το Μορφονιό από παράσταση του θεάτρου σκιών του Α. Μόλλα, «Μήλα και καμήλα», το οποίο είναι ένα στιγμιότυπο από παράσταση

του θεάτρου σκιών με πρωταγωνιστές τον Καραγκιόζη και το Μορφονιό και το μάθημα: «Καλά Χριστούγεννα, καλή χρονιά», στο οποίο σημειώνονται τα χριστουγεννιάτικα κάλαντα από την Πελοπόννησο, όπως βλέπουμε και στον πίνακα που ακολουθεί:

Τίτλος μαθήματος	Εκφάνσεις από το λαϊκό πολιτισμό
Θέατρο σκιών	Αφίσα της παράστασης θεάτρου σκιών: «Ο Καραγκιόζης θαλασσόλυκος» του Ε. Σπαθάρη
Μύτη σαν σαλάμι	Αφίσες από παραστάσεις του θεάτρου σκιών, ένα τετράστιχο για το Μορφονιό από παράσταση του Α. Μόλλα
Μήλα και καμήλα	Στιγμιότυπο από παράσταση του θεάτρου σκιών
Καλά Χριστούγεννα, καλή χρονιά	Χριστουγεννιάτικα κάλαντα Πελ/νήσου

Τα 4 αναφερθέντα μαθήματα αντιστοιχούν στο ποσοστό του 15,4% του συνόλου των 26 μαθημάτων που περιλαμβάνονται στο υπό εξέταση εγχειρίδιο.

Το δεύτερο τεύχος του βιβλίου για το μαθητή περιέχει 42 συνολικά μαθήματα, ανάμεσα στα οποία τα μαθήματα: «Κοντά στο τζάκι», στο οποίο παρατίθεται και ο γλωσσοδέτης: «Ο τζίτζιρας, ο μίτζιρας, ο τζίτζιμιτζιχότζιρας», «Το πετροκάραβο», το οποίο είναι ελεύθερη διασκευή λαϊκής παράδοσης από την Κέρκυρα, το μάθημα: «25^η Μαρτίου – Ύμνος εις την Ελευθερία» του Δ. Σολωμού που συνοδεύεται από τον πίνακα του Θ. Βρυζάκη, «Το στρατόπεδο του Καραϊσκάκη», στον οποίο οι πολεμιστές φορούν παραδοσιακές ενδυμασίες, η διασκευή της λαϊκής παράδοσης: «Γεια σου κότσυφα», και το ποίημα της Ε. Αλεξίου: «Πασχαλινό», στο οποίο περιγράφονται έθιμα από τον εορτασμό του Πάσχα, όπως βλέπουμε και στον παρακάτω πίνακα:

Τίτλος μαθήματος	Εκφάνσεις από το λαϊκό πολιτισμό
Κοντά στο τζάκι	Γλωσσοδέτης
Το πετροκάραβο	Ελεύθερη διασκευή λαϊκής παράδοσης από την Κέρκυρα

Η 25 ^η Μαρτίου – Ύμνος εις την Ελευθερία	«Το στρατόπεδο του Καραϊσκάκη»: Πίνακας του Θ. Βρυζάκη, στον οποίο οι πολεμιστές φορούν παραδοσιακές ενδυμασίες.
Γεια σου κότσυφα	Διασκευή λαϊκής παράδοσης
Πασχαλινό	Ποίημα της Ε. Αλεξίου

Τα 5 αναφερθέντα μαθήματα αντιστοιχούν στο ποσοστό του 11,9% σε σχέση με τα 42 μαθήματα που περιέχονται συνολικά στο υπό εξέταση διδακτικό εγχειρίδιο.

Συνοψίζοντας αναφέρουμε ότι τα 9 μαθήματα στα οποία εντοπίσαμε στοιχεία από το λαϊκό πολιτισμό, αντιστοιχούν στο ποσοστό του 15,5 % του συνόλου των 58 μαθημάτων που περιέχονται στα 2 τεύχη του βιβλίου της Γλώσσας της Α' Δημοτικού.

.....

Στο πρώτο τεύχος του τετραδίου εργασιών εντοπίσαμε στο μάθημα: «Θέατρο Σκιών» δύο έγχρωμες αφίσες από παραστάσεις του θεάτρου σκιών και από μια ακόμη αφίσα, στα μαθήματα: «Μύτη σαν σαλάμι» και «Μήλα και καμήλα» ενώ στο δεύτερο τεύχος δεν εντοπίσαμε κανένα στοιχείο από το λαϊκό πολιτισμό.

12.2. Νέα διδακτικά εγχειρίδια Μελέτης Περιβάλλοντος

Το νέο διδακτικό πακέτο της Μελέτης Περιβάλλοντος για την Α' Δημοτικού έχει τίτλο: «Μελέτη Περιβάλλοντος – Α' Δημοτικού» και αποτελείται από το βιβλίο για το μαθητή, το οποίο περιέχει 61 συνολικά μαθήματα, και το τετράδιο εργασιών.

Εξετάζοντας το εγχειρίδιο, εντοπίσαμε εκφάνσεις από το λαϊκό πολιτισμό στα 17 από τα 61 μαθήματα που περιέχει. Ειδικότερα, στο μάθημα: «5. Χριστούγεννα – Πρωτοχρονιά» παρατίθενται οι στίχοι: «Χριστούγεννα, Πρωτούγεννα» κι «Αρχιμηνιά κι αρχιχρονιά» από τα κάλαντα Χριστουγέννων και Πρωτοχρονιά, ο πίνακας: «Τα κάλαντα» του Ν. Λύτρα, στον οποίο απεικονίζεται μια ομάδα παιδιών που, φορώντας ενδυμασίες της εποχής και κρατώντας παραδοσιακά μουσικά όργανα τραγουδά τα κάλαντα. Στο μάθημα: «2. Τι μας προσφέρει ο ήλιος» παρατίθεται ο πίνακας του Δ. Γιολδάση: «Θερισμός», στον οποίο απεικονίζεται ο θερισμός, όπως γινόταν χρόνια πριν, με παραδοσιακές μεθόδους και λιγοστά εργαλεία. Στο μάθημα: «3. Πώς ζούμε στη γειτονιά» παρατίθενται εικόνες, ανάμεσα στις οποίες διακρίνουμε μια ομάδα

παιδιών που παρακολουθεί παράσταση θεάτρου σκιών κι απολαμβάνει τις περιπέτειες στις οποίες μπλέκεται η φιγούρα του Καραγκιόζη, καθώς και την πλακόστρωτη πλατεία κάποιου χωριού, στη μέση της οποίας συζητούν δύο γυναίκες, ενώ οι άνδρες είναι μαζεμένοι στο καφενείο του χωριού. Στον προοργανωτή της τρίτης υποενότητας της τρίτης διδακτικής ενότητας του βιβλίου διακρίνουμε ένα πέτρινο γεφύρι και μια πέτρινη εκκλησία, χτισμένα σύμφωνα με τον παραδοσιακό αρχιτεκτονικό ρυθμό και στο μάθημα: «2. Νησιά» παρατίθεται η φωτογραφία ενός παραδοσιακά χτισμένου ανεμόμυλου. Στο μάθημα: «4. Βουνά» σημειώνεται το δημοτικό: «Καλότυχα είναι τα βουνά» και στο μάθημα «1. Ποιες είναι οι ανάγκες του ανθρώπου» υπάρχει το σκίτσο μιας πέτρινης βρύσης που διακοσμείται από τέσσερις πέτρινες λεοντοκεφαλές, από τα στόματα των οποίων τρέχει νερό. Στο μάθημα: «Τα παιχνίδια άλλοτε και σήμερα» παρατίθεται η φωτογραφία μιας κούκλας, ντυμένης με παραδοσιακή ενδυμασία. Στον προοργανωτή της δεύτερης υποενότητας της έκτης διδακτικής ενότητας του βιβλίου παρουσιάζεται η φωτογραφία ενός πέτρινου γεφυριού και μιας πέτρινης εκκλησίας, χτισμένων σύμφωνα με τον παραδοσιακό αρχιτεκτονικό ρυθμό και μια απεικόνιση, στην οποία μπορούμε να διακρίνουμε τους σημαντικότερους Έλληνες οπλαρχηγούς της Επανάστασης του 1821, που φορούν τις παραδοσιακές ενδυμασίες της ιδιαίτερης πατρίδας τους. Στο μάθημα: «1. Πώς ανακαλύπτω την ιστορία του τόπου μου» παρατίθενται φωτογραφίες, μεταξύ των οποίων μία ομάδα χορευτών με παραδοσιακή κρητική ενδυμασία, που χορεύουν παραδοσιακούς χορούς, ένας ανεμόμυλος, δείγμα της παραδοσιακής αιγαιοπελαγίτικης αρχιτεκτονικής και το απόσπασμα: «Σαν πας στην Καλαμάτα και 'ρθεις με το καλό» από το παραδοσιακό τραγούδι. Στο μάθημα: «2. 25^η Μαρτίου: Διπλή γιορτή» παρατίθεται ο πίνακας του Θ. Βρυζάκη: «Πολεμικό συμβούλιο», στο οποίο οι Έλληνες οπλαρχηγοί έχουν παραστεί με παραδοσιακές ελληνικές φορεσιές. Στον προοργανωτή της τρίτης υποενότητας της ίδιας διδακτικής ενότητας διακρίνουμε απεικονίσεις και φωτογραφίες, στις οποίες βλέπουμε εθμικές εφαρμογές στις οποίες προβαίνουμε ώστε να γιορτάσουμε διάφορες εορτές, όπως τη συνήθεια μεταμφίεσης κατά τον εορτασμό των Απόκριων, την πασχαλινή λαμπάδα και το πρωτομαγιάτικο στεφάνι. Στο μάθημα: «1. Ο πολιτισμός του τόπου μας» παρατίθεται η φωτογραφία δύο ομοιομάτων ενδεδυμένων με παραδοσιακές ελληνικές ενδυμασίες και στο μάθημα: «4. Κάθε τόπος τα έθιμά του και ο χρόνος τα δικά του» υπάρχουν απεικονίσεις ηθών και εθίμων συνοδευόμενες από σχετικές λεζάντες. Ειδικότερα, στο πρώτο σκίτσο, που έχει λεζάντα: «Χαρούμενη χρυσή Πρωτοχρονιά», βλέπουμε μια παρέα παιδιών που τραγουδούν τα κάλαντα και στο δεύτερο σκίτσο

βλέπουμε δύο παιδιά, που μεταμφιεσμένα χορεύουν, και διασκεδάζουν, όπως το θέλει και η λεζάντα: «Όμορφη, τρελή αποκριά, μασκαράδες, γλέντι και χαρά». Το τρίτο σκίτσο δείχνει δυο παιδιά που «τσουγκρίζουν» τα κόκκινα αυγά, κατά τη λεζάντα: «Πάσχα, Πάσχα, Πασχαλιά, με τα κόκκινα τ' αυγά». Στο τέταρτο σκίτσο βλέπουμε ένα αγόρι που κρατά με καμάρι το πρωτομαγιάτικο στεφάνι που έφτιαξε, καθώς «Ο Απρίλης με τα λούλουδα κι ο Μάης με τα ρόδα» του χάρισαν τα πολύχρωμα άνθη και τις ευωδίες τους. Στο πέμπτο σκίτσο ένα κορίτσι, με δρεπάνι, ποδιά και μαντήλι, μαζεύει στάχια από το χωράφι και τραγουδά: «Θεριστή, καλέ μου μήνα, να 'σουν δυο φορές το χρόνο!». Στο έκτο σκίτσο μια κοπέλα κουβαλά ψάθινα πανέρια με σταφύλια και παινεύει το αμπέλι λέγοντας: «Αμπέλι μου πλατύφυλλο και καλοκλαδεμένο, δώσε σταφύλια κόκκινα να μπω να σε τρυγήσω». Στο μάθημα: «5. Το βιβλίο των παροιμιών» σημειώνεται η παροιμία: «Το τραγούδι με τον τρύγο, το Δεκέμβρη παραμύθι» και στο μάθημα: «6. Απόκριες» παρατίθεται μια φωτογραφία από τον εορτασμό των Απόκρεω στη Νάουσα. Στο μάθημα: «7. Πάσχα, Πάσχα, Πασχαλιά» παρατίθεται ένα λαϊκό δίστιχο για το Πάσχα και μια φωτογραφία από την εφαρμογή του εθίμου: «Τα αερόστατα της Λαμπρής». Στο μάθημα: «3. Οι εποχές και τα φυτά» περιγράφεται το έθιμο της «Περπερούνας» και στο μάθημα: «4. Τα ζώα και το περιβάλλον» σημειώνεται ένα δημοτικό για την πέρδικα. Τέλος, στο μάθημα: «1. Η ηλεκτρική ενέργεια στη ζωή μας» παρατίθεται μια φωτογραφία, στην οποία βλέπουμε δυο γυναίκες ντυμένες με παραδοσιακή ενδυμασία, μπροστά σε έναν πέτρινο φούρνο, που ρίχνουν ξύλα στη φωτιά, προκειμένου να μαγειρευτεί το φαγητό, όπως βλέπουμε και στον παρακάτω πίνακα:

Τίτλος μαθήματος	Εκφάνσεις από το λαϊκό πολιτισμό
5. Χριστούγεννα – Πρωτοχρονιά	Αποσπάσματα από τα κάλαντα Χριστουγέννων και Πρωτοχρονιάς, «Τα κάλαντα» - πίνακας του Ν. Λύτρα.
2. Τι μας προσφέρει ο ήλιος	«Θερισμός» – πίνακας του Δ. Γιολλάση
3. Πώς ζούμε στη γειτονιά	Συνάντηση των συγχωριανών στην πλατεία του χωριού, παρακολούθηση παράστασης θεάτρου σκιών – Σκίτσα
2. Νησιά	Παραδοσιακά χτισμένος ανεμόμυλος – Φωτογραφία

4. Βουνά	Καλότυχα είναι τα βουνά – Δημοτικό
1. Ποιες είναι οι ανάγκες του ανθρώπου	Πέτρινη, διακοσμημένη με λεοντοκεφαλές βρύση – Φωτογραφία
Τα παιχνίδια άλλοτε και σήμερα	Κούκλα ντυμένη με ελληνική Παραδοσιακή ενδυμασία – Φωτογραφία
1. Πώς ανακαλύπτω την ιστορία του τόπου μου	Χορευτές που χορεύουν παραδοσιακούς χορούς φορώντας παραδοσιακές στολές - Φωτογραφία, Απόσπασμα από δημοτικό τραγούδι.
2. 25 ^η Μαρτίου: Διπλή γιορτή	«Πολεμικό συμβούλιο» – Πίνακας του Θ. Βρυζάκη
1. Ο πολιτισμός του τόπου μας	Ομοιώματα ντυμένα με παραδοσιακές Ελληνικές ενδυμασίες - Φωτογραφία
4. Κάθε τόπος τα έθιμά του και ο χρόνος τα δικά του	Παιδιά που: α) τραγουδούν τα κάλαντα, β) έχουν μεταμφιεστεί, γ) τσουγκρίζουν κόκκινα αυγά, δ) φτιάχνουν πρωτομαγιάτικο στεφάνι, ε) θερίζουν στάχια, στ) κουβαλούν καλάθια με σταφύλια – Απεικονίσεις, λεζάντες
5. Το βιβλίο των παροιμιών	Το τραγούδι με τον τρύγο, το Δεκέμβρη παραμύθι – Παροιμία
6. Αποκριές	Εορτασμός των Αποκρεών στη Νάουσα – Φωτογραφία
7. Πάσχα, Πάσχα, Πασχαλιά	Το έθιμο: «Αερόστατα της Λαμπρής» – φωτογραφία, Λαϊκό δίστιχο για το Πάσχα
3. Οι εποχές και τα φυτά	Η Περπερούνα – κείμενο στο οποίο Περιγράφεται το ομώνυμο έθιμο
4. Τα ζώα και το περιβάλλον	Δημοτικό τραγούδι για την πέρδικα
1. Η ηλεκτρική ενέργεια στη ζωή μας	Παραδοσιακός φούρνος – Φωτογραφία

Τα 17 αναφερθέντα μαθήματα αντιστοιχούν στο ποσοστό του 27,9% σε σχέση με τα 61 μαθήματα που περιλαμβάνονται συνολικά στο υπό εξέταση εγχειρίδιο.

.....

Σχετικά με το τετράδιο εργασιών αναφέρουμε ότι στο μάθημα: «Η γειτονιά μου» υπάρχει μια φωτογραφία από κάποιο ελληνικό νησί, του οποίου τα λευκά σπίτια παραπέμπουν στον αιγαιοπελαγίτικο αρχιτεκτονικό ρυθμό. Στο μάθημα: «Ο τόπος που ζω» παρατίθενται πίνακες ζωγραφικής, στους οποίους διακρίνουμε το ράβδισμα και τη συγκομιδή των καρπών από τα ελαιόδεντρα, την κεντρική πλατεία και το καφενείο ενός χωριού, και ένα νησιώτικο ξωκλήσι και στο μάθημα: «Γνωρίζω το σώμα μου» σημειώνονται οι παροιμίες: «Χώνει τη μύτη του παντού», «Η γλώσσα του στάζει μέλι» και «Να έχεις τα μάτια σου δεκατέσσερα». Στο μάθημα: «Τι είναι ο πολιτισμός» περιγράφεται το έθιμο: «Χελιδονίσματα» που εφάρμοζαν τα παιδιά στη Ρόδο την 1^η Μαρτίου, για να καλωσορίσουν την άνοιξη, ένα λαϊκό τραγούδι για την έλευση των χελιδονιών, οι παροιμίες: «Ο Φλεβάρης με νερό κουτσός μπαίνει στο χορό» και «Από Αύγουστο χειμώνα κι από Μάρτη καλοκαίρι», τα αινίγματα: «Ένας πατέρας κεφαλή, δώδεκα γιοι ποδάρια, και κάθε γιος στη ράχη του έχει τριάντα κόρες», «Άμα βλέπω, δεν το βλέπω και το βλέπω, σα δε βλέπω», και οι γλωσσοδέτες «Άσπρη πέτρα ξεξασπρη κι από τον ήλιο ξεξασπρότερη», «Ο τζίτζιρας, ο μίντζιρας, ο τζίτζιμιντζιχότζιρας».

• Κεφάλαιο 13^ο: Τα νέα διδακτικά εγχειρίδια της Β' τάξης

13.1. Νέα διδακτικά εγχειρίδια Γλώσσας

Το νέο διδακτικό πακέτο της Γλώσσας για τη Β' Δημοτικού έχει τον τίτλο: «Ταξίδι στον κόσμο της Γλώσσας – Γλώσσα Β' Δημοτικού» και αποτελείται από τα τρία τεύχη του βιβλίου για το μαθητή και τα δύο τεύχη του τετραδίου εργασιών.

Εξετάζοντας το πρώτο τεύχος του βιβλίου για το μαθητή διαπιστώσαμε ότι περιέχει 35 μαθήματα, ανάμεσα στα οποία εντοπίσαμε στο μάθημα: «Ο Αρμπέν χάνει το δόντι του» ένα παιδικό τραγουδάκι που λέγεται όταν κάποιο παιδί που έχασε το δόντι του, το πετάει στην τaráτσα του σπιτιού του και ζητάει καινούριο δόντι και στην ενότητα 5: «Πάμε για ψώνια;» απεικονίσεις των 12 μηνών, στις οποίες βλέπουμε έθιμα που συνοδεύουν τον κάθε μήνα, το λαϊκό παραμύθι: «Η κυρά – Καλή και οι δώδεκα μήνες», και 5 παροιμίες για τους μήνες, το λαϊκό παραμύθι: «Ο αϊτός και το αηδόνη», μια λαϊκή διασκευή του μύθου του Αισώπου: «Ο ψεύτης βοσκός». Στο μάθημα: «Η αρχή του ταξιδιού» εντοπίσαμε τους γλωσσοδέτες: «Καλημέρα

καμηλιέρη, καμηλιέρη καλημέρα», «το γιο του Ρουμπή, του Κουμπή, του ρουμποκομπολογία», «την εκκλησιά μολυβωτή, πελεκητή, μολυβοκοντυλοπελεκητή», «Πέμπτη, πέφτει ο πεύκος κάτω», «Βρίσκω τις πόρτες κλειδωτές, κλειδωμένες και κλειδαμπαρωμένες», «Άσπρο χαρτί και ξέξασπρο και ξέξασπρο μελάني», και στο μάθημα: «Στη χώρα των αινιγμάτων» τα αινίγματα: «Σαν κοιμάσαι αυτό ξυπνάει και τη νύχτα όλη γυρνάει. Σαν ξυπνήσεις αυτό κάνει μοναχό του νάνι – νάνι», «Όταν τα λύνεις, κάθονται και όταν τα δένεις, φεύγουν», «Από πάνω σαν τηγάνι, από κάτω σαν μπαμπάκι και από πίσω σαν ψαλίδι», «Έχω ένα βαρελάκι, που 'χει δυο λογιών κρασάκι», «Ψηλός ψηλός καλόγερος και κόκκαλα δεν έχει», «Είμαι τόπι κόκκινο, και αν με καθαρίσεις, άσπρο νόστιμο καρπό αμέσως θ' αντικρίσεις», όπως σημειώνουμε και στον πίνακα:

Τίτλος μαθήματος	Εκφάνσεις από το λαϊκό πολιτισμό
Ο Αρμπέν χάνει το δόντι του	‘Πάρε ποντικό το δόντι μου και φέρε το σιδερένιο, να ροκανίζω σίδερα, να τρώω Παξιμάδια’ – Παιδικό τραγουδάκι
5. Πάμε για ψώνια;	Οι 12 μήνες του χρόνου – Απεικονίσεις
Η κυρά – Καλή και οι δώδεκα μήνες	Λαϊκό παραμύθι
5. Πάμε για ψώνια;	Παροιμίες για τους μήνες (5)
Ο αϊτός και το αηδόνι	Λαϊκό παραμύθι
Ο ψεύτης βοσκός	Διασκευή του μύθου του Αισώπου
Η αρχή του ταξιδιού	Γλωσσοδέτες (6)
Στη χώρα των αινιγμάτων	Αινίγματα (6)

Τα 8 αναφερθέντα μαθήματα αντιστοιχούν στο ποσοστό του 22,9% σε σχέση με το σύνολο των 35 μαθημάτων που περιλαμβάνονται στο υπό εξέταση εγχειρίδιο.

Το δεύτερο τεύχος του βιβλίου της Γλώσσας αποτελείται από 40 συνολικά μαθήματα, ανάμεσα στα οποία εντοπίσαμε: στον προοργανωτή της ενότητας 12: «Ποπό! Κόσμος που περνά!» ένα απόσπασμα από τα χριστουγεννιάτικα κάλαντα, και στον προοργανωτή της ενότητας 13: «Μες στο μουσείο» φωτογραφίες παλιών παιχνιδιών, παραδοσιακών μαγειρικών σκευών, παραδοσιακών μουσικών οργάνων, ενός αργαλειού και μια απεικόνιση του Καραγκιόζη. Στο μάθημα «Η νεροσφυρίχτρα» περιγράφεται το ομώνυμο παραδοσιακό μουσικό όργανο και στο μάθημα: «Μαζί

είναι καλύτερα» παρατίθενται φωτογραφίες από το πέταγμα του χαρταετού. Τέλος, το μάθημα: «Η αλεπού κι ο λέλεκας» είναι λαϊκή διασκευή του ομώνυμου μύθου του Αισώπου, όπως βλέπουμε στον ακόλουθο πίνακα:

Τίτλος μαθήματος	Εκφάνσεις από το λαϊκό πολιτισμό
12. Ποπό! Κόσμος που περνά!	Απόσπασμα από τα κάλαντα των Χριστουγέννων
13. Μεσ στο μουσείο	Παιχνίδια, παραδοσιακά μαγειρικά σκεύη και μουσικά όργανα, αργαλειός – Φωτογραφίες, Καραγκιόζης – Σκίτσο
Η νεροσφυρίχτρα	Το ομώνυμο παραδοσιακό μουσικό όργανο – Περιγραφή και φωτογραφία
Μαζί είναι καλύτερα	Πέταγμα του χαρταετού – Φωτογραφίες
Η αλεπού κι ο λέλεκας	Λαϊκή διασκευή μύθου του Αισώπου

Τα 5 αναφερθέντα μαθήματα αντιστοιχούν στο ποσοστό του 12,5% σε σχέση με το σύνολο των 40 μαθημάτων που περιλαμβάνονται στο υπό εξέταση εγχειρίδιο.

Το τρίτο τεύχος του βιβλίου της Γλώσσας αποτελείται από 45 μαθήματα, ανάμεσα στα οποία εντοπίσαμε στον προοργανωτή της ενότητας 17: «Εφημερίδες! Εφημερίδες!» το άρθρο «Η Κυρά Σαρακοστή» από τη μηνιαία σχολική εφημερίδα: «Μαθητικός λόγος» των μαθητών της Ε' και Στ' τάξης του Δημοτικού σχολείου Ριζού και στον προοργανωτή της ενότητας 18: «Ένα βιβλίο που σε ταξιδεύει» φωτογραφίες του δημαρχείου και του λαογραφικού μουσείου Μηλεών Πηλίου, χτισμένων σύμφωνα με τον παραδοσιακό αρχιτεκτονικό ρυθμό, με μεγάλα ξύλινα παράθυρα, πέτρινες πλάκες στη στέγη και το εξωτερικό των τοίχων. Το ποίημα: «Πατρίδα» του Γ. Μαρίνου συνοδεύεται από τη φωτογραφία ενός νησιώτικου παρεκκλησίου, δείγματος της αιγαιοπελαγίτικης αρχιτεκτονικής και στο μάθημα: «Αγροτικός – Μελισσοκομικός συνεταιρισμός Κεφαλονιάς» υπάρχουν φωτογραφίες παραδοσιακών προϊόντων αγροτικών συνεταιρισμών τοποθετημένων σε ανάλογες συσκευασίες. Στο μάθημα: «Η συνέντευξη με τον Κυρ - Παντελή» παρατίθενται απεικονίσεις των επαγγελματιών του παγωτατζή, του τσαγκάρη και του παγοπώλη, που στις μέρες μας έχουν εκλείψει. Επίσης εντοπίσαμε στην ενότητα 21: «Χρήσιμες οδηγίες» περιγραφές πασχαλινών εθίμων, όπως: τα αερόστατα της Λαμπρής από την

Αρκαδία, την περιφορά της εικόνας της Παναγίας την Κυριακή του Πάσχα στη Φολέγανδρο, την περιφορά του Επιταφίου τη Μ. Παρασκευή και στο ποίημα του Λ. Παπαδήμα: «Χριστός Ανέστη», εντοπίσαμε περιγραφές πασχαλινών εθίμων. Το μάθημα: «Η μικρή Ελένη» είναι μια περιγραφή του ομώνυμου παιχνιδιού από το βιβλίο των Σφακιωτών Λευκάδας, και στο μάθημα: «Λαθεύοντας ιστορίες» υπάρχει μια απεικόνιση της φηγούρας του Καραγκιόζη. Τέλος, εντοπίσαμε το απόσπασμα: «Ο Καραγκιόζης δικηγόρος», από το ομώνυμο έργο του Ντ. Θεοδωρόπουλου, το οποίο συνοδεύεται από σχετικές φωτογραφίες, όπως σημειώνουμε και στον πίνακα:

Τίτλος μαθήματος	Εκφάνσεις από το λαϊκό πολιτισμό
17. Εφημερίδες! Εφημερίδες!	Η Κυρά Σαρακοστή – Άρθρο
18. Ένα βιβλίο που σε ταξιδεύει	Το δημαρχείο και το λαογραφικό μουσείο Μηλεών Πηλίου – Φωτογραφίες
Πατρίδα	Ποίημα του Γ. Μαρίνου, νησιώτικο εξωκλήσι - Φωτογραφία
Αγροτικός – Μελισσοκομικός συνεταιρισμός Κεφαλονιάς	Προϊόντα αγροτικών συνεταιρισμών – Φωτογραφίες
Η συνέντευξη με τον κυρ - Παντελή	Το επάγγελμα του παγοπώλη, του τσαγκάρη, του παγωτατζή – Απεικονίσεις
21. Χρήσιμες οδηγίες	Περιγραφές πασχαλινών εθίμων
Χριστός Ανέστη	Ποίημα του Λ. Παπαδήμα, περιγραφές πασχαλινών εθίμων
Η μικρή Ελένη	Περιγραφή του ομώνυμου παιχνιδιού
Λαθεύοντας ιστορίες	Η φηγούρα του Καραγκιόζη – Απεικόνιση
Ο Καραγκιόζης δικηγόρος	Απόσπασμα από παράσταση θεάτρου σκίων, συνοδευόμενο από φωτογραφίες

Τα 10 αναφερθέντα μαθήματα αντιστοιχούν στο ποσοστό του 22,2% σε σχέση με το σύνολο των 45 μαθημάτων, που περιλαμβάνονται στο υπό εξέταση εγχειρίδιο.

Σημειώνουμε εδώ ότι τα 23 μαθήματα στα οποία εντοπίσαμε εκφάνσεις από το λαϊκό πολιτισμό αντιστοιχούν στο 19,2% του συνόλου των 120 μαθημάτων, τα οποία περιλαμβάνονται στα 3 τεύχη του βιβλίου της Γλώσσας για τη Β' Δημοτικού.

.....

Σχετικά με το πρώτο τεύχος του τετραδίου εργασιών σημειώνουμε ότι: στην όγδοη ενότητα σημειώνεται ο γλωσσοδέτης: ‘Άσπρη πέτρα ξέξασπρη κι απ’ τον ήλιο ξέξασπρότερη’ και στη δέκατη ενότητα παρατίθεται μια αφίσα από μια παράσταση του θεάτρου σκιών, με τη φιγούρα του Καραγκιόζη.

Όσον αφορά στο δεύτερο τεύχος του τετραδίου εργασιών σημειώνουμε ότι: στην ενότητα 13 παρατίθενται φωτογραφίες από μια κρητική λύρα, από ένα κέντημα από τη Λευκάδα και από το όργωμα, με παραδοσιακές μεθόδους, ενός χωραφιού και στην ενότητα 20 παρατίθεται η απεικόνιση του γαλατά που μοιράζει γάλα από πόρτα σε πόρτα. Τέλος, στην ενότητα 23 απεικονίζονται ο Καραγκιόζης και ο Χατζηαβάτης.

13. 2. Νέα διδακτικά εγχειρίδια Μαθηματικών

Το καινούριο διδακτικό πακέτο των Μαθηματικών για τη Β’ Δημοτικού έχει τίτλο: «Μαθηματικά Β’ Δημοτικού» και αποτελείται από το βιβλίο για το μαθητή (2 τεύχη) και το τετράδιο εργασιών (4 τεύχη).

Το πρώτο τεύχος του βιβλίου για το μαθητή περιέχει συνολικά 28 μαθήματα, ανάμεσα στα οποία το μάθημα: «3.16. Γνωρίζω καλύτερα τα γεωμετρικά μοτίβα» το οποίο κινείται γύρω από το σενάριο επίσκεψης στο λαογραφικό μουσείο Κορίνθου, όπου οι μαθητές είδαν παραδοσιακές φορεσιές και παραδοσιακά υφαντά, τα οποία καλούνται να παρατηρήσουν ώστε να εντοπίσουν τα επαναλαμβανόμενα μοτίβα.

Το δεύτερο τεύχος του βιβλίου του μαθητή περιέχει 26 συνολικά μαθήματα, ένα εκ των οποίων είναι το μάθημα: «5.31. Καλύπτω επιφάνειες» στο οποίο δίνεται στους μαθητές το σενάριο ενός εργαστηρίου υφαντουργίας και κεντητικής, όπου ένα κορίτσι μαθαίνει να υφαίνει στον αργαλειό, και στο πλαίσιο του οποίου οι μαθητές πρέπει να αποφασίσουν με ποιο από τα παραδοσιακά υφαντά θα καλύψουν τη μεγαλύτερη επιφάνεια και το μάθημα: «8.45. Λύνω σύνθετα προβλήματα (γ)», στο οποίο περιγράφεται η συνήθεια των Κρητικών να μεταφέρουν τα κοπάδια τους από την ύπαιθρο στα χειμαδιά, για να τα προστατέψουν από το κρύο και παρατίθεται μια απεικόνιση τσοπάνηδων που φορούν παραδοσιακές κρητικές ενδυμασίες, όπως σημειώνουμε και στον πίνακα που ακολουθεί:

Τίτλος μαθήματος	Εκφάνσεις από το λαϊκό πολιτισμό
3.16. Γνωρίζω καλύτερα τα γεωμετρικά	Ελληνικές παραδοσιακές ενδυμασίες και

μοτίβα – Στο λαογραφικό μουσείο	παραδοσιακά υφαντά
5.31. Καλύπτω επιφάνειες – Ο αργαλειός	Παραδοσιακά υφαντά
8.45. Λύνω σύνθετα προβλήματα (γ) – Στα χειμαδιά	Μεταφορά των κοπαδιών στα χειμαδιά – Περιγραφή/Σενάριο, Παραδοσιακές κρητικές ενδυμασίες – Απεικόνιση

Τα 3 αυτά μαθήματα αντιστοιχούν στο ποσοστό του 5,6%, σε σχέση με τα 54 μαθήματα που περιέχονται συνολικά και στα 2 τεύχη του υπό εξέταση εγχειριδίου.

.....

Όσον αφορά στα 4 τεύχη του τετραδίου εργασιών, σημειώνουμε ότι σε κανένα από αυτά δεν εντοπίσαμε εκφάνσεις από το λαϊκό πολιτισμό.

13. 3. Νέα διδακτικά εγχειρίδια Μελέτης Περιβάλλοντος

Το νέο διδακτικό πακέτο της Μελέτης Περιβάλλοντος για τη Β' Δημοτικού έχει τίτλο: «Μελέτη Περιβάλλοντος – Β' Δημοτικού» και αποτελείται από το βιβλίο του μαθητή, που περιέχει 76 μαθήματα, και το τετράδιο εργασιών.

Εξετάζοντας το βιβλίο του μαθητή, εντοπίσαμε, σε 8 από τα μαθήματα που συνολικά περιέχει, εκφάνσεις από το λαϊκό πολιτισμό. Στο μάθημα: «7.4. Με θέμα τα φυτά» σημειώνεται το δημοτικό: «Λεμονάκι μυρωδάτο κι από περιβόλι αφράτο», το αίνιγμα: «Μια κοντούλα παχουλή πάντα κόκκινα φορεί. Έχει πράσινα μαλλιά και σποράκια στην κοιλιά», οι παροιμίες: «Ο, τι έσπειρες, θα θερίσεις», «Βασιλικός κι αν μαραθεί, πάντα μοσκοβολάει» κι οι παροιμιώδεις εκφράσεις: «Παλικάρι της φακής», «Σιγά τα λάχανα», «Κολοκύθια με τη ρίγανη», «Ντύνεται σαν κρεμμύδι», «Χώνεται παντού σαν μαϊντανός». Στο μάθημα: «10.4. Ο καιρός και τα σπίτια σε διάφορους τόπους» παρατίθενται φωτογραφίες από την Ήπειρο και τις Κυκλάδες, στις οποίες διακρίνουμε πέτρινα διώροφα σπίτια, με μεγάλα παράθυρα και στέγες σκεπασμένες με πέτρινες πλάκες, και χαμηλά, λευκά σπίτια, με επίπεδη στέγη και μικρά, βαμμένα παράθυρα, αντίστοιχα, δείγματα της παραδοσιακής αρχιτεκτονικής της Ηπείρου και των νησιών του Αιγαίου. Στο μάθημα: «10.5. Τι μάθαμε για το νερό και τον καιρό» παρατίθεται μια απεικόνιση στην οποία υπάρχει μια πέτρινη βρύση, διακοσμημένη με πέτρινους ανθούς, από τους οποίους τρέχει το νερό και στο μάθημα: «12.3. Φύσα, αεράκι» παρατίθεται η φωτογραφία ενός ανεμόμυλου - δείγματος της νησιώτικης

αρχιτεκτονικής. Στο μάθημα: «12.4. Τρέχει, τρέχει, τρέχει το νερό» παρατίθεται η φωτογραφία ενός νερόμυλου, χτισμένου από πέτρα και ξύλο, εξίσου χαρακτηριστικού δημιουργήματος της παραδοσιακής αρχιτεκτονικής. Στο μάθημα: «15.1. Μνημεία από παλιά» παρατίθενται φωτογραφίες ενός διώροφου πέτρινου σπιτιού, με μεγάλα παράθυρα και πέτρινες πλάκες, από το Πήλιο, ενός πλακόστρωτου μονοπατιού της Μονεμβασιάς και μιας πέτρινης βρύσης, και στο μάθημα: «15.2. Στο λαογραφικό μουσείο» υπάρχει η φωτογραφία μιας παραδοσιακής κουζίνας, στην οποία μπορεί κανείς να διακρίνει πλήθος παραδοσιακών χάλκινων και πήλινων σκευών και η φωτογραφία μιας κοπέλας, που φορά ελληνική παραδοσιακή φορεσιά. Στο μάθημα: «15.4. Πανηγυράκι γίνεται» παρατίθενται φωτογραφίες από τα παραδοσιακά μουσικά όργανα: λύρα, νταούλι, φλογέρα κι από κάποιο πανηγύρι, στη διάρκεια του οποίου οι πανηγυριώτες απολαμβάνουν τα παραδοσιακά τραγούδια και τους παραδοσιακούς χορούς.

Έχοντας ολοκληρώσει την εξέταση του βιβλίου της Μελέτης Περιβάλλοντος για τη Β' Δημοτικού συνοψίζουμε τις εκφάνσεις του λαϊκού πολιτισμού τις οποίες εντοπίσαμε κατά την εξέταση στον παρακάτω πίνακα:

Τίτλος μαθήματος	Εκφάνσεις από το λαϊκό πολιτισμό
7.4. Με θέμα τα φυτά	Δημοτικό τραγούδι, αίνιγμα, παροιμίες, παροιμιώδεις εκφράσεις, σχετικά με φυτά
10.4. Ο καιρός και τα σπίτια σε διάφορους τόπους	Δείγματα παραδοσιακής αρχιτεκτονικής από την Ήπειρο και τις Κυκλάδες – Φωτογραφίες
10.5. Τι μάθαμε για τον καιρό και το νερό	Πέτρινη βρύση – Απεικόνιση
12.3. Φύσα αεράκι	Ανεμόμυλος – Φωτογραφία
12.4. Τρέχει, τρέχει, τρέχει το νερό	Νερόμυλος – Φωτογραφία
15.1. Μνημεία από παλιά	Αρχοντικό στο Πήλιο, πέτρινη βρύση, μονοπάτι στη Μονεμβασιά- Φωτογραφίες
15.2. Στο λαογραφικό μουσείο	Παραδοσιακά μαγειρικά σκεύη, παραδοσιακή φορεσιά – Φωτογραφίες
15.4. Πανηγυράκι γίνεται	Πανηγύρι στην ύπαιθρο, παραδοσιακά όργανα μουσικής – Φωτογραφίες

Τα 8 αναφερθέντα μαθήματα αντιστοιχούν στο ποσοστό του 10,5% του συνόλου των 76 μαθημάτων που περιέχονται στο υπό εξέταση διδακτικό εγχειρίδιο.

.....

Σχετικά με το τετράδιο εργασιών αναφέρουμε ότι εντοπίσαμε: φωτογραφίες από ένα αρχοντικό και ένα καλντερίμι στο «Φύλλο εργασίας 36» και τον πίνακα: «Τα κάλαντα» του Ν. Λύτρα, στο «Φύλλο εργασίας 37», στον οποίο μια παρέα παιδιών, ντυμένα με παραδοσιακές τοπικές ενδυμασίες, κρατούν στα χέρια τους παραδοσιακά μουσικά όργανα και γυρίζουν από σπίτι σε σπίτι, τραγουδώντας τα κάλαντα.

• Κεφάλαιο 14^ο: Τα νέα διδακτικά εγχειρίδια της Α' και Β' τάξης

14.1. Νέο Ανθολόγιο Λογοτεχνικών Κειμένων – Α' & Β' Δημοτικού

Το καινούριο Ανθολόγιο Λογοτεχνικών Κειμένων για την Α' & Β' Δημοτικού έχει τίτλο: «Το δελφίνι» και περιέχει, κατανεμημένα σε 10 θεματικές ενότητες, 63 κείμενα ανάμεσα στα οποία τα ακόλουθα 20, στα οποία εντοπίσαμε εκφάνσεις από το λαϊκό πολιτισμό, όπως σημειώνουμε και στον ακόλουθο πανοραμικό πίνακα:

Τίτλος κειμένου	Εκφάνσεις από το λαϊκό πολιτισμό
Η κουκουβάγια και η πέρδικα	Λαϊκός μύθος από την Κύπρο
Νανουρίσματα και ταχταρίσματα	Νανουρίσματα (2) από τη Θράκη και την υπόλοιπη Ελλάδα, ταχταρίσματα από την Ήπειρο και την Κύθνο (2)
Ο παππούλης	Ποίημα του Β. Ρώτα – περιγραφή αγροτικών εργασιών και συνηθειών της παλαιότερης εποχής
Ψέμα πρωταπριλιάτικο	Κείμενο της Σ. Γαβριηλίδου – περιγραφή της συνήθειας να λέμε ψέματα την Πρωταπριλιά
Φύλλο φύλλο της κουκιάς	Λαϊκό παραμύθι από τη Μήλο
Η σφυρίχτρα	Λαϊκό γαλλικό παραμύθι, συνοδευόμενο

	από φωτογραφίες από παραδοσιακό χορό στη Μυτιλήνη κι από ένα γαμήλιο γλέντι στη Νάουσα και ο πίνακας του Σ. Μελετζή: «Βοσκόπουλο με φλογέρα»
Το μέλι	Λαϊκό παραμύθι από την Κάσο
Το γιασεμί, η ροδιά και η χαρουπιά	Λαϊκό παραμύθι των Μικρασιατών από Τη Ν. Αλικαρνασσό Κρήτης
Χριστουγεννιάτικο δέντρο	Ποίημα της Ρ. Καρθαίου – περιγραφή του στολίσματος του Χριστουγεννιάτικου δέντρου
Κάλαντα Πρωτοχρονιάς	Λαϊκό – από τη Σωζόπολη
Το λαγουδάκι της Λαμπρής	Κείμενο της Α. Μεταξά – περιγραφή πασχαλινών εθίμων
Ο Χριστός και τα πουλιά	Λαϊκός θρύλος
Από την Ελληνική ιστορία – Εξώφυλλο της ενότητας	Στο εξώφυλλο της ενότητας παρατίθεται ο πίνακας του Θ. Χατζημιχαήλ: «Ο ήρωας Μάρκος Μπότσαρης μαχόμενος», ενδεδυμένος με παραδοσιακή ενδυμασία
Τα Ελληνάκια	Κείμενο της Ε. Φακίνου, συνοδευόμενο από φωτογραφίες παραδοσιακών οργάνων μουσικής και μια μπατανιάς, (κεντητό σκέπασμα κρεβατιού)
Πολιτιστική κληρονομιά – Εξώφυλλο της Ενότητας	Στο εξώφυλλο της ενότητας σημειώνεται ένα δημοτικό τραγούδι και παρατίθεται ο πίνακας ζωγραφικής του Π. Ρέγκου: «Σκυριανό πανηγύρι», στον οποίο βλέπουμε τη διεξαγωγή ενός πανηγυριού στην κεντρική πλατεία του χωριού
Ο Μέγας Αλέξανδρος και το καταραμένο Φίδι	Απόσπασμα από την ομώνυμη παράσταση θεάτρου σκιών του Σπαθάρη
Παροιμίες	Λαϊκές παροιμίες (4)
Γλωσσοδέτες	Λαϊκά (2)
Οι τηγανίτες του Τραγοπόδη	Κείμενο της Π. Τσιμικάλη, αναφορά σε

	δεισιδαιμονίες για τους καλικατζαρους
Χελιδόνισμα	Δημοτικό τραγούδι από τη Θράκη, συνοδευόμενο από φωτογραφίες από την εφαρμογή του εθίμου: «Χελιδόνισμα» και από μια «Χελιδόνα»
Τα δύο αδέρφια	Παραμύθι από τη Μέση Ανατολή, συνοδευόμενο από φωτογραφίες των διαδοχικών σταδίων από τη συγκομιδή σταριού μέχρι την παρασκευή ψωμιού, εργασίες που διεκπεραιώνονται μέσα από παραδοσιακές μεθόδους και εργαλεία
Αινίγματα	Αινίγματα – Λαϊκά (5)

Τα 20 αναφερθέντα κείμενα, αντιστοιχούν στο ποσοστό του 31,7%, σε σχέση με το σύνολο των 63 κειμένων που περιέχονται στο υπό εξέταση εγχειρίδιο.

14.2. Διδακτικά εγχειρίδια Εικαστικών

Το διδακτικό πακέτο των Εικαστικών για την Α' & Β' Δημοτικού έχει τίτλο: «Εικαστικά – Α' & Β' Δημοτικού» και απαρτίζεται από το βιβλίο του μαθητή και το τετράδιο εργασιών. Το βιβλίο του μαθητή περιέχει 20 συνολικά μαθήματα, ανάμεσα στα οποία: το μάθημα: «Α.2. Ο κόσμος όλος με σχήματα» στο οποίο παρατίθεται μια φωτογραφία, από ένα παραδοσιακό πέτρινο σπίτι, με μεγάλα παράθυρα και κεραμίδια στη στέγη, και το μάθημα: «Β.2. Η παλέτα των λουλουδιών», όπου παρατίθενται φωτογραφίες από πήλινα έργα λαϊκής τέχνης, όπως σημειώνουμε και στον πίνακα:

Τίτλος μαθήματος	Εκφάνσεις από το λαϊκό πολιτισμό
Α.2. Ο κόσμος όλος με σχήματα	Παραδοσιακό πέτρινο σπίτι, με μεγάλα παράθυρα και κεραμίδια στη στέγη – Φωτογραφία
Β.2. Η παλέτα των λουλουδιών	Πήλινα έργα λαϊκής τέχνης- Φωτογραφία

Τα 2 αναφερθέντα μαθήματα, αντιστοιχούν στο ποσοστό του 10% σε σχέση με τα 20 μαθήματα, που περιέχονται συνολικά στο υπό εξέταση εγχειρίδιο.

.....

Σχετικά με το τετράδιο εργασιών αναφέρουμε ότι στο μάθημα «Α.2.Ο κόσμος όλος με σχήματα» παρατίθεται μια φωτογραφία χάλκινων παραδοσιακών σκευών.

14.3. Διδακτικά εγχειρίδια Φυσικής Αγωγής

Το διδακτικό εγχειρίδιο Φυσικής Αγωγής για την Α' και Β' Δημοτικού έχει τίτλο: «Φυσική Αγωγή – Α' & Β' Δημοτικού» και αποτελείται από 58 συνολικά μαθήματα, ανάμεσα στα οποία εντοπίσαμε στην ενότητα: «Παιχνίδια», τον πίνακα «Παραφωνία» του Γ. Ιακωβίδη, στον οποίο μια παρέα παιδιών με παραδοσιακά όργανα μουσικής και παραδοσιακές φορεσιές τραγουδούν παιδικά τραγούδια, ενώ μια ηλικιωμένη γυναίκα, καθισμένη μπροστά στο πέτρινο τζάκι του δωματίου, πλέκει με τις βελόνες της και στο μάθημα: «Η χελιδόνα» εντοπίσαμε μια περιγραφή του ομώνυμου εθίμου, στο πλαίσιο του οποίου τα παιδιά, προκειμένου να υποδεχτούν την άνοιξη την 1^η Μαρτίου, έλεγαν τα Χελιδονίσματα, δηλαδή τα ανοιξιάτικα κάλαντα, τους στίχους των Χελιδονισμάτων και τη φωτογραφία μιας Χελιδόνας (=ομοίωμα χελιδониού). Το μάθημα: «Ο ήλιος και ο αέρας» είναι μια εικονογραφημένη απόδοση της ομώνυμης παράδοσης. Στο μάθημα: «Το άλμπουμ με τις φωτογραφίες της γιαγιάς» σημειώνεται ένα ταχτάρισμα, και στο μάθημα: «Σαράντα δίπλες ο χορός» παρατίθενται φωτογραφίες από κάποιο πανηγύρι που διεξάγεται σε κεντρική πλατεία ενός χωριού και από την αναβίωση του εθίμου: «Πασχαλόγιορτα», κατά τη διάρκεια του οποίου προκειμένου να γιορτάσουν το Πάσχα, οι πιστοί μαζεύονταν στην πλατεία του χωριού και χόρευαν, μπροστά οι άνδρες και πίσω οι γυναίκες και σημειώνονται οι στίχοι: «Σαράντα δίπλες ο χορός εννιά χοροί χορεύουν και μεσ' στη μέση του χορού χορεύει η Ζερβοπούλα» από κάποιο δημοτικό τραγούδι. Στο μάθημα: «Ο πίνακας του Θεόφιλου» παρατίθεται ένας πίνακας ζωγραφισμένος από το Θεόφιλο Χατζημιχαήλ, στον οποίο απεικονίζεται ένα λαϊκό πανηγύρι, κατά το οποίο οι μουσικοί παίζουν παραδοσιακά μουσικά όργανα κι οι πανηγυριώτες χορεύουν παραδοσιακούς χορούς με παραδοσιακές στολές καθώς και φωτογραφίες από πολιτιστικές εκδηλώσεις στις οποίες οι χορευτές φορούν παραδοσιακές ενδυμασίες και στο μάθημα: «Η Περπερούνα» περιγράφεται το ομώνυμο έθιμο και σημειώνονται τα λόγια, τα οποία

συνόδευαν την περιήγηση των εφαρμοστών του εθίμου μετά από περιόδους έντονης ξηρασίας, παρακαλώντας να βρέξει. Τέλος, στο μάθημα: «Ο χορός του έσωσε τη ζωή» παρατίθεται το λαϊκό παραμύθι: «Τα καλικαντζαράκια και ο βοσκός» και στο μάθημα: «Ελληνικές παραδοσιακές στολές» παρατίθενται γραμματόσημα, επάνω στα οποία διακρίνονται ελληνικές παραδοσιακές στολές, από περιοχές της Ελλάδας, η φωτογραφία ενός παραδοσιακού, υφασμένου στον αργαλειό υφαντού και σημειώνεται ένα σταυρόλεξο με τις ονομασίες παραδοσιακών μουσικών οργάνων και ελληνικών παραδοσιακών χορών, όπως σημειώνουμε και στον ακόλουθο πίνακα:

Τίτλος μαθήματος	Εκφάνσεις από το λαϊκό πολιτισμό
Τέλος της ενότητας «Παιχνίδια»	Πίνακας του Γ. Ιακωβίδη «Παραφωνία»
Η χελιδόνα	Περιγραφή του ομώνυμου εθίμου, Χελιδονίσματα – ανοιξιάτικα Κάλαντα, Χελιδόνα – Φωτογραφία
Ο ήλιος και ο αέρας	Ποιητική, εικονογραφημένη απόδοση της ομώνυμης παράδοσης
Το άλμπουμ με τις φωτογραφίες της Γιαγιάς	Ταχτάρισμα - Λαϊκό
Σαράντα δίπλες ο χορός	Παραδοσιακό πανηγύρι σε κάποιο ελληνικό χωριό, αναβίωση του εθίμου 'Πασχαλόγιορτα' – Φωτογραφίες, Απόσπασμα από δημοτικό τραγούδι
Ο πίνακας του Θεόφιλου	Ένας πίνακας – αναπαράσταση ενός παραδοσιακού πανηγυριού, ζωγραφισμένος από τον Θεόφιλο, Πολιτιστικές εκδηλώσεις – Φωτογραφίες
Η Περπερούνα	Περιγραφή του ομώνυμου εθίμου
Ο χορός του έσωσε τη ζωή	Τα καλικαντζαράκια και ο βοσκός - Λαϊκό παραμύθι και σχετική απεικόνιση
Ελληνικές παραδοσιακές στολές	Ελληνικές παραδοσιακές ενδυμασίες - Γραμματόσημα, Παραδοσιακό υφαντό – Φωτογραφία, Παραδοσιακά μουσικά όργανα και χοροί – Σταυρόλεξο

Τα 9 αναφερθέντα μαθήματα αντιστοιχούν στο ποσοστό του 15,5% του συνόλου των 58 κειμένων που περιέχονται στο υπό εξέταση διδακτικό εγχειρίδιο.

- **Κεφάλαιο 15^ο: Τα νέα διδακτικά εγχειρίδια της Γ' τάξης**

15.1. Νέα διδακτικά εγχειρίδια Γλώσσας

Το νέο διδακτικό πακέτο της Γλώσσας για τη Γ' Δημοτικού έχει τίτλο: «Τα απίθανα μολύβια – Γλώσσα Γ' Δημοτικού» και αποτελείται από τα τρία τεύχη του βιβλίου για το μαθητή και τα δύο τεύχη του τετραδίου εργασιών.

Το πρώτο τεύχος του βιβλίου για το μαθητή περιέχει 21 συνολικά μαθήματα, σε κανένα από τα οποία δεν εντοπίσαμε εκφάνσεις από το λαϊκό πολιτισμό.

Το δεύτερο τεύχος του βιβλίου Γλώσσας περιέχει 21 μαθήματα, ανάμεσα στα οποίων το μάθημα: «Να τα πούμε;» όπου σημειώνονται τα κάλαντα Χριστουγέννων και Θεοφανίων και παρατίθεται η φωτογραφία μιας παρέας παιδιών που τραγουδούν κάλαντα, κρατώντας τρίγωνα πήλινα σκεύη για τη συγκέντρωση των κερασμάτων και το μάθημα «Αποκριές» όπου παρατίθενται φωτογραφίες με γενίτσαρους και μπούλες που χορεύουν στη Νάουσα με παραδοσιακές ενδυμασίες και με μεταμφιεσμένους που παρελαύνουν στην Πάτρα, όπως σημειώνουμε και στον παρακάτω πίνακα:

Τίτλος μαθήματος	Εκφάνσεις από το λαϊκό πολιτισμό
Να τα πούμε;	Κάλαντα των Χριστουγέννων και των Θεοφανίων, παιδιά που τραγουδούν τα κάλαντα - Φωτογραφία
Αποκριές	Γενίτσαροι και Μπούλες με παραδοσιακές ενδυμασίες, χορεύουν στους δρόμους της Νάουσας, Άρματα και μασκαράδες που παρελαύνουν στους δρόμους της Πάτρας – Φωτογραφίες

Τα 2 αναφερθέντα μαθήματα αντιστοιχούν στο ποσοστό του 9,52% του συνόλου των 21 μαθημάτων, που περιλαμβάνονται στο υπό εξέταση εγχειρίδιο.

Το τρίτο τεύχος του βιβλίου της Γλώσσας περιέχει 17 συνολικά μαθήματα, ανάμεσα στα οποία εντοπίσαμε το κείμενο: «Το πιο γλυκό ψωμί» (1 και 2), του Δ. Λουκάτου, από το βιβλίο: «Νεοελληνικά λαογραφικά κείμενα», των εκδόσεων: «Δαίδαλος» που συνοδεύεται από φωτογραφίες και απεικονίσεις παραδοσιακών γεωργικών εργαλείων και σκηνών από αγροτικές εργασίες, οι οποίες ολοκληρώνονται μέσα από παραδοσιακές μεθόδους και παραδοσιακά εργαλεία και το ποίημα «Ψωμί» που συνοδεύεται από τον πίνακα: «Μέγα αρτοποιείο» του Θ. Χατζημιχαήλ, στον οποίο το ψωμί ψήνεται σε παραδοσιακό φούρνο με ξύλα, και τα αρτοσκευάσματα είναι απλωμένα επάνω σε παραδοσιακό υφαντό. Εντοπίσαμε το απομαγνητοφωνημένο απόσπασμα: «Ο Καραγκιόζης φούρναρης», από την ομώνυμη παράσταση θεάτρου σκιών του Ε. Σπαθάρη, το ποίημα: «Πάσχα, Κυρίου Πάσχα!» της Γ. Γρηγοριάδου – Σουρέλη όπου περιγράφεται το εθιμοτυπικό των ημερών του Πάσχα, και το κείμενο: «Ο Μάης με τα στεφάνια» της Α. Βαρελά, όπου σημειώνονται λαϊκοί χαρακτηρισμοί για το Μάη και η συνήθεια να φτιάχνουμε πρωτομαγιάτικο στεφάνι από λουλούδια, όπως βλέπουμε στον ακόλουθο πίνακα:

Τίτλος μαθήματος	Εκφάνσεις από το λαϊκό πολιτισμό
Το πιο γλυκό ψωμί (1 και 2)	Κείμενο του Δ. Λουκάτου, Παραδοσιακά γεωργικά εργαλεία – Απεικονίσεις, Σκηνές από παραδοσιακά εκτελούμενες αγροτικές εργασίες - Φωτογραφίες
Ψωμί	«Μέγα αρτοποιείο» - Πίνακας του λαϊκού ζωγράφου Θεόφιλου
Ο Καραγκιόζης φούρναρης	Απομαγνητοφωνημένο απόσπασμα από την ομώνυμη παράσταση του Ε. Σπαθάρη
Πάσχα, Κυρίου Πάσχα!	Ποίημα της Γ. Γρηγοριάδου – Σουρέλη
Ο Μάης με τα στεφάνια	Κείμενο της Α. Βαρελά

Τα 6 αναφερθέντα κείμενα αντιστοιχούν στο ποσοστό του 35,3%, σε σχέση με τα 17 μαθήματα που περιέχονται συνολικά στο υπό εξέταση διδακτικό εγχειρίδιο.

Κλείνοντας, αναφέρουμε ότι τα 8 μαθήματα στα οποία εντοπίσαμε εκφάνσεις από το λαϊκό πολιτισμό, αντιστοιχούν στο ποσοστό του 13,6% του συνόλου των 59 μαθημάτων που περιλαμβάνονται στα 3 τεύχη του βιβλίου της Γλώσσας της Γ' τάξης.

Στο πρώτο τεύχος του τετραδίου εργασιών δεν εντοπίσαμε εκφάνσεις από το λαϊκό πολιτισμό, αλλά στο δεύτερο τεύχος του, στο μάθημα: «Το πιο γλυκό ψωμί» εντοπίσαμε τις παροιμιώδεις εκφράσεις «Φάε τη μπουκιά σου μην αφήνεις τη δύναμή σου», «Το πήρε για ένα κομμάτι ψωμί», «Το ξεφούρνισα», «Φάγαμε ψωμί κι αλάτι», «Του πήρε την μπουκιά απ' το στόμα», «Λέει το ψωμί ψωμάκι», «Βγάζω το ψωμί μου» και μια φωτογραφία, στην οποία βλέπουμε μια ηλικιωμένη γυναίκα που αλέθει το σιτάρι με τον χειρόμυλο, και στο μάθημα: «Ψωμί» μια ακόμη φωτογραφία από έναν παραδοσιακό φούρνο, στον οποίον το ψωμί ψήνεται με ξύλα. Στο μάθημα: «Ο Καραγκιόζης φούρναρης» σημειώνεται ένα απόσπασμα από παράσταση του θεάτρου σκιών και παρατίθενται φωτογραφίες από το φούρνισμα του ψωμιού σε έναν παραδοσιακό φούρνο με ξύλα.

15.2. Νέα διδακτικά εγχειρίδια Μαθηματικών

Το νέο διδακτικό πακέτο Μαθηματικών για τη Γ' Δημοτικού: «Μαθηματικά Γ' Δημοτικού – Μαθηματικά της Φύσης και της Ζωής» αποτελείται από τα 4 τεύχη του τετραδίου εργασιών και το βιβλίο για το μαθητή, που περιέχει 59 μαθήματα, ανάμεσα στα οποία το μάθημα: «7.42. Παζλ, πλακόστρωτα και μωσαϊκά», στο οποίο υπάρχει η φωτογραφία ενός παραδοσιακού υφαντού, όπως βλέπουμε και στον πίνακα

Τίτλος μαθήματος	Εκφάνσεις από το λαϊκό πολιτισμό
7.42. Παζλ, πλακόστρωτα και μωσαϊκά	Ποικιλόχρωμο παραδοσιακό υφαντό – Φωτογραφία

Το αναφερθέν μάθημα αντιστοιχεί σε ποσοστό του 1,7%, σε σχέση με τα 59 μαθήματα που περιλαμβάνονται συνολικά στο υπό εξέταση διδακτικό εγχειρίδιο.

.....

Σε κανένα από τα 4 τεύχη του τετραδίου εργασιών δεν εντοπίσαμε εκφάνσεις από το λαϊκό πολιτισμό.

15.3 Νέα διδακτικά εγχειρίδια Μελέτης Περιβάλλοντος

Το νέο διδακτικό πακέτο της Μελέτης Περιβάλλοντος για τη Γ' Δημοτικού έχει τίτλο: «Μελέτη Περιβάλλοντος – Γ' Δημοτικού» και αποτελείται από το βιβλίο του μαθητή, το οποίο περιέχει 44 μαθήματα, και το τετράδιο εργασιών.

Εντοπίσαμε εκφάνσεις από το λαϊκό πολιτισμό στα 5 από τα 44 μαθήματα, τα οποία συνολικά περιλαμβάνονται στο βιβλίο του μαθητή. Ειδικότερα, στο μάθημα: «1.1. Ζούμε μαζί και συνεργαζόμαστε– Χρειαζόμαστε ο ένας τον άλλο» παρατίθενται φωτογραφίες από μια εκδήλωση κατά την οποία μια ομάδα χορευτών, φορώντας παραδοσιακές ενδυμασίες, χορεύει παραδοσιακούς χορούς και από τον εορτασμό των Αποκριών, κατά τη διάρκεια του οποίου μασκαράδες και άρματα παρελαύνουν στους κεντρικούς δρόμους κάποιας πόλης, και στο μάθημα: «4.1. Φυτά του τόπου μας» παρατίθενται φωτογραφίες από το ράβδισμα και τη συγκομιδή των καρπών από τα ελαιόδεντρα, από τη συγκέντρωσή τους σε ψάθινα καλάθια και τη μεταφορά τους στο ελαιοτριβείο, εργασίες που διεκπεραιώνονται μέσα από παραδοσιακές μεθόδους και τέλος, από τη χρήση του τελικού προϊόντος στη γαστρονομία, για την παρασκευή παραδοσιακών εδεσμάτων, ενώ στο μάθημα: «4.6. Κατοικίδια ζώα» παρατίθενται φωτογραφίες από ένα παραδοσιακό αγρόκτημα, στο οποίο υπάρχουν παραδοσιακές αγροικίες, χτισμένες από πέτρα, με μεγάλα παράθυρα και κεραμίδια, χτισμένες κατά τον παραδοσιακό αρχιτεκτονικό ρυθμό. Στο μάθημα: «7.3. Μαλαματένιος αργαλειός κι ελεφαντένιο χτένι» παρατίθενται φωτογραφίες από ένα αργαλειό και παραδοσιακά υφαντά, από ένα πήλινο αποθηκευτικό σκεύος και ένα μεταλλικό ρόπτρο, από ένα πήλινο βάζο και ένα μωσαϊκό (ψηφιδωτό), που κοσμεί την είσοδο μιας νησιωτικής οικίας – όλα τους έργα λαϊκής τέχνης, όπως θα τα χαρακτηρίζαμε σήμερα, από ένα πανηγύρι, κατά τη διάρκεια του οποίου χορεύτριες με παραδοσιακές ενδυμασίες χορεύουν ελληνικούς παραδοσιακούς χορούς, καθώς επίσης και μια απεικόνιση της φιγούρας της Αγλαΐας, της γυναίκας του Καραγκιόζη. Τέλος, στο μάθημα: «7.4. Ο πολιτισμός σε κάθε βήμα» παρατίθεται μια απεικόνιση του Καραϊσκάκη, που φορά παραδοσιακή ελληνική ενδυμασία από την περιοχή της Στερεάς Ελλάδας, καθώς και φωτογραφίες από κάποιο γραφικό πλακόστρωτο καλντερίμι.

Ολοκληρώνοντας την εξέταση του εγχειριδίου της Μελέτης Περιβάλλοντος, σημειώνουμε από τα στοιχεία από το λαϊκό πολιτισμό που εντοπίσαμε ανάμεσα στα περιεχόμενά του στον συνοπτικό πίνακα της επόμενης σελίδας:

Τίτλος μαθήματος	Εκφάνσεις από το λαϊκό πολιτισμό
1.1. Ζούμε μαζί και συνεργαζόμαστε – Χρειαζόμαστε ο ένας τον άλλον	Χορευτές με παραδοσιακές ενδυμασίες που χορεύουν παραδοσιακούς χορούς, Ο εορτασμός των Αποκριών –Φωτογραφίες
4.1. Φυτά του τόπου μας	Παραγωγή ελαιόλαδου με παραδοσιακές μεθόδους και η χρήση του για την παρασκευή παραδοσιακών εδεσμάτων – Φωτογραφίες
4.3. Κατοικίδια ζώα	Παραδοσιακές αγροικίες, χτισμένες σύμφωνα με τον παραδοσιακό αρχιτεκτονικό ρυθμό – Φωτογραφίες
7.3. Μαλαματένιος αργαλειός κι ελεφαντένιο χτένι	Αργαλειός, παραδοσιακά υφαντά, πιθάρι, ρόπτρο, βάζο, ψηφιδωτό, πανηγύρι, η φιγούρα της Αγλαΐας, ηρωίδα του θεάτρου σκιών – Φωτογραφίες
7.4. Ο πολιτισμός σε κάθε βήμα	Ο Καραϊσκάκης με την παραδοσιακή ενδυμασία από τη Στερεά, Πλακόστρωτο καλντερίμι – Φωτογραφίες

Τα 5 αναφερθέντα μαθήματα αντιστοιχούν στο ποσοστό του 11,4%, σε σχέση με το σύνολο των 44 μαθημάτων του υπό εξέταση διδακτικού εγχειριδίου.

.....

Σχετικά με το τετράδιο εργασιών σημειώνουμε το κεφάλαιο: «Ο πολιτισμός μας», όπου εντοπίσαμε φωτογραφίες από παραδοσιακά υφαντά, σκεύη, ομοιώματα παραδοσιακών επίπλων και την ευλαβική φιγούρα της κυρα – Σαρακοστής, στην ποδιά της οποίας υπάρχουν νηστίσιμα εδέσματα των ημερών.

15.4. Νέα διδακτικά εγχειρίδια Ιστορίας

Το νέο διδακτικό πακέτο της Ιστορίας για τη Γ' Δημοτικού έχει τίτλο: «Ιστορία Γ' Δημοτικού - Από τη Μυθολογία στην Ιστορία» κι αποτελείται από το βιβλίο του μαθητή, που περιέχει 47 συνολικά μαθήματα, και το τετράδιο εργασιών.

Ανάμεσα στα μαθήματα που περιέχονται το βιβλίο για το μαθητή εντοπίσαμε το μάθημα: «4.1. Ο Φρίξος, η Έλλη και το χρυσόμαλλο δέρας», που συνοδεύεται από έναν πίνακα του λαϊκού ζωγράφου Θεόφιλου, στον οποίον διακρίνουμε τον Φρίξο και την Έλλη, μορφές ολωσδιόλου βγαλμένες μέσα από το λαϊκό πολιτισμό, με ανάλογη την ενδυμασία και το γενικότερο παρουσιαστικό τους, να διασχίζουν τον μετέπειτα ονομασθέντα Ελλήσποντο, πάνω στο χρυσό κριάρι, όπως βλέπουμε και στον πίνακα:

Τίτλος μαθήματος	Εκφάνσεις από το λαϊκό πολιτισμό
4.1. Ο Φρίξος, η Έλλη και το χρυσόμαλλο δέρας	Ο Φρίξος και η Έλλη επάνω στο χρυσόμαλλο κριάρι - Πίνακας του λαϊκού ζωγράφου Θεόφιλου Χατζημιχαήλ

Το αναφερθέν μάθημα αντιστοιχεί στο ποσοστό του 2,13%, σε σχέση με το σύνολο των 47 μαθημάτων που περιέχονται στο υπό εξέταση διδακτικό εγχειρίδιο.

.....

Σχετικά με το τετράδιο εργασιών αναφέρουμε ότι στο μάθημα «4.1.Ο Φρίξος, η Έλλη και το χρυσόμαλλο δέρας», εντοπίσαμε μια φωτογραφία από το πανηγύρι του Προφήτη Ηλία στην Αγιάσο Λέσβου, στην οποία τέσσερις άνδρες οδηγούν για θυσία ένα βόδι, που φορά στεφάνι από λουλούδια γύρω από το λαιμό του.

15.5. Νέα διδακτικά εγχειρίδια Θρησκευτικών

Το καινούριο διδακτικό εγχειρίδιο των Θρησκευτικών για τη Γ' Δημοτικού έχει τίτλο: «Θρησκευτικά Γ' Δημοτικού – Ο Θεός στη ζωή μας» και αποτελείται από 43 συνολικά μαθήματα, στα 9 από τα οποία εντοπίσαμε εκφάνσεις από το λαϊκό πολιτισμό.

Ειδικότερα, στο μάθημα: «Α.1. Ο Αγιασμός στο σχολείο μας» περιγράφεται το έθιμο να τελούμε Αγιασμό κατά την έναρξη του διδακτικού έτους και στο μάθημα: «Β.6. Ο θαυμαστός μας κόσμος» παρατίθεται ένας πίνακας ζωγραφικής του λαϊκού ζωγράφου Θεόφιλου, με τίτλο: «Το μάζωμα των ελαιών» στον οποίον διακρίνουμε το ράβδισμα και τη συγκομιδή των ελαιών που περατώνονται μέσα από παραδοσιακές μεθόδους. Στο μάθημα: «Γ.13. Όταν η ζωή μας κινδυνεύει» σημειώνεται ένα δημοτικό τραγούδι - επίκληση των Αγίων Γεωργίου και Κοσμά, στο οποίο η λαϊκή

μούσα ζητά προστασία σε περιπτώσεις ασθένειας, κακοκαιρίας, κινδύνου, φόβου ή κακού και στο μάθημα: «Δ.20. Πώς γιορτάζονται τα Χριστούγεννα» σημειώνονται κάποια από τα έθιμα των Χριστουγέννων, μια συνταγή για την Παρασκευή του χριστόψωμου, που συνήθιζαν να πλάθουν οι νοικοκυρές για το χριστουγεννιάτικο τραπέζι και να διακοσμούν με έναν σταυρό χαραγμένο στη ζύμη κι ένα καρύδι στο κέντρο του, ένα απόσπασμα από τα κυκλαδικά κάλαντα και το χριστουγεννιάτικο παιχνίδι: «Καρύδια», από την Ήπειρο. Στο μάθημα: «Ε.22. Η γιορτή των Θεοφανίων» σημειώνονται εθιμικές εφαρμογές των Θεοφανίων, όπως η παράδοση των γεωργών να ξεπλένουν τα γεωργικά εργαλεία στη θάλασσα και των κτηνοτρόφων να ραντίζουν με αγιασμό τα ζώα, μετά από τον αγιασμό των υδάτων, το θρακικό έθιμο στο πλαίσιο εφαρμογής του οποίου ο νονός στέλνει στο βαπτιστήρι του το «φωτίκι», το έθιμο να περιφέρουν οι πιστοί εικόνες από το ένα εξωκλήσι στο άλλο, ψάλλοντας ύμνους των Θεοφανίων κι η αντίληψη ότι με τον αγιασμό των υδάτων χάνονται οι καλικάντζαροι, οι ουρανοί ανοίγουν και το νερό της θάλασσας από αλμυρό γίνεται γλυκό. Στο μάθημα: «Ε.23. Βαφτίσια, γιορτή χαράς» σημειώνεται το εθιμοτυπικό του μυστηρίου της βάφτισης και στο μάθημα: «Ε.25. Το πανηγύρι της ενορίας μας» σημειώνεται το εθιμοτυπικό του πανηγυριού προς τιμήν του αγίου - προστάτη της κάθε ενορίας και μερικά από τα έθιμα των πανηγυριών στη χώρα μας, όπως ο χορός που στήνεται έξω από το ναό στη Στερεά Ελλάδα και καλείται «χοροστάσι», οι ιππικοί αγώνες που οργανώνονται στα Καλάβρυτα, ο τριήμερος εορτασμός με χορό και τραγούδι στην κεντρική πλατεία του χωριού στην Ήπειρο και η ρεβιθάδα που τρώνε στη Σίφνο, έξω από το μοναστήρι, στο πανηγύρι του Προφήτη Ηλία. Στο μάθημα: «Ζ. 37. Μεγάλη Παρασκευή, η ζωή εν τάφω» περιγράφονται οι διατροφικές συνήθειες της ημέρας και σημειώνεται ένα μοιρολόι της Μ. Παρασκευής. Στο μάθημα: «Ζ.39. Λαμπρή, μέρα ξέχωρης χαράς» σημειώνονται πασχαλινά έθιμα, όπως βλέπουμε και στον πίνακα:

Τίτλος μαθήματος	Εκφάνσεις από το λαϊκό πολιτισμό
Β.6. Ο θαυμαστός μας κόσμος	Το μάζωμα των ελαιών – πίνακας του λαϊκού ζωγράφου Θεόφιλου
Γ.13. Όταν η ζωή μας κινδυνεύει	Δημοτικό τραγούδι – επίκληση των Αγίων Γεωργίου και Κοσμά
Δ.20. Πώς γιορτάζονται τα Χριστούγεννα	Χριστουγεννιάτικα έθιμα
Ε.22. Η γιορτή των Θεοφανίων	Τα Θεοφάνια στη χώρα μας – έθιμα

E.23. Βαφτίσια, γιορτή χαράς	Το εθιμοτυπικό του μυστηρίου της βάφτισης
E.25. Το πανηγύρι της ενορίας μας	Κατά τόπους έθιμα από τον εορτασμό του πανηγυριού της ενορίας
Z.37. Μεγάλη Παρασκευή: η ζωή εν Τάφω 63779	Η νηστεία και η εργασία την Μεγάλη Παρασκευή – Συνοδευτικό κείμενο
Z.39. Λαμπρή, μέρα ξέχωρης χαράς	Εθιμικές εφαρμογές από τον εορτασμό της Λαμπρής

Τα 9 αναφερθέντα μαθήματα αντιστοιχούν στο ποσοστό του 20,9% σε σχέση με τα 43 μαθήματα που περιέχει συνολικά το εξεταζόμενο διδακτικό εγχειρίδιο.

- **Κεφάλαιο 16^ο: Τα νέα διδακτικά εγχειρίδια της Δ' τάξης**

16.1. Νέα διδακτικά εγχειρίδια Γλώσσας

Το νέο διδακτικό πακέτο της Γλώσσας για τη Δ' Δημοτικού έχει τίτλο: «Γλώσσα Δ' Δημοτικού – Πετώντας με τις λέξεις» και αποτελείται από τα 3 τεύχη του βιβλίου για το μαθητή και τα 2 τεύχη του τετραδίου εργασιών.

Το πρώτο τεύχος του βιβλίου του μαθητή περιέχει 24 συνολικά μαθήματα, ανάμεσα στα οποία το μάθημα: «Το νερό στη θρησκεία, στους μύθους και στις παραδόσεις», στο οποίο σημειώνεται η λαϊκή παράδοση: «Όταν το νερό κοιμάται», το κείμενο: «Οι λαλίτσες» από το εκπαιδευτικό πακέτο: «Ένα κουτί γεμάτο νερό» των Εκδ. Καλειδοσκόπιο, Αθήνα, 1999, και το κείμενο: «Οι νύμφες στην Ελληνική μυθολογία», και το κείμενο του Β. Σαρησάββα: «Ο νερουλάς», από το βιβλίο: «Παραδοσιακά επαγγέλματα», Εκδ. Μαλλιάρης, Αθήνα, 2000, όπου περιγράφεται το επάγγελμα του νερουλά ως ένα παραδοσιακό επάγγελμα, όπως φαίνεται στον πίνακα:

Τίτλος μαθήματος	Εκφάνσεις από το λαϊκό πολιτισμό
Το νερό στη θρησκεία, στους μύθους και στις παραδόσεις	Όταν το νερό κοιμάται – λαϊκή παράδοση Οι λαλίτσες, Οι νύμφες στην Ελληνική μυθολογία

Ο νερούλας	Διασκευασμένο κείμενο του Β. Σαρησάββα
------------	--

Το 2 αναφερθέντα μαθήματα αντιστοιχούν στο ποσοστό του 8,33% του συνόλου των 24 μαθημάτων που περιέχονται στο υπό εξέταση διδακτικό εγχειρίδιο.

Το δεύτερο τεύχος του βιβλίου της Γλώσσας αποτελείται από 20 συνολικά μαθήματα, ανάμεσα στα οποία το μάθημα: «Η ελιά στην Ελλάδα και στη Μεσόγειο», στο οποίο παρατίθεται ο πίνακας: «Λιομάζωμα στη Λέσβο», του λαϊκού ζωγράφου Θεόφιλου, στον οποίο απεικονίζεται το ράβδισμα και η συγκομιδή των ελαιών, με παραδοσιακές μεθόδους, από αγρότες ντυμένους με ανάλογες ενδυμασίες, το μάθημα: «Χριστουγεννιάτικα κάλαντα Κύπρου» όπου σημειώνονται τα ομώνυμα κάλαντα, και το κείμενο της Ι. Κυρίτση: «Η μπουγάδα του Αϊ – Βασίλη», στο οποίο αναφέρεται η συνήθεια της κοπής της βασιλόπιτας μετά το πρωτοχρονιάτικο γεύμα καθώς και μια συνταγή για την παρασκευή του εν λόγω εδέσματος, όπως σημειώνουμε στον πίνακα:

Τίτλος μαθήματος	Εκφάνσεις από το λαϊκό πολιτισμό
Η ελιά στην Ελλάδα και στη Μεσόγειο	«Λιομάζωμα στη Λέσβο» – Πίνακας του λαϊκού ζωγράφου Θεόφιλου
Χριστουγεννιάτικα κάλαντα Κύπρου	Κάλαντα – Λαϊκό
Η μπουγάδα του Αϊ – Βασίλη	Κείμενο της Ι. Κυρίτση

Τα 3 αναφερθέντα κείμενα αντιστοιχούν στο ποσοστό του 15% του συνόλου των 20 κειμένων που περιλαμβάνονται στο υπό εξέταση διδακτικό εγχειρίδιο.

Το τρίτο τεύχος του βιβλίου της Γλώσσας περιέχει 22 συνολικά μαθήματα, ανάμεσα στα οποία το δημοτικό: «Του Διάκου» και το μάθημα: «Πασχαλινά έθιμα», στο οποίο σημειώνονται τα κείμενα: «Αερόστατα της Αρκαδίας», «Ανάσταση στην Κέρκυρα», «Τα Λαζαράκια», που συνοδεύονται από σχετικές φωτογραφίες, όπως σημειώνουμε και στον ακόλουθο πίνακα:

Τίτλος μαθήματος	Εκφάνσεις από το λαϊκό πολιτισμό
Του Διάκου	Δημοτικό
Πασχαλινά έθιμα	Κείμενα από ετερόκλητες πηγές, στα οποία αναφέρονται πασχαλινά έθιμα

Τα 2 αναφερθέντα μαθήματα αντιστοιχούν στο ποσοστό του 9,1% σε σχέση με το σύνολο των 22 μαθημάτων του υπό εξέταση διδακτικού εγχειριδίου.

Κλείνοντας, σημειώνουμε ότι τα 7 μαθήματα στα οποία εντοπίσαμε εκφάνσεις από το λαϊκό πολιτισμό, αντιστοιχούν στο ποσοστό του 10,6% του συνόλου των 66 μαθημάτων που περιλαμβάνονται στο υπό εξέταση διδακτικό εγχειρίδιο.

.....

Σχετικά με το πρώτο τεύχος του τετραδίου εργασιών, στο μάθημα: «Το νερό στη θρησκεία, τους μύθους και τις παραδόσεις» εντοπίσαμε μια συνέντευξη, στην οποία περιγράφεται το έθιμο: Περπερούνα και στο μάθημα «Ο νερουλάς» το ποίημα: «Ο παγοπώλης», της Σ. Χατζηκοκολάκη, από το βιβλίο: «Επαγγέλματα παλιά που δεν υπάρχουν πια», Εκδόσεις Καμπάνα, Αθήνα, 2000, όπου περιγράφεται το ομώνυμο επάγγελμα., ενώ στο δεύτερο τεύχος του τετραδίου εργασιών δεν εντοπίσαμε κανένα στοιχείο από το λαϊκό πολιτισμό.

16.2. Νέα διδακτικά εγχειρίδια Μαθηματικών

Το νέο διδακτικό πακέτο των Μαθηματικών για τη Δ' Δημοτικού έχει τίτλο: «Μαθηματικά Δ' Δημοτικού» κι αποτελείται από τα 4 τεύχη του τετραδίου εργασιών και το βιβλίο για το μαθητή, το οποίο περιέχει 56 συνολικά μαθήματα, ανάμεσα στα οποία και το μάθημα: «7.46. Διατυπώνω και επιλύω προβλήματα», στο οποίο δίνεται στους μαθητές το σενάριο παραγωγής ελαιόλαδου στην Κρήτη, και παρατίθεται μια απεικόνιση, στην οποία μια παρέα κρητικών οι οποίοι φορούν παραδοσιακές κρητικές στολές, συζητούν για την παραγωγή λαδιού, όπως φαίνεται στον ακόλουθο πίνακα:

Τίτλος μαθήματος	Εκφάνσεις από το λαϊκό πολιτισμό
7.46. Διατυπώνω και επιλύω προβλήματα - Παραγωγή ελαιόλαδου στην Κρήτη	Κρητικοί, ντυμένοι με την παραδοσιακή ενδυμασία του νησιού – Απεικόνιση

Το αναφερθέν μάθημα αντιστοιχεί σε ποσοστό του 1,8% σε σχέση με τα 56 μαθήματα που περιλαμβάνονται συνολικά στο υπό εξέταση διδακτικό εγχειρίδιο.

.....

Σε κανένα από τα 4 τεύχη του τετραδίου εργασιών δεν εντοπίσαμε στοιχεία από το λαϊκό πολιτισμό.

16.3 Νέα διδακτικά εγχειρίδια Μελέτης Περιβάλλοντος

Το νέο διδακτικό πακέτο της Μελέτης Περιβάλλοντος για τη Δ' Δημοτικού έχει τίτλο: «Μελέτη Περιβάλλοντος – Δ' Δημοτικού» και απαρτίζεται από το τετράδιο εργασιών και το βιβλίο για το μαθητή, που αποτελείται από 47 συνολικά μαθήματα σε 5 από τα οποία εντοπίσαμε εκφάνσεις από το λαϊκό πολιτισμό

Ειδικότερα, στο μάθημα: «1.8. Σημαντικά έργα» παρατίθεται μια απεικόνιση του κατασκευασμένου σύμφωνα με τον παραδοσιακό αρχιτεκτονικό ρυθμό γεφυριού της Άρτας και στο μάθημα: «2.1. Ο πολιτισμός των Ελλήνων» φωτογραφίες από παραδοσιακά σκεύη, μια ξυλόσομπα και από μια επιγραφή από κάποιο παραδοσιακό καφενείο. Στο μάθημα: «2.2. Η παράδοσή μας: Όσα έφτασαν σ' εμάς από παλιά» παρατίθενται απεικονίσεις της αδερφής του Μεγάλου Αλεξάνδρου, Γοργόνας και του γεφυριού της Άρτας, συνοδευόμενες από λεζάντες, εμπνευσμένες από τους θρύλους της Γοργόνας και του ξακουστού γεφυριού, για το στέριωμα του οποίου απαιτούνταν η θυσία της γυναίκας του πρωτομάστορα και φωτογραφίες από το σαρακοστιανό τραπέζι της Καθ. Δευτέρας, από την εφαρμογή του εθίμου της Περπερούνας, από τα κόκκινα αυγά, και από τη συνήθεια να φορούμε γύρω από τον καρπό του χεριού μας το «Μάρτη», δηλαδή μια κόκκινη και μια άσπρη κλωστή πλεγμένες μεταξύ τους, από την 1^η μέχρι και την 31^η ημέρα του ομώνυμου μήνα, για να μην καούμε από τον ήλιο. Στο ίδιο μάθημα παρατίθενται φωτογραφίες έργων λαϊκής τέχνης και χορευτών με παραδοσιακές ενδυμασίες, που χορεύουν παραδοσιακούς χορούς και σημειώνεται ένα δημοτικό τραγούδι της ξενιτιάς. Στο μάθημα: «4.2. Επαγγέλματα της στεριάς και της θάλασσας» εντοπίσαμε φωτογραφίες από αγροτικές εργασίες του δικού μας και του προηγούμενου αιώνα, κάποιες από τις οποίες παρουσιάζουν αγροτικές εργασίες, εκτελούμενες με παραδοσιακές μεθόδους και μέσα, με τη βοήθεια των ζώων. Τέλος, στο μάθημα: «4.5. Πολλά επαγγέλματα, ένα προϊόν» παρατίθεται η φωτογραφία μιας διαμορφωμένης με παραδοσιακό τρόπο αίθουσας υφαντουργίας, όπου υπάρχουν: αδράχτια, ανέμη, τσικρίκι, ψάθινα καλάθια, ένα τραπέζι στρωμένο με παραδοσιακά κοφτά τραπεζομάντιλα, όπως σημειώνουμε στον ακόλουθο πίνακα:

Τίτλος μαθήματος	Εκφάνσεις από το λαϊκό πολιτισμό
1.8. Σημαντικά έργα	Το γεφύρι της Άρτας – Απεικόνιση
2.1. Ο πολιτισμός των Ελλήνων	Παραδοσιακά χρηστικά σκεύη –

	Φωτογραφίες
2.2. Η παράδοσή μας: Όσα έφτασαν σ' εμάς από παλιά	Η Γοργόνα, το γεφύρι της Άρτας – Απεικονίσεις, Τα έθιμα της Καθαρής Δευτέρας, της Περπερούνας, του «Μάρτη», τα κόκκινα αυγά, χορευτές που χορεύουν παραδοσιακούς χορούς, έργα λαϊκής τέχνης – Φωτογραφίες, Δημοτικό τραγούδι της ξενιτιάς
4.2. Επαγγέλματα της στεριάς και της Θάλασσας	Αγροτικές εργασίες που εκτελούνται μέσα από παραδοσιακές μεθόδους και εργαλεία – Φωτογραφίες
4.5. Πολλά επαγγέλματα, ένα προϊόν	Αίθουσα υφαντουργίας παραδοσιακά διαμορφωμένη – Φωτογραφία

Το ποσοστό στο οποίο αντιστοιχούν τα 5 μαθήματα είναι 10,6%, σε σχέση με το σύνολο των 47 μαθημάτων που περιέχονται στο υπό εξέταση διδακτικό εγχειρίδιο.

.....

Σχετικά με το τετράδιο εργασιών αναφέρουμε ότι εντοπίσαμε φωτογραφίες παραδοσιακών υφαντών στο μάθημα: «2. Ο πολιτισμός των Ελλήνων και των άλλων λαών», και στο μάθημα: «4. Επαγγέλματα και προϊόντα στον τόπο μας» παρατίθεται η φωτογραφία ενός ηλικιωμένου άνδρα που φτιάχνει χειροποίητα ψάθινα καλάθια.

16.4. Νέα διδακτικά εγχειρίδια Ιστορίας

Το νέο διδακτικό πακέτο Ιστορίας της Δ' Δημοτικού έχει τίτλο: «Ιστορία Δ' Δημοτικού – Στα αρχαία χρόνια» και αποτελείται από το τετράδιο εργασιών και το βιβλίο για το μαθητή, το οποίο περιέχει 43 συνολικά μαθήματα, ανάμεσα στα οποία τα μαθήματα: «40. Η υποταγή του ελληνικού κόσμου», στο οποίο παρατίθεται μια φωτογραφία από ένα πέτρινο γεφύρι, χτισμένο κατά τον παραδοσιακό αρχιτεκτονικό ρυθμό, και «43. Η ιστορία του τόπου μου – Το πανηγύρι» στο οποίο παρατίθεται η φωτογραφία ενός άνδρα από την Κρήτη, που φορά παραδοσιακή κρητική ενδυμασία και μια επιστολή, την οποία ο παππούς από Κρήτη στέλνει στον εγγονό του, για να τον προσκαλέσει στο πανηγύρι του χωριού, την παραμονή και ανήμερα το

Δεκαπενταύγουστο, στην οποία περιέχονται λέξεις από το κρητικό γλωσσικό ιδίωμα, αναφέρονται οι ονομασίες παραδοσιακών κρητικών χωρών και εδέσμων, και μία μαντινάδα, όπως φαίνεται και στον πίνακα:

Τίτλος μαθήματος	Εκφάνσεις από το λαϊκό πολιτισμό
40. Η υποταγή του ελληνικού κόσμου	Πέτρινο, παραδοσιακά χτισμένο γεφύρι από την Λακωνία – Φωτογραφία
43. Η ιστορία του τόπου μου – Το Πανηγύρι	Ηλικιωμένος άνδρας που φορά κρητική παραδοσιακή στολή – Φωτογραφία, Επιστολή με: λέξεις από το κρητικό γλωσσικό ιδίωμα, ονομασίες κρητικών χωρών και εδεσμάτων, μια μαντινάδα

Τα 2 αναφερθέντα μαθήματα αντιστοιχούν στο ποσοστό του 4,7% σε σχέση με τα 43 μαθήματα που περιέχονται συνολικά στο υπό εξέταση διδακτικό εγχειρίδιο.

.....

Όσον αφορά στο τετράδιο εργασιών, σημειώνουμε ότι κατά την εξέτασή του δεν εντοπίσαμε κανένα στοιχείο από το λαϊκό πολιτισμό.

16.5. Νέα διδακτικά εγχειρίδια Θρησκευτικών

Το καινούριο διδακτικό εγχειρίδιο των Θρησκευτικών της Δ' Δημοτικού έχει τίτλο: «Θρησκευτικά Δ' Δημοτικού – Η πορεία μας στη ζωή» και αποτελείται από 38 συνολικά μαθήματα, ανάμεσα στα οποία και τα μαθήματα: «Z.37. Η υποδοχή του Χριστού στα Ιεροσόλυμα», στο οποίο σημειώνονται ήθη και έθιμα που εφαρμόζουμε την Κυριακή των Βαΐων και «Z.38. Από το Πάθος στην Ανάσταση», στο οποίο περιγράφεται το στόλισμα κι η περιφορά του Επιταφίου, η βρώση νηστίσιμων ειδών.

Συνοψίζοντας, καταγράφουμε τις εκφάνσεις από το λαϊκό πολιτισμό τις οποίες εντοπίσαμε στο υπό εξέταση εγχειρίδιο, στον ακόλουθο πίνακα:

Τίτλος του μαθήματος	Εκφάνσεις από το λαϊκό πολιτισμό
Z.37. Η υποδοχή του Χριστού στα Ιεροσόλυμα	Ήθη και έθιμα του τόπου μας – κείμενο, στο οποίο αναφέρονται γαστρονομικής

	υφής εθιμικές εφαρμογές
Z.38. Από το Πάθος στην Ανάσταση	Ήθη και έθιμα της Μ. Παρασκευής – αναφορά σε έθιμα της ομώνυμης ημέρας

Τα 2 αναφερθέντα μαθήματα αντιστοιχούν στο ποσοστό του 4,7% του συνόλου των 43 μαθημάτων που περιέχονται στο υπό εξέταση διδακτικό εγχειρίδιο.

- **Κεφάλαιο 17^ο: Τα νέα διδακτικά εγχειρίδια της Γ' και Δ' τάξης**

17.1. Νέο Ανθολόγιο Λογοτεχνικών Κειμένων – Γ' & Δ' Δημοτικού

Το νέο Ανθολόγιο Λογοτεχνικών Κειμένων: «Στο σκολειό του κόσμου» για τη Γ' και Δ' Δημοτικού αποτελείται από 59 συνολικά κείμενα, κατανεμημένα σε 8 θεματικές ενότητες, ανάμεσα στα οποία εντοπίσαμε τα κείμενα που καταγράφονται στον ακόλουθο πανοραμικό πίνακα:

Τίτλος μαθήματος	Εκφάνσεις από το λαϊκό πολιτισμό
Κόκκινη κλωστή δεμένη – Εξώφυλλο της ενότητας	Στο εξώφυλλο της ενότητας σημειώνεται το δημοτικό τραγούδι 'Του κυρ – Βοριά'
Ο ποντικός κι η θυγατέρα του	Λαϊκό παραμύθι
Γλωσσοδέτης	Ποίημα της Ν. Νικολάου, στο οποίο σημειώνονται ελληνικοί γλωσσοδέτες (5)
Παροιμίες	Λαϊκές παροιμίες (3)
Παροιμιόμυθοι	Λαϊκοί (3)
Αινίγματα	Λαϊκά (3)
Λογοπαίχνιδο	Λαϊκό
Ο μόχθος της μύγας	Παραμύθι από την Καλαβρία
Ύπνε μου, έπαρέ μου το	Νανούρισμα
Πρωτοχρονιάτικα κάλαντα της Κεφαλονιάς	Κάλαντα – Λαϊκό
Τότε που πήγαμε βόλτα τον Επιτάφιο	Κείμενο της Β. Μάστορη – περιγραφή του στολισμού, της περιφοράς και της

	προσκύνησης του Επιταφίου.
Το μικρό κλεφτόπουλο	Δημοτικό τραγούδι
Ο Διάκος	Ποίημα του Κ. Καρυωτάκη, συνοδεύεται από τον πίνακα: 'Αθανάσιος Διάκος' του λαϊκού ζωγράφου Θεόφιλου. Ο ήρωας του '21 φορά παραδοσιακή ενδυμασία
Υγεία μου, πλούτη μου – Εξώφυλλο της ενότητας	Ο τίτλος ενότητας είναι εμπνευσμένος από την ομώνυμη παροιμία

Τα 12 αναφερθέντα κείμενα αντιστοιχούν σε ποσοστό του 20,3% του συνόλου των 59 κειμένων που περιέχονται στο υπό εξέταση διδακτικό εγχειρίδιο.

17.2. Διδακτικά εγχειρίδια Εικαστικών

Το διδακτικό πακέτο των Εικαστικών για τη Γ' και Δ' Δημοτικού έχει τίτλο: «Εικαστικά - Γ' & Δ' Δημοτικού» και αποτελείται από το τετράδιο εργασιών και το βιβλίο του μαθητή, που περιέχει 22 συνολικά μαθήματα, μεταξύ των οποίων το μάθημα: «Β.6. Γεφύρια» όπου παρατίθενται φωτογραφίες από τα χτισμένα σύμφωνα με τον παραδοσιακό αρχιτεκτονικό ρυθμό, με βασικό υλικό κατασκευής την πέτρα, γεφύρια της Άρτας και του Καλόγερου, στο Βίκο και το μάθημα: «Δ.6. Άνθρωποι – κούκλες», στο οποίο εντοπίσαμε τη φωτογραφία ενός σκιάχτρου, φόβητρου για τα πουλιά που αναζητούν την τροφή τους ανάμεσα στους καρπούς των χωραφιών, όπως σημειώνουμε και στον πίνακα που ακολουθεί:

Τίτλος μαθήματος	Εκφάνσεις από το λαϊκό πολιτισμό
Β.6. Γεφύρια	Τα γεφύρια της Άρτας και του Καλόγερου στο Βίκο – Φωτογραφίες
Δ.6. Άνθρωποι – κούκλες	Σκιάχτρο σε κάποιον αγρό – Φωτογραφίες

Τα 2 αναφερθέντα μαθήματα αντιστοιχούν σε ποσοστό του 9,1% του συνόλου των 22 μαθημάτων που περιλαμβάνονται στο υπό εξέταση διδακτικό εγχειρίδιο.

.....

Σχετικά με το τετράδιο εργασιών αναφέρουμε ότι στο μάθημα: «Γ.3. Από τις λέξεις στις εικόνες» εντοπίσαμε τον πίνακα: «Παραφωνία» του Γ. Ιακωβίδη, στον οποίο διακρίνουμε μια παρέα παιδιών, που παίζουν παραδοσιακά όργανα μουσικής και τραγουδούν υπό την επίβλεψη της γιαγιάς τους, η οποία φορά ρούχα της εποχής και γνέθει μαλλί δίπλα στο τζάκι, γύρω από το οποίο υπάρχουν παραδοσιακά σκεύη.

17.3. Διδακτικά εγχειρίδια Μουσικής

Το νέο διδακτικό πακέτο της Μουσικής για τη Γ' & Δ' Δημοτικού έχει τίτλο: «Μουσική Γ' & Δ' Δημοτικού» και περιέχει 25 συνολικά μαθήματα, ανάμεσα στα οποία τα μαθήματα: «9. Χριστουγεννιάτικες μελωδίες» στο οποίο καταγράφεται ένα έθιμο από το Πήλιο που οι ντόπιοι εφαρμόζουν για να διώξουν τους Καλικαντζάρους, «22. Γνωρίζοντας τα ελληνικά λαϊκά μουσικά όργανα», στο οποίο παρατίθενται απεικονίσεις παραδοσιακών μουσικών οργάνων, και «25. Το δέντρο του Μάη», στο οποίο περιγράφεται το ομώνυμο έθιμο, που εφαρμόζεται την 1^η Μαΐου, προκειμένου να τιμηθεί, με αυτόν τον τρόπο το πνεύμα της άνοιξης και να εκδιωχθούν τα κακά πνεύματα, μέσω του παραγόμενου από τα μαγειρικά σκεύη θορύβου.

Ολοκληρώνοντας, συγκεντρώνουμε τα στοιχεία από το λαϊκό πολιτισμό, που εντοπίσαμε ανάμεσα στα περιεχόμενά του εν λόγω εγχειριδίου στον πίνακα:

Τίτλος μαθήματος	Εκφάνσεις από το λαϊκό πολιτισμό
9. Χριστουγεννιάτικες μελωδίες	Έθιμο που εφαρμόζεται στο Πήλιο για την απομάκρυνση των Καλικαντζάρων – Περιγραφή
22. Γνωρίζοντας τα ελληνικά λαϊκά μουσικά όργανα	Ελληνικά παραδοσιακά (λαϊκά) όργανα μουσικής – Φωτογραφίες
25. Το δέντρο του Μάη	Το ομώνυμο έθιμο – Περιγραφή

Τα 3 αναφερθέντα μαθήματα, αντιστοιχούν στο ποσοστό του 12% των 25 μαθημάτων που περιέχονται συνολικά στο υπό εξέταση διδακτικό εγχειρίδιο.

.....

Όσον αφορά στο τετράδιο εργασιών, σημειώνουμε ότι σ' αυτό δεν εντοπίσαμε κανένα στοιχείο από το λαϊκό πολιτισμό.

17.4. Διδακτικά εγχειρίδια Φυσικής Αγωγής

Το νέο διδακτικό εγχειρίδιο της Φυσικής Αγωγής της Γ' & Δ' Δημοτικού έχει τίτλο: «Φυσική Αγωγή – Γ' & Δ' Δημοτικού» και αποτελείται από 32 μαθήματα, στα 7 από τα οποία εντοπίσαμε στοιχεία από το λαϊκό πολιτισμό.

Ειδικότερα, στο μάθημα: «Ο χορός ταξιδεύει στο χρόνο» παρατίθεται μια απεικόνιση, από τη Σητεία της Κρήτης, στην οποία διακρίνουμε μια ομάδα χορευτών με παραδοσιακές κρητικές ενδυμασίες, που χορεύουν παραδοσιακούς κρητικούς χορούς και στο μάθημα: «Τα Ρογκάτσια» περιγράφεται το ομώνυμο έθιμο, που στο θεσσαλικό γλωσσικό ιδίωμα σημαίνει: «μεταμφιεσμένοι» και εφαρμόζεται στην περιοχή της Θεσσαλίας, τις 12 πρώτες μέρες του χρόνου. Η περιγραφή του εθίμου συνοδεύεται από σχετική φωτογραφία. Στο μάθημα: «Αυτοσχεδιασμός», παρατίθεται μια φωτογραφία από το δρώμενο της Μπούλας, το οποίο εφαρμόζουν οι κάτοικοι της Νάουσας στο πλαίσιο του εορτασμού των Απόκρεω και στο πλαίσιο εφαρμογής του οποίου οι Γενίτσαροι και οι Μπούλες, ντυμένοι με παραδοσιακές ενδυμασίες και φορώντας μάσκες χορεύουν ελληνικούς παραδοσιακούς χορούς και στο μάθημα: «Μιμητικός χορός» εντοπίσαμε τη φωτογραφία μιας ομάδας ψαράδων από τη λιμνοθάλασσα του Μεσολογγίου, που χορεύουν έναν παραδοσιακό χορό, μιμούμενοι το χέλι. Στο μάθημα: «Το Πιπέρι» περιγράφεται ο ομώνυμος παραδοσιακός χορός και σημειώνονται οι στίχοι του τραγουδιού, οι οποίοι επαναλαμβάνονται, με διαφορετικό, κάθε φορά, μέλος του σώματος. Η περιγραφή συνοδεύεται από σχετική φωτογραφία. και στο μάθημα: «Ας αρχίσουν τα όργανα» εντοπίσαμε φωτογραφίες παραδοσιακών οργάνων μουσικής. Στο μάθημα: «Ζυγιές και κομπανίες» παρατίθενται φωτογραφίες λαϊκών συγκροτημάτων, σημειώνονται οι ονομασίες ελληνικών παραδοσιακών χορών και 5 σχετικές με το χορό παροιμίες, όπως σημειώνουμε και στον ακόλουθο πίνακα:

Τίτλος μαθήματος	Εκφάνσεις από το λαϊκό πολιτισμό
Ο χορός ταξιδεύει στο χρόνο	Χορευτές από τη Σητεία, που χορεύουν παραδοσιακούς κρητικούς χορούς, με παραδοσιακές στολές – Απεικόνιση
Τα Ρογκάτσια	Το ομώνυμο έθιμο – Περιγραφή, η οποία συνοδεύεται από σχετική φωτογραφία
Αυτοσχεδιασμός	Το δρώμενο της Μπούλας – Περιγραφή,

	συνοδευόμενη από σχετική φωτογραφία
Μιμητικός χορός	Ψαράδες από το Μεσολόγγι χορεύουν έναν παραδοσιακό χορό - Φωτογραφία
Το Πιπέρι	Χορευτές χορεύουν τον ομώνυμο χορό – Φωτογραφία
Ας αρχίσουν τα όργανα	Παραδοσιακά μουσικά όργανα – Φωτογραφίες
Ζυγιές και κομπανίες	Όνομασίες παραδοσιακών χορών, Παροιμίες, παραδοσιακά συγκροτήματα - Φωτογραφίες

Τα 7 αναφερθέντα μαθήματα αντιστοιχούν στο ποσοστό του 21,9% του συνόλου των 32 μαθημάτων που περιέχονται στο υπό εξέταση διδακτικό εγχειρίδιο.

- **Κεφάλαιο 18^ο: Τα νέα διδακτικά εγχειρίδια της Ε' τάξης**

18.1. Νέα διδακτικά εγχειρίδια Γλώσσας

Το νέο διδακτικό πακέτο της Γλώσσας για την Ε' Δημοτικού έχει τον τίτλο: «Γλώσσα Ε' Δημοτικού – Της γλώσσας ρόδι και ροδάνι» και αποτελείται από τα 3 τεύχη του βιβλίου για το μαθητή και τα 2 τεύχη του τετραδίου εργασιών.

Το πρώτο τεύχος του βιβλίου για το μαθητή περιέχει 21 συνολικά μαθήματα, ανάμεσα στα οποία το μάθημα: «Ο φίλος μας ο άνεμος», στο οποίο σημειώνονται κάποιες λαϊκές αντιλήψεις των νησιωτών της Ελλάδας για τους μυλωνάδες και τους ανεμόμυλους, περιγράφεται η σχέση των πρώτων με τους δεύτερους, και παρατίθεται η φωτογραφία ενός ανεμόμυλου χτισμένου σύμφωνα με τον νησιώτικο αρχιτεκτονικό ρυθμό και στο μάθημα: «Η γειτονιά της πόλης – η παλιά γειτονιά» παρατίθεται μια φωτογραφία στην οποία βλέπουμε μια παρέα παιδιών που αγοράζουν παγωτά από τον πλανόδιο παγωτατζή της γειτονιάς, επάγγελμα που έχει εκλείψει. Στο μάθημα: «Πόλη και πολιτισμός, πόλη και διασκέδαση» παρατίθεται μια φωτογραφία αναστενάρηδων που χορεύουν πάνω σε αναμμένα κάρβουνα και στο μάθημα: «Οι φίλοι τραγουδάνε» σημειώνονται 6 μαντινάδες σχετικές με τη φιλία, στις οποίες περιέχονται ιδιωματικές λέξεις από την κρητική διάλεκτο, όπως βλέπουμε στον πίνακα της επόμενης σελίδας:

Τίτλος μαθήματος	Εκφάνσεις από το λαϊκό πολιτισμό
Ο φίλος μας ο άνεμος	Οι αντιλήψεις των νησιωτών για τους ανεμόμυλους – Κείμενο του μαθήματος Ανεμόμυλος – Φωτογραφία
Η γειτονιά της πόλης – η παλιά γειτονιά	Παιδιά που παίρνουν παγωτό από έναν πλανόδιο παγωτατζή – Φωτογραφία
Πόλη και πολιτισμός, πόλη και Διασκέδαση	Αναστενάρηδες που χορεύουν επάνω στα αναμμένα κάρβουνα – Φωτογραφία
Οι φίλοι τραγουδάνε	Μαντινάδες σχετικές με τη φιλία (6)

Τα 4 αναφερθέντα μαθήματα αντιστοιχούν σε ποσοστό του 19% του συνόλου των 21 μαθημάτων που περιέχονται στο υπό εξέταση διδακτικό εγχειρίδιο.

Το δεύτερο τεύχος του βιβλίου του μαθητή περιέχει 22 συνολικά μαθήματα, μεταξύ των οποίων το κείμενο: «Φρικαντέλα, η μάγισσα που μισούσε τα κάλαντα» του Ευγένιου Τριβιζά, στο οποίο παρατίθενται τα Χριστουγεννιάτικα Κάλαντα από την Πελοπόννησο και την Κέρκυρα και τα Πρωτοχρονιάτικα Κάλαντα από την Καππαδοκία και τη Μυτιλήνη, το μάθημα: «Τα Χριστούγεννα στον κόσμο», στο οποίο αναφέρονται τρόποι εορτασμού των Χριστουγέννων ανά τον κόσμο, ανάμεσα στους οποίους και ο ελληνικός αγιασμός των υδάτων και παρατίθεται μια συνταγή για την παρασκευή του χριστουγεννιάτικου κορμού, ενός εδέσματος των ημερών, και το κείμενο: «Παραδοσιακά παιχνίδια» του Α. Ανατολίτη, στο οποίο περιγράφονται τα παιχνίδια: «Καλημέρα, βασιλιά» και «Το μαντίλι», όπως σημειώνουμε στον πίνακα:

Τίτλος μαθήματος	Εκφάνσεις από το λαϊκό πολιτισμό
Φρικαντέλα, η μάγισσα που μισούσε τα Κάλαντα	Κείμενο του Ε. Τριβιζά
Τα Χριστούγεννα στον κόσμο	Το έθιμο του Αγιασμού των υδάτων – Περιγραφή,
Παραδοσιακά παιχνίδια	Κείμενο του Α. Ανατολίτη

Τα 3 αναφερθέντα μαθήματα αντιστοιχούν στο ποσοστό του 13,6% του συνόλου των 22 μαθημάτων που περιέχονται στο εξεταζόμενο διδακτικό εγχειρίδιο.

Το τρίτο τεύχος του βιβλίου για το μαθητή περιέχει 18 συνολικά μαθήματα, ανάμεσα στα οποία και το μάθημα: «Έθιμα του Πάσχα – Μερικά από τα έθιμα της Μ. Πέμπτης» στο οποίο περιγράφονται έθιμα που εφαρμόζουμε στο πλαίσιο εορτασμού των ημερών του Πάσχα, όπως σημειώνουμε και στον πίνακα:

Τίτλος μαθήματος	Εκφάνσεις από το λαϊκό πολιτισμό
Έθιμα του Πάσχα – Μερικά από τα έθιμα της Μ. Πέμπτης	Εθιμικές εφαρμογές από της ημέρες του Πάσχα

Το αναφερθέν μάθημα αντιστοιχεί στο ποσοστό του 5,6%, σε σχέση με το σύνολο των 18 μαθημάτων που περιέχονται στο υπό εξέταση διδακτικό εγχειρίδιο.

Συνοψίζοντας, αναφέρουμε ότι τα 8 μαθήματα στα οποία εντοπίσαμε στοιχεία από το λαϊκό πολιτισμό αντιστοιχούν στο ποσοστό του 13,1% των 61 μαθημάτων που περιλαμβάνονται και στα 3 τεύχη του βιβλίου της Γλώσσας.

.....

Σχετικά με το πρώτο τεύχος του τετραδίου εργασιών, σημειώνουμε ότι στην ενότητα «Οι φίλοι μας, οι φίλες μας» περιγράφεται το παιχνίδι: «αστράγαλοι» και στο δεύτερο τεύχος του τετραδίου εργασιών, στην ενότητα: «Κατασκευές» εντοπίσαμε φιγούρες των ηρώων του θεάτρου σκιών, και στην ενότητα: «Αθλήματα - σπορ» τη φωτογραφία του ενδεδυμένου με παραδοσιακή ελληνική ενδυμασία Σπύρου Λούη.

18.2. Νέα διδακτικά εγχειρίδια Μαθηματικών

Το νέο διδακτικό πακέτο των Μαθηματικών για την Ε' Δημοτικού έχει τίτλο: «Μαθηματικά – Ε' Δημοτικού» και αποτελείται από το βιβλίο του μαθητή, στο οποίο περιέχονται 55 συνολικά μαθήματα, και τα 4 τεύχη του τετραδίου εργασιών.

Εξετάζοντας το βιβλίο το μαθητή εντοπίσαμε το μάθημα: «5.33. Προβλήματα γεωμετρίας (α) - Οι χαρταετοί' στο οποίο αναφέρεται το έθιμο να πετάμε χαρταετούς την Καθαρά Δευτέρα και το μάθημα: «6.37. Κριτήρια διαιρετότητας του 2, του 5 και του 10 – Στο πατρινό καρναβάλι» στο οποίο περιγράφεται η παρέλαση μασκαράδων στο πλαίσιο εορτασμού των Αποκριών. Τέλος, στο μάθημα: «9.54. Προβλήματα γεωμετρίας – Στο χωράφι» παρατίθεται μια απεικόνιση ενός πέτρινου πηγαδιού, που

βρίσκεται σε μια πλακόστρωτη αυλή, χαρακτηριστικά δείγματα της παραδοσιακής αρχιτεκτονικής, όπως σημειώνεται και στον παρακάτω πίνακα:

Τίτλος μαθήματος	Εκφάνσεις από το λαϊκό πολιτισμό
5.33. Προβλήματα γεωμετρίας (α) – Οι Χαρταετοί	Το πέταγμα του χαρταετού την Καθαρά Δευτέρα – σενάριο
6.37. Κριτήρια διαιρετότητας του 2, του 5 και του 10 – Στο πατρινό καρναβάλι	Εορτασμός των Απόκρεω – σενάριο
9.54. Προβλήματα γεωμετρίας – Στο Χωράφι	Πέτρινο πηγάδι και πλακόστρωτη αυλή – Απεικόνιση

Τα 3 αναφερθέντα μαθήματα, στα οποία εντοπίσαμε εκφάνσεις από τον λαϊκό πολιτισμό αντιστοιχούν στο ποσοστό του 5,5% του συνόλου των 55 μαθημάτων που περιλαμβάνονται στο υπό εξέταση διδακτικό εγχειρίδιο.

.....

Όσον αφορά στα 4 τεύχη του τετραδίου εργασιών σημειώνουμε ότι σε κανένα από αυτά δεν εντοπίσαμε εκφάνσεις από το λαϊκό πολιτισμό.

18.3. Νέα διδακτικά εγχειρίδια Ιστορίας

Το νέο διδακτικό πακέτο της Ιστορίας για την Ε' Δημοτικού: «Ιστορία Ε' Δημοτικού – Στα βυζαντινά χρόνια» απαρτίζεται από το βιβλίο του μαθητή, που αποτελείται από 42 συνολικά μαθήματα και το τετράδιο εργασιών.

Εξετάζοντας το βιβλίο εντοπίσαμε εκφάνσεις από το λαϊκό μας πολιτισμό στο μάθημα «Β.7. Η Κωνσταντινούπολη οχυρώνεται και στολίζεται με έργα τέχνης» όπου σημειώνονται δύο θρύλοι για το χτίσιμο της Πόλης και στο μάθημα: «Δ.20. Η φύλαξη των ανατολικών συνόρων κι οι Ακρίτες» παρατίθενται: ένας θρύλος για τον Βασίλειο Διγενή Ακρίτα, ένα δημοτικό τραγούδι - θρήνος για το θάνατο του Διγενή, ένα ποντιακό τραγούδι για το Διγενή και μια φωτογραφία του Ν. Ξυλούρη, που παίζει κρητική λύρα και τραγουδά, κατά τη λεζάντα, ακριτικά τραγούδια της πατρίδας του, με παραδοσιακή κρητική ενδυμασία. Στο μάθημα: «Ε.27. Η καθημερινή ζωή στην ύπαιθρο στα χρόνια των Ισαύρων και των Μακεδόνων» παρατίθενται οι παροιμιώδεις εκφράσεις: «Πάμε να τσιμπήσουμε κάτι», «Αυτό μοσχοπουλήθηκε/ μοσχοβολάει»,

«Αυτός είναι ξεφτέρι», «Χάθηκε σα το σκυλί στ' αμπέλι», που έλκουν την καταγωγή τους από τις καθημερινές συνήθειες των βυζαντινών και επικράτησαν μέχρι σήμερα και στο μάθημα: «Στ. 29. Νέοι εχθροί εμφανίζονται και αποσπούν εδάφη από την αυτοκρατορία» σημειώνεται ένα δημοτικό τραγούδι, ενώ το μάθημα: «Στ.30.β. Τα ελληνικά κράτη μετά την άλωση της Πόλης» παρατίθεται μια απεικόνιση ποντίων χορευτών με παραδοσιακές ποντιακές ενδυμασίες, που χορεύουν ποντιακούς χορούς και στο μάθημα: «Στ.36. Η Άλωση της Κωνσταντινούπολης από τους Τούρκους» εντοπίσαμε τον πίνακα: «Η άλωση της Πόλης» του Θ. Χατζημιχαήλ, όπου βλέπουμε βυζαντινούς πολεμιστές, ντυμένους με παραδοσιακές ελληνικές φορεσιές, και έναν θρήνο του Πόντου για την Άλωση της Πόλης, όπως σημειώνουμε και στον πίνακα:

Τίτλος μαθήματος	Εκφάνσεις από το λαϊκό πολιτισμό
B.7. Η Κωνσταντινούπολη οχυρώνεται και στολίζεται με έργα τέχνης	Θρύλοι για το χτίσιμο της Πόλης (2)
Δ.20. Η φύλαξη των ανατολικών Συνόρων και οι Ακρίτες	«Ο Διγενής στην Κύπρο και την Κρήτη» θρύλος, δημοτικό τραγούδι – θρήνος για το θάνατο του Διγενή, ποντιακό τραγούδι για το Διγενή, Ο Ν. Ξυλούρης με κρητική παραδοσιακή ενδυμασία – Φωτογραφία
E.27. Η καθημερινή ζωή στην ύπαιθρο στα χρόνια των Ισαύρων και των Μακεδόνων	Λαϊκές παροιμιώδεις εκφράσεις (4)
Στ. 29. Νέοι εχθροί εμφανίζονται και Αποσπούν εδάφη από την αυτοκρατορία	Δημοτικό τραγούδι
Στ.30.β. Τα ελληνικά κράτη μετά την άλωση της Πόλης	Χορευτές με ποντιακές στολές χορεύουν ποντιακούς χορούς – απεικόνιση
Στ.36. Η Άλωση της Κωνσταντινούπολης από τους Τούρκους	«Η άλωση της Πόλης» – πίνακας του λαϊκού ζωγράφου Θεόφιλου, Ποντιακός θρήνος για την Άλωση – Δημοτικό

Τα 6 αναφερθέντα μαθήματα αντιστοιχούν στο ποσοστό του 14,3% του συνόλου των 42 μαθημάτων που περιέχονται στο υπό εξέταση διδακτικό εγχειρίδιο.

.....

Όσον αφορά στο τετράδιο εργασιών, εντοπίσαμε στίχους από τα κάλαντα της Πρωτοχρονιάς στο μάθημα: «12. Η εκπαίδευση στο Βυζάντιο» και στο μάθημα: «27. Η καθημερινή ζωή στην ύπαιθρο στα χρόνια των Ισαύρων και των Μακεδόνων» ένα δημοτικό τραγούδι - περιγραφή της διαφωνίας των αρωματικών φυτών για το ποιο είναι πιο ευωδιαστό. Στο μάθημα: «33. Οι Οθωμανοί κατακτούν βυζαντινά εδάφη» σημειώνεται ένα δημοτικό τραγούδι – θρήνος για το παιδομάζωμα και στο μάθημα: «39. Η γυναίκα στη βυζαντινή κοινωνία» η παραλογή: «Του νεκρού αδερφού».

18.4. Νέα διδακτικά εγχειρίδια Θρησκευτικών

Το καινούριο διδακτικό εγχειρίδιο των Θρησκευτικών για την Ε' Δημοτικού έχει τίτλο: «Θρησκευτικά Ε' Δημοτικού – Οι Χριστιανοί στον αγώνα της ζωής» και αποτελείται από 36 συνολικά μαθήματα, ανάμεσα στα οποία και το μάθημα: «2.7. Νεομάρτυρες», όπου απεικονίζονται οι άγιοι Αγγελής και Γεώργιος από τα Ιωάννινα και Κωνσταντίνος ο Υδραίος, με ελληνικές παραδοσιακές φορεσιές και το μάθημα: «4.3. Αγία Σοφία: Ένα θαύμα τέχνης», στο οποίο παρατίθεται το δημοτικό τραγούδι: «Ο θρήνος της Πόλης», όπως βλέπουμε και στον πίνακα που ακολουθεί:

Τίτλος μαθήματος	Εκφάνσεις από το λαϊκό πολιτισμό
2.7. Νεομάρτυρες	Οι άγιοι Αγγελής, Γεώργιος από τα Ιωάννινα και Κωνσταντίνος ο Υδραίος με παραδοσιακές ενδυμασίες – Αγιογραφίες
4.3. Αγία Σοφία: Ένα θαύμα τέχνης	Ο θρήνος της Πόλης - Δημοτικό τραγούδι

Τα 2 αναφερθέντα μαθήματα αντιστοιχούν στο ποσοστό του 5,6% σε σχέση με τα 36 μαθήματα που περιέχονται συνολικά στο υπό εξέταση διδακτικό εγχειρίδιο.

18.5. Νέα διδακτικά εγχειρίδια Φυσικής

Το νέο διδακτικό πακέτο της Φυσικής για την Ε' Δημοτικού έχει τον τίτλο: «Φυσικά Δημοτικού – Ερευνώ και Ανακαλύπτω» και απαρτίζεται από το βιβλίο του μαθητή, που αποτελείται από 33 συνολικά μαθήματα και το τετράδιο εργασιών.

Εξετάζοντας το βιβλίο, εντοπίσαμε μια απεικόνιση στην οποία το αλώνισμα παρουσιάζεται ως αγροτική εργασία που διεκπεραιώνεται με παραδοσιακά μέσα και μεθόδους στην εισαγωγή της ενότητας: «Υλικά σώματα» και στην εισαγωγή της ενότητας: «Μίγματα» τη φωτογραφία ενός μεταλλικού γουδιού. Στην εισαγωγή της ενότητας: «Ενέργεια» εντοπίσαμε τη φωτογραφία μιας παραδοσιακά χτισμένης οικίας έξω από την οποία υπάρχει ένας ξύλινος νερόμυλος και στο μάθημα: «Το ηλεκτρικό κύκλωμα» παρατίθεται η φωτογραφία ενός στολισμένου χριστουγεννιάτικου δέντρου. Στο μάθημα: «Φως και υλικά σώματα» παρατίθεται η φιγούρα του Καραγκιόζη και μια φωτογραφία από στιγμιότυπο παράστασης του θεάτρου σκιών και στο μάθημα: «Πώς παράγεται ο ήχος;» παρατίθεται η φωτογραφία μιας ομάδας χορευτών οι οποίοι χορεύουν ελληνικούς παραδοσιακούς χορούς με ελληνικές παραδοσιακές ενδυμασίες, όπως σημειώνουμε και στον πίνακα που ακολουθεί:

Τίτλος μαθήματος	Εκφάνσεις από το λαϊκό πολιτισμό
Υλικά σώματα – Εισαγωγή της ενότητας	Αλώνισμα χωραφιού που περατώνεται με παραδοσιακά μέσα – απεικόνιση
Μίγματα – Εισαγωγή της ενότητας	Μεταλλικό γουδί – Φωτογραφία
Ενέργεια – Εισαγωγή της ενότητας	Ξύλινος νερόμυλος στην αυλή παραδοσιακού οικήματος – Φωτογραφία
Το ηλεκτρικό κύκλωμα	Στολισμένο χριστουγεννιάτικο δέντρο – Φωτογραφία
Φως και υλικά σώματα	Η φιγούρα του Καραγκιόζη, Στιγμιότυπο από παράσταση του θεάτρου σκιών – Φωτογραφία
Πώς παράγεται ο ήχος;	Χορευτές με παραδοσιακές στολές χορεύουν παραδοσιακούς χορούς – Φωτογραφία

Τα 6 αναφερθέντα μαθήματα αντιστοιχούν στο ποσοστό του 18,2% σε σχέση με τα 33 μαθήματα του υπό εξέταση διδακτικού εγχειριδίου.

.....

Σχετικά με το τετράδιο εργασιών αναφέρουμε ότι κατά την εξέτασή του δεν εντοπίσαμε κανένα στοιχείο από το λαϊκό πολιτισμό.

18.6. Νέα διδακτικά εγχειρίδια Γεωγραφίας

Το νέο διδακτικό πακέτο της Γεωγραφίας για την Ε' Δημοτικού έχει τίτλο: «Γεωγραφία Ε' Δημοτικού – Μαθαίνω την Ελλάδα» και αποτελείται από το βιβλίο του μαθητή, το οποίο περιέχει 47 συνολικά μαθήματα και το τετράδιο εργασιών.

Εξετάζοντας το βιβλίο, εντοπίσαμε εκφάνσεις από το λαϊκό πολιτισμό στα 9 από τα μαθήματα που συνολικά περιέχει. Ειδικότερα στο μάθημα: «Β.9. Οι θάλασσες της Ελλάδας» σημειώνονται οι στίχοι ενός δημοτικού τραγουδιού, που μιλά για τα γαλανά νερά των ελληνικών θαλασσών και στο μάθημα «Β.10. Μεγάλα νησιωτικά συμπλέγματα και νησιά της Ελλάδας» σημειώνεται ένα δημοτικό τραγούδι που υμνεί τη Φολέγανδρο, τις Σπέτσες, την Ύδρα και παρατίθενται φωτογραφίες από νησιωτικά τοπία, στα οποία βλέπουμε χτισμένες κατά τον αιγαιοπελαγίτικο αρχιτεκτονικό ρυθμό νησιωτικές κατοικίες. Στο μάθημα: «Β.15. Η ζωή στα βουνά και στις πεδιάδες» παρατίθεται μια φωτογραφία από το αλώνισμα, που εκτελείται μέσω παραδοσιακών μεθόδων και στο μάθημα: «Β.20. Οι λίμνες της Ελλάδας» σημειώνεται ένα δημοτικό τραγούδι για τη λίμνη των Ιωαννίνων Παμβώτιδα. Στο μάθημα «Γ.29.Ο Πληθυσμός της Ελλάδας» σημειώνονται δύο δημοτικά δίστιχα που αναθεματίζουν το άχθος της ξενιτιάς και στο μάθημα: «Γ.31. Τα μεγάλα αστικά κέντρα της Ελλάδας» παρατίθεται η φωτογραφία γυναικών από τη Θράκη που κεντούν παραδοσιακά κεντήματα. Στο μάθημα «Γ.33. Η διοικητική διαίρεση της Ελλάδας» παρατίθεται η απεικόνιση ενός βοσκού, που κρατά γκλίτσα, φορά μάλλινη κάπα και βόσκει τα πρόβατά του, και στο μάθημα: «Γ.36. Η αγροτική παραγωγή στην Ελλάδα» παρατίθεται μια φωτογραφία από τον τρύγο στην Πάρο, που διεκπεραιώνεται μέσα από παραδοσιακές μεθόδους και μια απεικόνιση στην οποία αναπαρίσταται ο παλαιός τρόπος καλλιέργειας της γης με βοοειδή στο αλέτρι. Στο μάθημα: «Γ.37. Η κτηνοτροφική παραγωγή και η αλιεία στην Ελλάδα» παρατίθεται το κείμενο: «Οι σφουγγαράδες της Δωδεκανήσου» όπου περιγράφεται το επάγγελμα του σφουγγαρά, που τείνει να εκλείψει στις μέρες μας, και αναφέρονται κάποια έθιμα αποχαιρετισμού των σφουγγαράδων, όπως ο αγιασμός των πλοίων και ο «Δείπνος της Αγάπης», όπως βλέπουμε και στον ακόλουθο πίνακα:

Τίτλος μαθήματος	Εκφάνσεις από το λαϊκό πολιτισμό
Β.9. Οι θάλασσες της Ελλάδας	Δημοτικό τραγούδι για τη θάλασσα
Β.10. Μεγάλα νησιωτικά συμπλέγματα	Δημοτικό τραγούδι, νησιωτικές κατοικίες

και νησιά της Ελλάδας	δείγματα του αιγαιοπελαγίτικου αρχιτεκτονικού ρυθμού – Φωτογραφίες
B.15. Η ζωή στα βουνά και στις πεδιάδες	Αλώνισμα εκτελούμενο μέσα από παραδοσιακές μεθόδους – Φωτογραφία
B.20. Οι λίμνες της Ελλάδας	Δημοτικό τραγούδι της λίμνης Ιωαννίνων
Γ.29. Ο Πληθυσμός της Ελλάδας	Δημοτικά δίστιχα της ξενιτιάς
Γ.31. Τα μεγάλα αστικά κέντρα της Ελλάδας	Γυναίκες που κεντούν παραδοσιακά κεντήματα με τελέρο – Φωτογραφία
Γ.33. Η διοικητική διαίρεση της Ελλάδας	Βοσκός με γκλίτσα και μακριά μάλλινη κάπα βόσκει το κοπάδι του - Απεικόνιση
Γ.36. Η αγροτική παραγωγή στην Ελλάδα	Τρύγος στην Πάρο – Φωτογραφία, Παλιός τρόπος καλλιέργειας της γης με τα βοοειδή στο αλέτρι – Απεικόνιση
Γ.37. Η κτηνοτροφική παραγωγή και η αλιεία στην Ελλάδα	«Οι σφουγγαράδες της Δωδεκανήσου» – περιγραφή των εθίμων αποχαιρετισμού

Τα 9 αναφερθέντα μαθήματα αντιστοιχούν σε ποσοστό του 19,1% το σύνολο των 47 μαθημάτων που περιλαμβάνονται στο υπό εξέταση διδακτικό εγχειρίδιο.

.....
Στο τετράδιο εργασιών δεν εντοπίσαμε στοιχεία από το λαϊκό πολιτισμό.

18.7. Διδακτικά εγχειρίδια Κοινωνικής και Πολιτικής Αγωγής

Δεδομένου ότι τα διδακτικά εγχειρίδια της Κοινωνικής και Πολιτικής Αγωγής δεν έχουν, προς το παρόν αλλάξει, ισχύουν όσα έχουμε ήδη αναφέρει στο κεφάλαιο 9.4. της παρούσας εργασίας, στις σελίδες 54 - 56.

18.8. Νέα διδακτικά εγχειρίδια Μουσικής

Τα νέο διδακτικό πακέτο της Μουσικής για την Ε' Δημοτικού έχει τον τίτλο: «Μουσική – Ε' Δημοτικού» και απαρτίζεται από το τετράδιο εργασιών και το βιβλίο του μαθητή, στο οποίο περιλαμβάνονται 25 συνολικά μαθήματα, στα 6 από τα οποία εντοπίσαμε εκφάνσεις από το λαϊκό πολιτισμό.

Συγκεκριμένα, στο μάθημα: «2. Θέλεις να γίνεις «εξερευνητής» του ήχου;» παρατίθεται ένας πίνακας ζωγραφικής του Ε. Σπαθάρη, στον οποίο ο Μ. Αλέξανδρος σκοτώνει το καταραμένο φίδι, παρουσία του Καραγκιόζη και του Μορφονιού και στο μάθημα: «4. Η πατρίδα τραγουδάει (28^η Οκτωβρίου)» παρατίθεται η σκιαγραφία του Σ. Βασιλείου: «Ανάπηρος του Αλβανικού Πολέμου – λυράρης» στην οποία βλέπουμε έναν λυράρη που παίζει λύρα με παραδοσιακή ενδυμασία. Στο μάθημα: «12. Να τα πούμε;» παρατίθεται μια φωτογραφία παιδιών, τα οποία τραγουδούν τα κάλαντα, με παραδοσιακά μουσικά όργανα, καταγράφονται έθιμα που συνοδεύουν τα κάλαντα, όπως οι Σούρβες από τη Θράκη και οι Ματσούκες από τα Γρεβενά κι αναφέρονται τα φιλοδωρήματα, που οι νοικοκυρές έδιναν στα παιδιά που τραγουδούσαν τα κάλαντα και παρατίθενται φωτογραφίες παραδοσιακών μουσικών οργάνων. Στο μάθημα: «16. Παίζω, κινούμαι και χορεύω με τη μουσική» παρατίθεται μια φωτογραφία στην οποία απεικονίζεται μια ομάδα χορευτών που φορούν ελληνικές παραδοσιακές φορεσιές και χορεύουν ελληνικούς παραδοσιακούς χορούς με τη συνοδεία παραδοσιακών οργάνων μουσικής κι ένας πίνακας του Ε. Σπαθάρη, στον οποίο παρακολουθούμε στιγμιότυπα από την παρακολούθηση μιας παράστασης θεάτρου σκιών, που συνοδεύεται από τα τραγούδια ενός λαϊκού συγκροτήματος και στο μάθημα: «20. Η πατρίδα τραγουδάει (25^η Μαρτίου)» παρατίθεται η φωτογραφία μιας σχολικής χορωδίας, τα μέλη της οποίας φορούν παραδοσιακές φορεσιές, απεικονίσεις στις οποίες βλέπουμε κλέφτες και αρματολούς με ελληνικές παραδοσιακές ενδυμασίες, η απεικόνιση μιας ομάδας Ελλήνων μουσικών, που φορούν παραδοσιακές φορεσιές και παίζουν παραδοσιακά όργανα μουσικής και σημειώνεται ένα δημοτικό τραγούδι. Στο μάθημα: «22. Χριστός Ανέστη» παρατίθενται φωτογραφίες από πασχαλινά έθιμα, όπως ο στολισμός του Επιταφίου και τα κάλαντα του Λαζάρου, σημειώνονται τα κάλαντα του Λαζάρου από την Ικαρία κι ένα απόσπασμα από το δημοτικό τραγούδι: «Σήμερα Χριστός Ανέστη» από την Πελοπόννησο, όπως σημειώνεται στον ακόλουθο πίνακα:

Τίτλος μαθήματος	Εκφάνσεις από το λαϊκό πολιτισμό
2. Θέλεις να γίνεις «εξερευνητής» του ήχου;	Ο Μ. Αλέξανδρος σκοτώνει το φίδι, παρουσία του Καραγκιόζη και του Μορφονιού – πίνακας του Ε. Σπαθάρη
4. Η πατρίδα τραγουδάει (28 ^η Οκτωβρίου)	Ανάπηρος του Αλβανικού Πολέμου – λυράρης - Σκιαγραφία του Σ. Βασιλείου

12. Να τα πούμε;	Παιδιά με παραδοσιακά μουσικά όργανα τραγουδούν τα κάλαντα – Φωτογραφία, Παραδοσιακά μουσικά όργανα – Φωτογραφίες, «Εθιμικές εφαρμογές του Δωδεκαημέρου» – Συνοδευτικό κείμενο
16. Παίζω, κινούμαι και χορεύω με τη Μουσική	Χορευτές που φορούν παραδοσιακές φορεσιές και χορεύουν παραδοσιακούς χορούς – Φωτογραφία, Στιγμιότυπα από παρακολούθηση παράστασης θεάτρου σκιών, την οποία συνοδεύει ένα λαϊκό συγκρότημα – Πίνακας του Ε. Σπαθάρη
20. Η πατρίδα τραγουδάει (25 ^η Μαρτίου)	Σχολική χορωδία που τραγουδά επετειακά τραγούδια, φορώντας παραδοσιακές φορεσιές – Φωτογραφία, Κλέφτες και αρματολοί με παραδοσιακές ενδυμασίες – Απεικονίσεις, Μουσικοί με παραδοσιακά όργανα μουσικής – Απεικόνιση, Δημοτικό τραγούδι
22. Χριστός Ανέστη	Έθιμα του Πάσχα – Φωτογραφίες, Στίχοι από τα κάλαντα του Λαζάρου από την Ικαρία, Απόσπασμα από το δημοτικό τραγούδι: «Σήμερα Χριστός Ανέστη» από την Πελοπόννησο.

Τα 6 αναφερθέντα μαθήματα αντιστοιχούν σε ποσοστό του 24% του συνόλου των 25 μαθημάτων που περιέχονται στο υπό εξέταση διδακτικό εγχειρίδιο.

.....

Σχετικά με το τετράδιο εργασιών εντοπίσαμε το μάθημα: «12. Να τα πούμε;» στο οποίο παρατίθεται ο πίνακας: «Τα κάλαντα» του Ν. Λύτρα, στον οποίο μια παρέα παιδιών με ενδυμασίες της εποχής τραγουδούν τα κάλαντα με παραδοσιακά μουσικά όργανα και φωτογραφίες από έθιμα του Δωδεκαημέρου και στο μάθημα «22. Χριστός Ανέστη» παρατίθεται μια συνταγή για Λαζαράκια.

• Κεφάλαιο 19^ο: Τα νέα διδακτικά εγχειρίδια της Στ' τάξης

19.1. Νέα διδακτικά εγχειρίδια Γλώσσας

Το νέο διδακτικό πακέτο της Γλώσσας για την Στ' Δημοτικού έχει τον τίτλο: «Λέξεις... Φράσεις... Κείμενα» και αποτελείται από τα 3 τεύχη του βιβλίου για το μαθητή και τα 2 τεύχη του τετραδίου εργασιών.

Το πρώτο τεύχος του βιβλίου για το μαθητή περιέχει 16 συνολικά μαθήματα ανάμεσα στα οποία και το ελληνικό (λαϊκό) παραμύθι: «Η χελώνα και ο Ρεβιθάκης», όπως σημειώνεται και στον ακόλουθο πίνακα:

Τίτλος μαθήματος	Εκφάνσεις από το λαϊκό πολιτισμό
Η χελώνα και ο Ρεβιθάκης	Ελληνικό λαϊκό παραμύθι

Το αναφερθέν μάθημα αντιστοιχεί στο ποσοστό του 6,3% σε σχέση με το σύνολο των 16 μαθημάτων που περιέχονται στο υπό εξέταση διδακτικό εγχειρίδιο.

Το δεύτερο τεύχος του βιβλίου για το μαθητή αποτελείται από 18 συνολικά μαθήματα, ανάμεσα στα οποία το μάθημα: «Ολική καταστροφή στις καλλιέργειες», στο οποίο παρατίθενται φωτογραφίες από ένα παραδοσιακό χωριό, και το μάθημα: «Τριάντα εννιά καφενεία κι ένα κουρείο» στο οποίο παρατίθενται φωτογραφίες ενός παραδοσιακού καφενείου, δείγματος της νησιωτικής αρχιτεκτονικής. Στο μάθημα: «Καλοκαίρι με δρεπάνι, τσουγκράνα και αμίλητο νερό!» περιγράφεται ο θερισμός, με παραδοσιακές μεθόδους και εργαλεία. Η περιγραφή συνοδεύεται από πίνακες του Δ. Γιολλάση, στους οποίους βλέπουμε αγροτικές εργασίες να διεκπεραιώνονται με παραδοσιακές μεθόδους και μέσα. Στην εισαγωγή της ενότητας: «Χριστούγεννα» σημειώνονται τα κάλαντα των Χριστουγέννων και παρατίθεται μια φωτογραφία, στην οποία βλέπουμε μια παρέα παιδιών, που κρατούν παραδοσιακά όργανα μουσικής και ένα στολισμένο караβάκι και τραγουδούν τα κάλαντα, και στο κείμενο: «Το φλουρί του φτωχού», του Π. Νιρβάνα από το βιβλίο: «Πρωτοχρονιάτικα διηγήματα Ελλήνων συγγραφέων», Εκδόσεις Gutenberg, Αθήνα, 1990, περιγράφεται το έθιμο της κοπής της βασιλόπιτας, και στο μάθημα: «Η ιστορία της βασιλόπιτας» σημειώνεται μια παράδοση για την πιθανή προέλευση του εθίμου της βασιλόπιτας από τον Μ. Τσώλη, από το βιβλίο: «Γιορτές της Ρωμιοσύνης», Εκδόσεις Αθήνα, 1980 και παρατίθενται

φωτογραφίες από το χριστουγεννιάτικο τραπέζι, με τα παραδοσιακά εδέσματα των ημερών. Στο μάθημα: «Κάλαντα των Φώτων» παρατίθενται τα ομώνυμα κάλαντα από την Ικαρία και στην εισαγωγή της ενότητας: «25^η Μαρτίου» σημειώνεται το κλέφτικο τραγούδι: «Κάτω στου Βάλτου τα χωριά». Στο μάθημα: «Ο λόγος του Κολοκοτρώνη στην Πνύκα» παρατίθενται απεικονίσεις των Ελλήνων οπλαρχηγών της Επανάστασης του 1821, με παραδοσιακές ελληνικές ενδυμασίες, όπως σημειώνουμε στον πίνακα:

Τίτλος μαθήματος	Εκφάνσεις από το λαϊκό πολιτισμό
Ολική καταστροφή στις καλλιέργειες	Παραδοσιακό χωριό – Φωτογραφίες
Τριάντα εννιά καφενεΐα κι ένα κουρείο	Παραδοσιακό καφενείο σε κάποιο νησί του Αιγαίου, δείγμα της νησιωτικής αρχιτεκτονικής – Φωτογραφίες
Καλοκαίρι με δρεπάνι, τσουγκράνα και Αμίλητο νερό!	Ο θερισμός – Περιγραφή της ομώνυμης παραδοσιακά εκτελούμενης αγροτικής εργασίας, Πίνακες ζωγραφικής σχετικοί με το θερισμό από τον Δ. Γιολλάση
Το φλουρί του φτωχού	Το έθιμο της κοπής της βασιλόπιτας – Κείμενο του Π. Νιρβάνα, εδέσματα των Ημερών – Φωτογραφίες
Η ιστορία της βασιλόπιτας	Πιθανή προέλευση του εθίμου της βασιλόπιτας – Κείμενο του Μ. Τσώλη
Κάλαντα των Φώτων	Τα ομώνυμα κάλαντα από την Ικαρία
Ο λόγος του Κολοκοτρώνη στην Πνύκα	Οι Έλληνες οπλαρχηγοί του 1821, με παραδοσιακές ενδυμασίες – Απεικονίσεις

Τα 7 αναφερθέντα μαθήματα αντιστοιχούν στο ποσοστό του 38,9% του συνόλου των 18 μαθημάτων που περιέχονται στο υπό εξέταση διδακτικό εγχειρίδιο.

Το τρίτο τεύχος του βιβλίου του μαθητή αποτελείται από 18 μαθήματα μεταξύ των οποίων το μάθημα: «Συνέντευξη με τον κύριο Μανόλη», στο οποίο παρατίθεται η φωτογραφία ενός ηλικιωμένου άνδρα, που κάθεται στην πλακόστρωτη αυλή ενός νησιώτικου σπιτιού, δείγμα του αιγαιοπελαγίτικου αρχιτεκτονικού ρυθμού, και στο μάθημα: «Παιδικό Πάσχα», στο οποίο περιγράφεται ο εορτασμός του Πάσχα στη Ζάκυνθο, με όλα τα συνοδευτικά έθιμα, από τον Γρ. Ξενόπουλο, για το περιοδικό:

«Εστία». Στο μάθημα: «Το Μοιρολόγι της Παναγίας» σημειώνεται το ομώνυμο δημοτικό, και στο μάθημα: «Πάμε...μουσεία;» παρατίθεται η φωτογραφία ενός παραδοσιακά χτισμένου παρεκκλησίου, από τα Χανιά, όπως βλέπουμε και στον πίνακα που ακολουθεί:

Τίτλος μαθήματος	Εκφάνσεις από το λαϊκό πολιτισμό
Συνέντευξη με τον κύριο Μανόλη	Ηλικιωμένος κύριος, που κάθεται στην πλακόστρωτη αυλή ενός νησιώτικου σπιτιού – Φωτογραφία
Παιδικό Πάσχα	Ο εορτασμός του Πάσχα στη Ζάκυνθο, με όλα τα συνοδευτικά έθιμα – Κείμενο του Γρ. Ξενόπουλου
Το Μοιρολόγι της Παναγίας	Δημοτικό τραγούδι (το ομώνυμο)
Πάμε...μουσεία;	Παραδοσιακά χτισμένο εξωκλήσι, από Την περιοχή των Χανίων – Φωτογραφία

Τα 4 αναφερθέντα μαθήματα αντιστοιχούν στο ποσοστό του 22,2% του συνόλου των 18 μαθημάτων που περιέχονται στο υπό εξέταση διδακτικό εγχειρίδιο.

Συνοψίζοντας, αναφέρουμε ότι τα 12 μαθήματα, στα οποία εντοπίσαμε στοιχεία από το λαϊκό πολιτισμό αντιστοιχούν στο ποσοστό του 23,1 % του συνόλου των 52 μαθημάτων που περιέχονται και στα 3 τεύχη του βιβλίου της Γλώσσας.

.....

Στο πρώτο τεύχος του τετραδίου εργασιών, στην ενότητα: «Ταξίδια, τόποι, μεταφορικά μέσα» παρατίθεται μια περιγραφή ενός παραδοσιακού ξενώνα, που συνοδεύεται από φωτογραφίες, στις οποίες διακρίνουμε τα παραδοσιακά έπιπλα και σκεύη που διακοσμούν τους εσωτερικούς χώρους και μια περιγραφή ενός αρχοντικού από τον Κ. Ουράνη, που συνοδεύεται από τη φωτογραφία ενός διάωροφου αρχοντικού, με ψηλά παράθυρα και στενά μπαλκόνια, δείγμα της παραδοσιακής αρχιτεκτονικής.

Στο δεύτερο τεύχος του τετραδίου εργασιών, στην ενότητα: «Τρόποι ζωής και επαγγέλματα», σημειώνονται 7 ελληνικές παροιμίες και στην ενότητα: «Κιν/φος - Θέατρο» παρατίθεται μια αφίσα με τη φιγούρα του Καραγκιόζη.

19.2. Διδακτικά εγχειρίδια Ιστορίας

Δεδομένου ότι τα διδακτικά εγχειρίδια της Ιστορίας δεν έχουν, προς το παρόν, αλλάξει, ισχύουν τα όσα έχουμε ήδη αναφέρει στο κεφάλαιο 10.2. της παρούσας εργασίας, στις σελίδες 58 – 61.

19.3. Νέα διδακτικά εγχειρίδια Θρησκευτικών

Το καινούριο διδακτικό εγχειρίδιο των Θρησκευτικών για τη Στ' Δημοτικού έχει τίτλο: «Θρησκευτικά Στ' Δημοτικού – Αναζητώντας την αλήθεια στη ζωή μας» και αποτελείται από 37 συνολικά μαθήματα, ανάμεσα στα οποία το μάθημα: «Ε.24. Η αλήθεια εκφράζεται με ύμνους στη λατρεία», στο οποίο παρατίθεται μια φωτογραφία του Ιερού Ναού Αγίου Νικολάου στην Πορταριά Πηλίου, χαρακτηριστικού δείγματος της παραδοσιακής Πηλιορείτικης αρχιτεκτονικής και το μάθημα: «Ε.27. Η Ορθοδοξία στην Ελλάδα», στο οποίο παρατίθεται ο πίνακας: «Ο όρκος στην Αγία Λαύρα», του Θ. Βρυζάκη, στον οποίο οι Έλληνες, με παραδοσιακές ενδυμασίες, υψώνουν το λάβαρο της επανάστασης του '21. Τέλος στο μάθημα «Ε.28. Η Ορθόδοξη παράδοση» παρατίθενται φωτογραφίες από περιφορά του Επιταφίου, όπως βλέπουμε στον πίνακα

Τίτλος μαθήματος	Εκφάνσεις από το λαϊκό πολιτισμό
Ε.24. Η αλήθεια εκφράζεται με ύμνους στη λατρεία	Ο Ιερός Ναός του Αγίου Νικολάου στην Πορταριά Πηλίου – Φωτογραφία
Ε.27. Η Ορθοδοξία στην Ελλάδα	Ο όρκος στην Αγία Λαύρα – Πίνακας του Θ. Βρυζάκη
Ε.28. Η Ορθόδοξη παράδοση	Η περιφορά του Επιταφίου την Μεγάλη Παρασκευή – Φωτογραφίες

Τα 3 αναφερθέντα μαθήματα αντιστοιχούν σε ποσοστό του 8,1% του συνόλου των 37 μαθημάτων που περιέχονται στο υπό εξέταση διδακτικό εγχειρίδιο.

19.5. Νέα διδακτικά εγχειρίδια Φυσικής

Το καινούριο διδακτικό πακέτο της Φυσικής για τη Στ' Δημοτικού έχει τίτλο: «Φυσικά Δημοτικού – Ερευνώ και Ανακαλύπτω» και αποτελείται από το βιβλίο του μαθητή, το οποίο περιέχει 43 συνολικά μαθήματα, και το τετράδιο εργασιών.

Στην εισαγωγή της ενότητας: «Ενέργεια» παρατίθενται φωτογραφίες από παραδοσιακά χτισμένους νερόμυλους κι ανεμόμυλους, που επαναλαμβάνονται και στο μάθημα: «Ανανεώσιμες και μη πηγές ενέργειας». Στην εισαγωγή της ενότητας «Θερμοκρασία – Θερμότητα» παρατίθενται φωτογραφίες από παραδοσιακά πήλινα σκεύη, όπως σημειώνουμε στον πίνακα που ακολουθεί:

Τίτλος μαθήματος	Εκφάνσεις από το λαϊκό πολιτισμό
Ενέργεια – Εισαγωγή της ενότητας	Παραδοσιακά χτισμένοι ανεμόμυλοι και νερόμυλοι - Φωτογραφίες
Ανανεώσιμες και μη πηγές ενέργειας	Παραδοσιακά χτισμένοι ανεμόμυλοι και νερόμυλοι – Φωτογραφίες
Θερμοκρασία – Θερμότητα – Εισαγωγή της ενότητας	Παραδοσιακά πήλινα σκεύη – Φωτογραφίες

Τα 3 ανωτέρω αναφερθέντα μαθήματα αντιστοιχούν στο ποσοστό της τάξης του 7% σε σχέση με τα 43 μαθήματα που περιλαμβάνονται συνολικά στο εγχειρίδιο.

.....

Στο τετράδιο εργασιών δεν εντοπίσαμε εκφάνσεις από το λαϊκό πολιτισμό.

19.6. Νέα διδακτικά εγχειρίδια Γεωγραφίας

Το νέο διδακτικό πακέτο της Γεωγραφίας για τη Στ' Δημοτικού έχει τον τίτλο: «Γεωγραφία Στ' Δημοτικού – Μαθαίνω για τη Γη» και αποτελείται από το τετράδιο εργασιών και το βιβλίο του μαθητή, που αποτελείται από 45 συνολικά μαθήματα, ανάμεσα στα οποία και το μάθημα: «Α.1. Το σχήμα και οι κινήσεις της Γης», στο οποίο σημειώνεται ένα απόσπασμα από την παραλογή 'Του νεκρού αδερφού', όπως σημειώνεται και στον πίνακα της επόμενης σελίδας:

Τίτλος μαθήματος	Εκφάνσεις από το λαϊκό πολιτισμό
A.1. Το σχήμα και οι κινήσεις της Γης	Απόσπασμα από την παραλογή «Του Νεκρού αδερφού»

Το εν λόγω μάθημα, στο οποίο εντοπίσαμε εκφάνσεις από το λαϊκό πολιτισμό αντιστοιχεί στο ποσοστό του 2,2% σε σχέση με το σύνολο των 45 μαθημάτων που περιέχονται στο υπό εξέταση διδακτικό εγχειρίδιο.

.....
 Στο τετράδιο εργασιών δεν εντοπίσαμε εκφάνσεις από το λαϊκό πολιτισμό.

19.7. Διδακτικά εγχειρίδια Κοινωνικής και Πολιτικής Αγωγής

Δεδομένου ότι τα διδακτικά εγχειρίδια για τη διδασκαλία του μαθήματος της Κοινωνικής και Πολιτικής Αγωγής δεν έχουν, προς το παρόν αλλάξει, ισχύουν τα όσα έχουμε ήδη αναφέρει στο κεφάλαιο 10.4. της παρούσας εργασίας, στις σελίδες 62 - 3.

19.8. Νέα διδακτικά εγχειρίδια Μουσικής

Το καινούριο διδακτικό πακέτο για τη διδασκαλία της Μουσικής για τη Στ' Δημοτικού έχει τίτλο: «Μουσική – Στ' Δημοτικού» και αποτελείται από το βιβλίο για το μαθητή και το τετράδιο εργασιών.

Το βιβλίο για το μαθητή περιέχει 25 συνολικά μαθήματα, μεταξύ των οποίων το μάθημα: «9. Η ελληνική μουσική στους αιώνες», όπου παρατίθεται η φωτογραφία ενός λαϊκού μουσικού συγκροτήματος κι η φωτογραφία μιας ομάδας χορευτριών, που ντυμένες με παραδοσιακή ποντιακή ενδυμασία, χορεύουν τον παραδοσιακό ποντιακό χορό Κότσαρι και το μάθημα «10. Η ελληνική μουσική στους αιώνες... των αιώνων», όπου παρατίθεται η απεικόνιση μιας ομάδας παλικαριών, που φορούν παραδοσιακές ενδυμασίες και χορεύουν στην Αθήνα του 1821, και σημειώνεται το παραδοσιακό τραγούδι: «Να 'χα νεράντζι να 'ριχνα». Στο μάθημα: «11. Μουσική και... μουσικές» παρατίθεται το σκίτσο ενός τσολιά και φωτογραφίες από παραδοσιακά μουσικά όργανα και στο μάθημα: «13. Η μουσική μας ενώνει», παρατίθενται φωτογραφίες από ένα κλαρίνο και έναν ζουρνά και το σκίτσο ενός νεαρού που φορά παραδοσιακή νησιώτικη ενδυμασία. Στο μάθημα: «16. Χορέψετε, χορέψετε και τους ρυθμούς...

παντρέψετε», παρατίθεται η φωτογραφία μιας ομάδας χορευτών και χορευτριών που χορεύουν κρητικούς παραδοσιακούς χορούς με παραδοσιακές κρητικές στολές, και στο μάθημα: «17. «...τραγούδια για τη λευτεριά» σημειώνεται το «Τσάμικο» των Μ. Χατζηδάκι και Ν. Γκάτσου, που συνοδεύεται από σκίτσα κλεφτών και αρματολών, με ελληνικές παραδοσιακές στολές. Στο μάθημα «18. Ανεβοκατεβαίνοντας σε σκάλες... μουσικές» σημειώνονται οι στίχοι του «Κερκυραϊκού» χορού, που συνοδεύονται από το σκίτσο ενός νεαρού, ντυμένου με την παραδοσιακή κερκυραϊκή ενδυμασία κι ένα ακόμη σκίτσο, στο οποίο βλέπουμε ένα καντούνι και στο μάθημα: «19. ...κι άλλα μουσικά σκαλοπάτια» σημειώνονται οι στίχοι του παραδοσιακού τραγουδιού: «Μωρή κοντούλα λεμονιά», όπως βλέπουμε και στον παρακάτω πίνακα:

Τίτλος μαθήματος	Εκφάνσεις από το λαϊκό πολιτισμό
Η ελληνική μουσική στους αιώνες	Παραδοσιακό μουσικό συγκρότημα, Χορεύτριες με παραδοσιακή ποντιακή στολή χορεύουν Κότσαρι - Φωτογραφίες
Η ελληνική μουσική στους αιώνες... των Αιώνων	Νεαροί με παραδοσιακές στολές – Απεικόνιση, Να 'χα νεράντζι να 'ριχνα – Παραδοσιακό τραγούδι
Μουσική και... μουσικές	Τσολιάς – Σκίτσο, Παραδοσιακά μουσικά όργανα – Φωτογραφίες
Η μουσική μας ενώνει	Νεαρός με παραδοσιακή νησιώτικη ενδυμασία – Σκίτσο, Κλαρίνο και ζουρνάς – Φωτογραφίες
Χορέψετε, χορέψετε και τους ρυθμούς... «παντρέψετε»	Χορευτές που χορεύουν κρητικούς χορούς με παραδοσιακές κρητικές ενδυμασίες – Φωτογραφία
...τραγούδια για τη λευτεριά	«Τσάμικο» - του Μ. Χατζηδάκι και του Ν. Γκάτσου, Κλέφτες και αρματολοί, με παραδοσιακές ενδυμασίες – Σκίτσα
Ανεβοκατεβαίνοντας σε σκάλες... Μουσικές	«Κερκυραϊκός» χορός – Παραδοσιακός, Νεαρός με παραδοσιακή κερκυραϊκή ενδυμασία, Καντούνι – Σκίτσα
...κι άλλα μουσικά σκαλοπάτια	Μωρή κοντούλα λεμονιά – Παραδοσιακό

Τα 8 αναφερθέντα μαθήματα αντιστοιχούν στο ποσοστό του 32% σε σχέση με τα 25 μαθήματα που περιέχονται συνολικά στο υπό εξέταση διδακτικό εγχειρίδιο.

.....

Στο τετράδιο εργασιών, στο μάθημα: «4. ΜουσικοΟικολογία» περιγράφονται: «Οι λαλίτσες της... Επανάστασης», και παρατίθεται και μια φωτογραφία, στην οποία διακρίνουμε δύο λαλίτσες και τέλος στο μάθημα: «17. «...τραγούδια για τη λευτεριά» παρατίθενται πίνακες ζωγραφικής, στους οποίους απεικονίζονται οι ήρωες του 1821, με παραδοσιακές ελληνικές φορεσιές.

• **Κεφάλαιο 20^ο: Τα νέα διδακτικά εγχειρίδια της Ε' και Στ' τάξης**

20.1. Νέο Ανθολόγιο Λογοτεχνικών Κειμένων

Το καινούριο Ανθολόγιο για την Ε' και Στ' Δημοτικού έχει τον τίτλο: «Μελοδισμοσ και μ' όνειρο – Ανθολόγιο Λογοτεχνικών Κειμένων Ε' & Στ' τάξη Δημοτικού» και αποτελείται από 93 συνολικά κείμενα, που έχουν κατανεμηθεί σε 11 θεματικές ενότητες, ανάμεσα στα οποία και τα 12 μαθήματα που καταγράφονται στον πανοραμικό πίνακα που ακολουθεί:

Τίτλος μαθήματος	Εκφάνσεις από το λαϊκό πολιτισμό
Εμείς και η φύση – Εξώφυλλο της Ενότητας	Ζίμπερ Άλτα Υπαρχεία Ιταλίας – Πίνακας του λαϊκού ζωγράφου Θεόφιλου
Της ξενιτιάς	Δημοτικό τραγούδι
Αποκριατική ιστορία	Κείμενο του Μ. Κοντολέων – αναφορά σε έθιμα των Αποκρεών και της Μεγάλης Εβδομάδας
Η καρδούλα	Κείμενο της Σ. Φίλντιση – αναφορά σε έθιμα των Αποκρεών και της Καθαής Δευτέρας
Ο γιος	Κείμενο του Ν. Καζαντζάκη, το οποίο συνοδεύεται από τον πίνακα: «Βάκχος.

	Θεός του οίνου. Θεός των αρχαίων», του λαϊκού ζωγράφου Θεόφιλου
Θρησκευτική ζωή – Εξώφυλλο της Ενότητας	«Τα κάλαντα» - Πίνακας του Ν. Λύτρα, στον οποίο μια ομάδα παιδιών με παραδοσιακές ενδυμασίες και μουσικά όργανα τραγουδά τα κάλαντα
Μοραϊτικά κάλαντα	Πρωτοχρονιάτικα κάλαντα – Λαϊκό
Τα κόκκινα αυγά	Κείμενο του Γρ. Ξενόπουλου – Παραδόσεις για την πιθανή προέλευση του εθίμου να βάφουμε κόκκινα αυγά τη Μεγάλη Πέμπτη
Γεγονότα από την ελληνική ιστορία – Εξώφυλλο της ενότητας	Πίνακας του Φ. Κόντογλου, στον οποίο βλέπουμε τους οπλαρχηγούς του 1821 με παραδοσιακές ενδυμασίες, «Ο γιος του καλλιτέχνη» - Πίνακας του Ν. Ξυδιά, στον οποίο ο «γιος του καλλιτέχνη» φορά παραδοσιακή ενδυμασία
Της Λένως του Μπότσαρη	Δημοτικό τραγούδι
Λαϊκή παράδοση και πολιτισμός – Εξώφυλλο της ενότητας	«Το παραμύθι της γιαγιάς» - Πίνακας του Ν. Γύζη, στον οποίο τα εγγόνια, ντυμένα με παραδοσιακές ελληνικές ενδυμασίες ακούν το παραμύθι της γιαγιάς, που γνέθει μαλλί με τη ρόκα
Παιδικά νανουρίσματα	Νανουρίσματα – Δημοτικά (2)
Παροιμιόμυθοι	Παροιμία, λαϊκού περιεχομένου σύντομες ιστορίες (3)
Λιανοτράγουδα	Δίστιχα δημοτικά ποιήματα (6)
Κάποτε ριζώνουν και τα λόγια	Λαϊκό παραμύθι
Ο κυρ Λάζαρος κι οι δράκοι	Λαϊκό παραμύθι
Η Βροχούλα, ο Μουντζούρης κι ένα χριστουγεννιάτικο όνειρο	Κείμενο του Χ. Μπουλώτη, - αναφορά σε έθιμα των Χριστουγέννων

Τα 12 αναφερθέντα κείμενα, αντιστοιχούν στο ποσοστό του 12,9%, σε σχέση με το σύνολο των 93 κειμένων που περιέχονται στο Ανθολόγιο για την Ε' και Στ'.

20.2. Διδακτικά εγχειρίδια Εικαστικών

Το καινούριο διδακτικό πακέτο των Εικαστικών για την Ε' και Στ' Δημοτικού έχει τίτλο: «Παρατηρώ και δημιουργώ – Εικαστικά Ε' και Στ' Δημοτικού» και αποτελείται από το βιβλίο για το μαθητή και το τετράδιο εργασιών.

Το βιβλίο του μαθητή περιέχει 21 συνολικά μαθήματα ανάμεσα στα οποία το μάθημα: «Α.2. Χαρτιά, χαρτόνια, ξύλα», στο οποίο παρατίθεται η φωτογραφία μιας σαρμανίτσας, παραδοσιακής, δηλαδή, ξύλινης κούνιας, και το μάθημα «Α.5. Πηλός» παρατίθενται φωτογραφίες παραδοσιακών πήλινων σκευών και αγγείων. Στο μάθημα: «Α.6. Σύνθεση» παρουσιάζεται η φωτογραφία μεταμφιεσμένων ανθρώπων, οι οποίοι παρελαύνουν στο πλαίσιο εορτασμού των Αποκριών και ο πίνακας «Κάλαντα» του Ν. Λύτρα, στον οποίο μια παρέα παιδιών τραγουδούν τα κάλαντα, κρατώντας παραδοσιακά όργανα μουσικής και φορώντας παραδοσιακές ενδυμασίες. Στο μάθημα «Γ.4. Μακέτα – Αρχιτέκτονας – Μακετίστας» παρατίθεται η φωτογραφία μιας παλιάς διώροφης πέτρινης αγροικίας, με μεγάλα παράθυρα, στενά μπαλκόνια και κεραμίδια, η οποία είναι χτισμένη σύμφωνα με τον παραδοσιακό αρχιτεκτονικό ρυθμό και στο μάθημα: «Δ.1. Ρεαλισμός» παρατίθενται ο πίνακας του Γ. Ιακωβίδη: «Τα πρώτα βήματα», στον οποίο ένα νήπιο, κάνει τα πρώτα του βήματα, υποστηριζόμενο από τη γιαγιά του, που με τη σειρά της φορά την ενδυμασία της εποχής και ο πίνακας: «Οι σταχομαζώχτρες» του Ζ. Φ. Μιλλέ, στον οποίο μια ομάδα γυναικών, που, φορώντας ανάλογες ενδυμασίες, μαζεύουν με τα χέρια, στάχυα από κάποιον αγρό και ζωγραφίες μαθητών, ανάμεσα στις οποίες η ζωγραφιά ενός μαθητή που προσπαθεί να αποδώσει την κεντρική πλατεία ενός χωριού, τα παραδοσιακά χτισμένα σπίτια που την πλαισιώνουν και τα πλακόστρωτα καλντερίμια, ακόμη και τον πλανόδιο μουσικό που παίζει λατέρνα και ενός άλλου που προσπαθεί να αποδώσει εθμικές εφαρμογές μιας κοινωνίας τσιγγάνων. Τέλος, στο μάθημα: «Δ.3. Εξπρεσιονισμός», παρατίθεται μια ζωγραφιά της φιγούρας του Καραγκιόζη, όπως σημειώνουμε στον ακόλουθο πίνακα:

Τίτλος μαθήματος	Εκφάνσεις από το λαϊκό πολιτισμό
Α.2. Χαρτιά, χαρτόνια, ξύλα	Παραδοσιακή ξύλινη κούνια

	(σαρμανίτσα) – Φωτογραφία
A.5. Πηλός	Παραδοσιακά πήλινα αγγεία – Φωτογραφίες
A.6. Σύνθεση	Παρέλαση μασκαράδων – Φωτογραφία, «Κάλαντα» - πίνακας του Ν. Λύτρα
Γ.4. Μακέτα – Αρχιτέκτονας – Μακετίστας	Παραδοσιακή αγροικία – Φωτογραφία
Δ.1. Ρεαλισμός	«Τα πρώτα βήματα» - Πίνακας του Γ. Ιακωβίδη, «Οι σταχομαζώχτρες» - Πίνακας του Ζ. Φ. Μιλλέ, Ζωγραφίες
Δ.3. Εξπρεσιονισμός	Η φιγούρα του Καραγκιόζη - Ζωγραφία

Τα 6 αναφερθέντα μαθήματα αντιστοιχούν στο ποσοστό του 28,6% του συνόλου των 21 μαθημάτων που περιέχονται στο υπό εξέταση διδακτικό εγχειρίδιο.

.....

Στο τετράδιο εργασιών, στο μάθημα «Δ.1.Ρεαλισμός» υπάρχουν φωτογραφίες από το αλώνισμα του σιταριού που διεξάγεται με παραδοσιακές μεθόδους κι ανάλογα εργαλεία, από γυναίκες που φορούν ενδυμασίες της εποχής, και από το πλακόστρωτο καλντερίμι μιας παλιάς πόλης, στην οποία κινούνται και εργάζονται άνθρωποι της εποχής, ντυμένοι με ανάλογες ενδυμασίες.

20.3. Διδακτικά εγχειρίδια Φυσικής Αγωγής

Το διδακτικό εγχειρίδιο της Φυσικής Αγωγής για την Ε' και Στ' Δημοτικού έχει τίτλο: «Φυσική Αγωγή – Ε' & Στ' Δημοτικού» και αποτελείται από 10 συνολικά κεφάλαια, ανάμεσα στα οποία και το κεφάλαιο 7: «Ελληνικοί παραδοσιακοί χοροί», στο οποίο σημειώνονται πληροφορίες σχετικά με την ονοματολογία των χορών και τις παραδοσιακές ενδυμασίες και παρατίθενται φωτογραφίες χορευτών, με ανάλογες παραδοσιακές ενδυμασίες, που χορεύουν τον κάθε χορό όπως βλέπουμε στον πίνακα:

Τίτλος μαθήματος	Εκφάνσεις από το λαϊκό πολιτισμό
Ελληνικοί παραδοσιακοί χοροί	Ζωναράδικος, τσάμικος, συρτός – καλαματιανός, τικ, έντεκα, πεντοζάλης –

	Πληροφορίες, φωτογραφίες χορευτών με παραδοσιακές ενδυμασίες.
--	---

Το αναφερθέν μάθημα, στο οποίο εντοπίσαμε εκφάνσεις από το λαϊκό πολιτισμό αντιστοιχεί στο ποσοστό του 10% του συνόλου των 10 μαθημάτων που περιέχονται στο υπό εξέταση διδακτικό εγχειρίδιο.

20.4. Διδακτικά εγχειρίδια Θεατρικής Αγωγής

Το διδακτικό εγχειρίδιο Θεατρικής Αγωγής έχει τίτλο: «Θεατρική Αγωγή – Ε' και Στ' Δημοτικού» κι αποτελείται από 32 μαθήματα, ανάμεσα στα οποία το μάθημα: «Η ομάδα» για την Ε' Δημοτικού, στο οποίο παρατίθεται μια φωτογραφία μαθητριών με παραδοσιακές ενδυμασίες που χορεύουν συρτό - καλαματιανό και στο μάθημα: «Ο χώρος», για την Ε' τάξη, παρατίθενται φωτογραφίες από μια ομάδα παιδιών, που, ντυμένα ανάλογα, αναπαριστούν λαϊκά δρώμενα, σχετικά με τη γονιμότητα της γης. Στο μάθημα: «Αυτοσχεδιασμός» για την Στ' Δημοτικού, σε έναν πίνακα ζωγραφικής, απεικονίζονται οι οπλαρχηγοί του '21, με παραδοσιακές ενδυμασίες και στο μάθημα: «Βλέπω μια θεατρική παράσταση», για τη Στ' Δημοτικού, παρατίθενται φωτογραφίες από μια παράσταση θεάτρου σκιών του Ε. Σπαθάρη, στις οποίες πρωταγωνιστεί η φιγούρα του Καραγκιόζη και σημειώνονται πληροφορίες για τους βασικότερους από τους χαρακτήρες του θεάτρου σκιών, όπως σημειώνουμε και στον ακόλουθο πίνακα:

Τίτλος μαθήματος	Εκφάνσεις από το λαϊκό πολιτισμό
Η ομάδα	Μαθήτριες με παραδοσιακές ενδυμασίες χορεύουν καλαματιανό – Φωτογραφίες
Ο χώρος	Αναπαράσταση λαϊκών δρώμενων – Φωτογραφίες
Αυτοσχεδιασμός	Οπλαρχηγοί του 1821, με παραδοσιακές ενδυμασίες – Πίνακας ζωγραφικής
Βλέπω μια θεατρική παράσταση	Παράσταση θεάτρου σκιών του Ευγένιου Σπαθάρη – Φωτογραφίες

Τα 4 αναφερθέντα μαθήματα αντιστοιχούν στο ποσοστό του 12,5% του συνόλου των 32 μαθημάτων του εξεταζόμενου διδακτικού εγχειριδίου.

- **Κεφάλαιο 21^ο: Οι εκφάνσεις του λαϊκού πολιτισμού στα παλαιά και νέα διδακτικά πακέτα – Συγκριτική παράθεση**

21.1. Τα παλαιά και νέα διδακτικά πακέτα της Α' τάξης

21.1.1. Παλαιά και νέα διδακτικά πακέτα Γλώσσας

Τα μαθήματα των παλαιών εγχειριδίων της Γλώσσας, στα οποία εντοπίσαμε εκφάνσεις από το λαϊκό πολιτισμό αντιστοιχούν σε ποσοστό του 6,4%. Τα αντίστοιχα μαθήματα από τα νέα εγχειρίδια αντιστοιχούν στο ποσοστό του 15,5%. Επομένως, το ποσοστό των μαθημάτων, στα οποία εντοπίσαμε εκφάνσεις από το λαϊκό πολιτισμό στα νέα εγχειρίδια έχει αυξηθεί σε σχέση με το ποσοστό των αντίστοιχων μαθημάτων των παλαιών εγχειριδίων.

21.1.2. Παλαιά και νέα διδακτικά πακέτα Μελέτης Περιβάλλοντος

Τα μαθήματα των παλαιών εγχειριδίων Μελέτης Περιβάλλοντος, στα οποία εντοπίσαμε εκφάνσεις από το λαϊκό πολιτισμό αντιστοιχούν σε ποσοστό του 8,2%. Τα αντίστοιχα μαθήματα από τα νέα εγχειρίδια αντιστοιχούν στο ποσοστό του 10,5%. Επομένως, το ποσοστό των μαθημάτων, στα οποία εντοπίσαμε εκφάνσεις από το λαϊκό πολιτισμό στα νέα εγχειρίδια έχει αυξηθεί, σε σχέση με το ποσοστό των αντίστοιχων μαθημάτων των παλαιών εγχειριδίων.

21.2. Τα παλαιά και νέα διδακτικά πακέτα της Β' τάξης

21.2.1. Παλαιά και νέα διδακτικά πακέτα Γλώσσας

Τα μαθήματα των παλαιών εγχειριδίων της Γλώσσας, στα οποία εντοπίσαμε εκφάνσεις από το λαϊκό πολιτισμό αντιστοιχούν σε ποσοστό του 7,6%. Τα αντίστοιχα μαθήματα από τα νέα εγχειρίδια αντιστοιχούν στο ποσοστό του 19,2%. Επομένως, το ποσοστό των μαθημάτων, στα οποία εντοπίσαμε εκφάνσεις από το λαϊκό πολιτισμό στα νέα εγχειρίδια έχει αυξηθεί σε σχέση με το ποσοστό των αντίστοιχων μαθημάτων των παλαιών εγχειριδίων.

21.2.2. Διδακτικά πακέτα Μαθηματικών

Αν και στα παλαιά εγχειρίδια Μαθηματικών δεν εντοπίσαμε εκφάνσεις από το λαϊκό πολιτισμό, εντούτοις, τα μαθήματα του νέου διδακτικού πακέτου, στα οποία εντοπίσαμε εκφάνσεις από το λαϊκό πολιτισμό, αντιστοιχούν στο ποσοστό του 5,6%.

21.2.3. Παλαιά και νέα διδακτικά πακέτα Μελέτης Περιβάλλοντος

Τα μαθήματα των παλαιών εγχειριδίων Μελέτης Περιβάλλοντος, στα οποία εντοπίσαμε εκφάνσεις από το λαϊκό πολιτισμό αντιστοιχούν σε ποσοστό του 16,3%. Τα αντίστοιχα μαθήματα από τα νέα εγχειρίδια αντιστοιχούν στο ποσοστό του 10,5%. Επομένως, το ποσοστό των μαθημάτων, στα οποία εντοπίσαμε εκφάνσεις από το λαϊκό πολιτισμό στα καινούρια εγχειρίδια, έχει μειωθεί σε σχέση με το ποσοστό των αντίστοιχων μαθημάτων των παλαιών εγχειριδίων.

21.3. Τα παλαιά και νέα διδακτικά πακέτα της Α' & Β' τάξης

21.3.1. Παλαιό και νέο Ανθολόγιο λογοτεχνικών κειμένων – Πρώτο μέρος

Τα κείμενα του παλαιού Ανθολογίου, στα οποία εντοπίσαμε εκφάνσεις από το λαϊκό πολιτισμό αντιστοιχούν σε ποσοστό του 23,4%. Τα αντίστοιχα κείμενα από το νέο Ανθολόγιο αντιστοιχούν στο ποσοστό του 31,7%. Επομένως, το ποσοστό των κειμένων, στα οποία εντοπίσαμε εκφάνσεις από το λαϊκό πολιτισμό στο καινούριο Ανθολόγιο, έχει αυξηθεί, σε σχέση με το ποσοστό των αντίστοιχων κειμένων του παλαιού Ανθολογίου.

21.3.2. Διδακτικά εγχειρίδια Εικαστικών – Πρώτο μέρος

Τα διδακτικά εγχειρίδια Εικαστικών είναι νέα, επομένως δεν υπάρχει μέτρο σύγκρισης. Εντούτοις, σημειώνουμε ότι τα μαθήματα στα οποία εντοπίσαμε στοιχεία από το λαϊκό πολιτισμό, αντιστοιχούν στο ποσοστό του 10%.

21.3.3. Διδακτικά εγχειρίδια Φυσικής Αγωγής – Πρώτο μέρος

Το διδακτικό εγχειρίδιο Φυσικής Αγωγής είναι νέο, συνεπώς δεν υπάρχει μέτρο σύγκρισης. Εντούτοις, σημειώνουμε ότι τα μαθήματα στα οποία εντοπίσαμε εκφάνσεις από το λαϊκό πολιτισμό αντιστοιχούν στο ποσοστό του 15,5%.

21.4. Τα παλαιά και νέα διδακτικά πακέτα της Γ' τάξης

21.4.1. Παλαιά και νέα διδακτικά πακέτα Γλώσσας

Τα μαθήματα των παλαιών εγχειριδίων της Γλώσσας, στα οποία εντοπίσαμε στοιχεία από το λαϊκό πολιτισμό αντιστοιχούν σε ποσοστό του 11,5%. Τα αντίστοιχα μαθήματα από τα νέα εγχειρίδια αντιστοιχούν στο ποσοστό του 13,6%. Επομένως, το ποσοστό των μαθημάτων, στα οποία εντοπίσαμε εκφάνσεις από το λαϊκό πολιτισμό στα νέα εγχειρίδια έχει αυξηθεί σε σχέση με το ποσοστό των αντίστοιχων μαθημάτων των παλαιών εγχειριδίων.

21.4.2. Διδακτικά πακέτα Μαθηματικών

Αν και στα παλαιά εγχειρίδια Μαθηματικών δεν εντοπίσαμε εκφάνσεις από το λαϊκό πολιτισμό, εντούτοις, τα μαθήματα του νέου διδακτικού πακέτου, στα οποία εντοπίσαμε εκφάνσεις από το λαϊκό πολιτισμό, αντιστοιχούν στο ποσοστό του 1,7%.

21.4.3. Παλαιά και νέα διδακτικά πακέτα Μελέτης Περιβάλλοντος

Τα μαθήματα του παλαιού εγχειριδίου Μελέτης Περιβάλλοντος, στα οποία εντοπίσαμε εκφάνσεις από το λαϊκό πολιτισμό αντιστοιχούν σε ποσοστό του 13,4%. Τα αντίστοιχα μαθήματα από το νέο εγχειρίδιο αντιστοιχούν στο ποσοστό του 11,4%. Επομένως, το ποσοστό των μαθημάτων, στα οποία εντοπίσαμε εκφάνσεις από το λαϊκό πολιτισμό στα καινούρια εγχειρίδια, έχει μειωθεί σε σχέση με το ποσοστό των αντίστοιχων μαθημάτων των παλαιών εγχειριδίων.

21.4.4. Παλαιά και νέα διδακτικά πακέτα Ιστορίας

Τα μαθήματα του παλαιού εγχειριδίου της Ιστορίας, στα οποία εντοπίσαμε στοιχεία από το λαϊκό πολιτισμό, αντιστοιχούν σε ποσοστό του 9,3%. Τα αντίστοιχα μαθήματα από το νέο εγχειρίδιο αντιστοιχούν στο ποσοστό του 2,13%. Επομένως, το ποσοστό των μαθημάτων, στα οποία εντοπίσαμε εκφάνσεις από το λαϊκό πολιτισμό στο καινούριο εγχειρίδιο, έχει μειωθεί σε σχέση με το ποσοστό των αντίστοιχων μαθημάτων του παλαιού εγχειριδίου.

21.4.5. Παλαιά και νέα διδακτικά πακέτα Θρησκευτικών

Τα μαθήματα του παλαιού εγχειριδίου Θρησκευτικών, στα οποία εντοπίσαμε στοιχεία από το λαϊκό πολιτισμό, αντιστοιχούν σε ποσοστό του 23,5%. Τα αντίστοιχα

μαθήματα από το νέο εγχειρίδιο αντιστοιχούν στο ποσοστό του 20,9%. Επομένως, το ποσοστό των μαθημάτων, στα οποία εντοπίσαμε εκφάνσεις από το λαϊκό πολιτισμό στο καινούριο εγχειρίδιο, έχει μειωθεί σε σχέση με το ποσοστό των αντίστοιχων μαθημάτων του παλαιού εγχειριδίου.

21.5. Τα παλαιά και νέα διδακτικά πακέτα της Δ' τάξης

21.5.1. Παλαιά και νέα διδακτικά πακέτα Γλώσσας

Τα μαθήματα των παλαιών εγχειριδίων της Γλώσσας, στα οποία εντοπίσαμε στοιχεία από το λαϊκό πολιτισμό αντιστοιχούν σε ποσοστό του 10,1%. Τα αντίστοιχα μαθήματα από τα νέα εγχειρίδια αντιστοιχούν στο ποσοστό του 10,6%. Επομένως, το ποσοστό των μαθημάτων, στα οποία εντοπίσαμε εκφάνσεις από το λαϊκό πολιτισμό στα νέα εγχειρίδια έχει μειωθεί ελάχιστα, σε σχέση με το ποσοστό των αντίστοιχων μαθημάτων των παλαιών εγχειριδίων.

21.5.2. Διδακτικά πακέτα Μαθηματικών

Αν και στα παλαιά εγχειρίδια Μαθηματικών δεν εντοπίσαμε εκφάνσεις από το λαϊκό πολιτισμό, εντούτοις, τα μαθήματα του νέου διδακτικού πακέτου, στα οποία εντοπίσαμε εκφάνσεις από το λαϊκό πολιτισμό, αντιστοιχούν στο ποσοστό του 1,8%.

21.5.3. Παλαιά και νέα διδακτικά πακέτα Μελέτης Περιβάλλοντος

Τα μαθήματα των παλαιών εγχειριδίων Μελέτης Περιβάλλοντος, στα οποία εντοπίσαμε εκφάνσεις από το λαϊκό πολιτισμό αντιστοιχούν σε ποσοστό του 6,7%. Τα αντίστοιχα μαθήματα από το νέο εγχειρίδιο αντιστοιχούν στο ποσοστό του 10,6%. Επομένως, το ποσοστό των μαθημάτων, στα οποία εντοπίσαμε εκφάνσεις από το λαϊκό πολιτισμό στα καινούρια εγχειρίδια, έχει αυξηθεί σε σχέση με το ποσοστό των αντίστοιχων μαθημάτων των παλαιών εγχειριδίων.

21.5.4. Παλαιά και νέα διδακτικά πακέτα Ιστορίας

Τα μαθήματα του παλαιού εγχειριδίου της Ιστορίας, στα οποία εντοπίσαμε στοιχεία από το λαϊκό πολιτισμό, αντιστοιχούν σε ποσοστό του 7%. Τα αντίστοιχα μαθήματα από το νέο εγχειρίδιο αντιστοιχούν στο ποσοστό του 4,7%. Επομένως, το ποσοστό των μαθημάτων, στα οποία εντοπίσαμε εκφάνσεις από το λαϊκό πολιτισμό

στο καινούριο εγχειρίδιο, έχει μειωθεί σε σχέση με το ποσοστό των αντίστοιχων μαθημάτων του παλαιού εγχειριδίου.

21.5.5. Παλαιά και νέα διδακτικά πακέτα Θρησκευτικών

Τα μαθήματα του παλαιού εγχειριδίου Θρησκευτικών, στα οποία εντοπίσαμε στοιχεία από το λαϊκό πολιτισμό, αντιστοιχούν σε ποσοστό του 15%. Τα αντίστοιχα μαθήματα από το νέο εγχειρίδιο αντιστοιχούν στο ποσοστό του 4,7%. Επομένως, το ποσοστό των μαθημάτων, στα οποία εντοπίσαμε εκφάνσεις από το λαϊκό πολιτισμό στο καινούριο εγχειρίδιο, έχει μειωθεί σημαντικά, σε σχέση με το ποσοστό των αντίστοιχων μαθημάτων του παλαιού εγχειριδίου.

21.6. Τα παλαιά και νέα διδακτικά πακέτα της Γ' & Δ' τάξης

21.6.1. Παλαιό και νέο Ανθολόγιο λογοτεχνικών κειμένων – Δεύτερο μέρος

Τα κείμενα του παλαιού Ανθολογίου, στα οποία εντοπίσαμε εκφάνσεις από το λαϊκό πολιτισμό αντιστοιχούν σε ποσοστό του 31,1%. Τα αντίστοιχα κείμενα από το νέο Ανθολόγιο αντιστοιχούν στο ποσοστό του 20,3%. Επομένως, το ποσοστό των κειμένων, στα οποία εντοπίσαμε εκφάνσεις από το λαϊκό πολιτισμό στο καινούριο Ανθολόγιο, έχει μειωθεί περισσότερο από 10 μονάδες σε σχέση με το ποσοστό των αντίστοιχων κειμένων του παλαιού Ανθολογίου.

21.6.2. Διδακτικά εγχειρίδια Εικαστικών – Δεύτερο μέρος

Τα διδακτικά εγχειρίδια Εικαστικών είναι νέα, επομένως δεν υπάρχει μέτρο σύγκρισης. Εντούτοις, σημειώνουμε ότι τα μαθήματα στα οποία εντοπίσαμε στοιχεία από το λαϊκό πολιτισμό, αντιστοιχούν στο ποσοστό του 9,1%.

21.6.3. Διδακτικά εγχειρίδια Μουσικής

Τα διδακτικά εγχειρίδια Μουσικής είναι νέα, επομένως δεν υπάρχει μέτρο σύγκρισης. Εντούτοις, σημειώνουμε ότι τα μαθήματα στα οποία εντοπίσαμε στοιχεία από το λαϊκό πολιτισμό, αντιστοιχούν στο ποσοστό του 12%.

21.6.4. Διδακτικά εγχειρίδια Φυσικής Αγωγής – Δεύτερο μέρος

Το διδακτικό εγχειρίδιο Φυσικής Αγωγής είναι νέο, οπότε δεν υπάρχει μέτρο σύγκρισης. Εντούτοις, σημειώνουμε ότι τα μαθήματα στα οποία εντοπίσαμε στοιχεία από το λαϊκό πολιτισμό αντιστοιχούν στο ποσοστό του 21,9%.

21.7. Τα παλαιά και νέα διδακτικά πακέτα της Ε' τάξης

21.7.1. Παλαιά και νέα διδακτικά πακέτα Γλώσσας

Τα μαθήματα των παλαιών εγχειριδίων της Γλώσσας, στα οποία εντοπίσαμε στοιχεία από το λαϊκό πολιτισμό αντιστοιχούν σε ποσοστό του 9,5%. Τα αντίστοιχα μαθήματα από τα νέα εγχειρίδια αντιστοιχούν στο ποσοστό του 13,1%. Επομένως, το ποσοστό των μαθημάτων, στα οποία εντοπίσαμε εκφάνσεις από το λαϊκό πολιτισμό στα νέα εγχειρίδια έχει αυξηθεί σε σχέση με το ποσοστό των αντίστοιχων μαθημάτων των παλαιών εγχειριδίων.

21.7.2. Διδακτικά πακέτα Μαθηματικών

Αν και στα παλαιά εγχειρίδια Μαθηματικών δεν εντοπίσαμε εκφάνσεις από το λαϊκό πολιτισμό, εντούτοις, τα μαθήματα του νέου διδακτικού πακέτου, στα οποία εντοπίσαμε εκφάνσεις από το λαϊκό πολιτισμό, αντιστοιχούν στο ποσοστό του 5,5%.

21.7.3. Παλαιά και νέα διδακτικά πακέτα Ιστορίας

Τα μαθήματα του παλαιού εγχειριδίου της Ιστορίας, στα οποία εντοπίσαμε στοιχεία από το λαϊκό πολιτισμό, αντιστοιχούν σε ποσοστό του 21,7%. Τα αντίστοιχα μαθήματα από το νέο εγχειρίδιο αντιστοιχούν στο ποσοστό του 14,3%. Επομένως, το ποσοστό των μαθημάτων, στα οποία εντοπίσαμε στοιχεία από το λαϊκό πολιτισμό στο καινούριο εγχειρίδιο, έχει μειωθεί αρκετά σε σχέση με το ποσοστό των αντίστοιχων μαθημάτων του παλαιού εγχειριδίου.

21.7.4. Παλαιά και νέα διδακτικά πακέτα Θρησκευτικών

Τα μαθήματα του παλαιού εγχειριδίου Θρησκευτικών, στα οποία εντοπίσαμε στοιχεία από το λαϊκό πολιτισμό, αντιστοιχούν σε ποσοστό του 11,5%. Τα αντίστοιχα μαθήματα από το νέο εγχειρίδιο αντιστοιχούν στο ποσοστό του 5,6%. Επομένως, το ποσοστό των μαθημάτων, στα οποία εντοπίσαμε στοιχεία από το λαϊκό πολιτισμό στο

καινούριο εγχειρίδιο έχει μειωθεί αρκετά σε σχέση με το ποσοστό των αντίστοιχων μαθημάτων του παλαιού εγχειριδίου.

21.7.5. Παλαιά και νέα διδακτικά πακέτα Φυσικών

Αν και στα παλαιά εγχειρίδια Φυσικών δεν εντοπίσαμε στοιχεία από το λαϊκό πολιτισμό, εντούτοις, τα μαθήματα του καινούριου διδακτικού πακέτου στα οποία εντοπίσαμε εκφάνσεις από το λαϊκό πολιτισμό, αντιστοιχούν στο ποσοστό του 18,2%.

21.7.6. Παλαιά και νέα διδακτικά πακέτα Γεωγραφίας

Αν και στα παλαιά εγχειρίδια Γεωγραφίας δεν εντοπίσαμε εκφάνσεις από το λαϊκό πολιτισμό, εντούτοις, τα μαθήματα του νέου διδακτικού πακέτου, στα οποία εντοπίσαμε εκφάνσεις από το λαϊκό πολιτισμό, αντιστοιχούν στο ποσοστό του 19,1%.

21.7.7. Διδακτικά εγχειρίδια Κοινωνικής και Πολιτικής Αγωγής

Δεδομένου ότι τα διδακτικά εγχειρίδια Κοινωνικής και Πολιτικής Αγωγής δεν έχουν αλλάξει, δεν τίθεται θέμα σύγκρισης. Εντούτοις, σημειώνουμε ότι τα μαθήματα του διδακτικού εγχειριδίου, στα οποία εντοπίσαμε εκφάνσεις από το λαϊκό πολιτισμό, αντιστοιχούν στο ποσοστό του 13,8%.

21.7.8. Διδακτικά εγχειρίδια Μουσικής

Τα διδακτικά εγχειρίδια Μουσικής είναι νέα, επομένως δεν υπάρχει μέτρο σύγκρισης. Εντούτοις, σημειώνουμε ότι τα μαθήματα στα οποία εντοπίσαμε στοιχεία από το λαϊκό πολιτισμό, αντιστοιχούν στο ποσοστό του 24%.

21. 8. Τα παλαιά και νέα διδακτικά πακέτα της Στ' τάξης

21.8.1. Παλαιά και νέα διδακτικά πακέτα Γλώσσας

Τα μαθήματα των παλαιών εγχειριδίων της Γλώσσας, στα οποία εντοπίσαμε στοιχεία από το λαϊκό πολιτισμό αντιστοιχούν σε ποσοστό του 11,4%. Τα αντίστοιχα μαθήματα από τα νέα εγχειρίδια αντιστοιχούν στο ποσοστό του 27%. Επομένως, το ποσοστό των μαθημάτων, στα οποία εντοπίσαμε εκφάνσεις από το λαϊκό πολιτισμό στα νέα εγχειρίδια έχει αυξηθεί σημαντικά σε σχέση με το ποσοστό των αντίστοιχων μαθημάτων των παλαιών εγχειριδίων.

21.8.2. Διδακτικό πακέτο Ιστορίας

Το διδακτικό πακέτο Ιστορίας δεν έχει αλλάξει, άρα δεν υφίσταται σύγκριση. Εντούτοις, σημειώνουμε, ότι τα μαθήματα του διδακτικού εγχειριδίου, στα οποία εντοπίσαμε εκφάνσεις από το λαϊκό πολιτισμό, αντιστοιχούν στο ποσοστό του 33,3%.

21.8.3. Παλαιά και νέα διδακτικά πακέτα Θρησκευτικών

Τα μαθήματα του παλαιού εγχειριδίου Θρησκευτικών, στα οποία εντοπίσαμε στοιχεία από το λαϊκό πολιτισμό, αντιστοιχούν σε ποσοστό του 5,3%. Τα αντίστοιχα μαθήματα από το νέο εγχειρίδιο αντιστοιχούν στο ποσοστό του 8,1%. Επομένως, το ποσοστό των μαθημάτων, στα οποία εντοπίσαμε στοιχεία από το λαϊκό πολιτισμό στο νέο εγχειρίδιο έχει αυξηθεί σε σχέση με το ποσοστό των αντίστοιχων μαθημάτων του παλαιού εγχειριδίου.

21.8.4. Παλαιά και νέα διδακτικά πακέτα Φυσικών

Αν και στα παλαιά εγχειρίδια Φυσικών δεν εντοπίσαμε στοιχεία από το λαϊκό πολιτισμό, εντούτοις, τα μαθήματα του καινούριου διδακτικού πακέτου στα οποία εντοπίσαμε εκφάνσεις από το λαϊκό πολιτισμό, αντιστοιχούν στο ποσοστό του 7%.

21.8.5. Παλαιά και νέα διδακτικά πακέτα Γεωγραφίας

Αν και στα παλαιά εγχειρίδια Γεωγραφίας δεν εντοπίσαμε εκφάνσεις από το λαϊκό πολιτισμό, εντούτοις, τα μαθήματα του νέου διδακτικού πακέτου, στα οποία εντοπίσαμε εκφάνσεις από το λαϊκό πολιτισμό, αντιστοιχούν στο ποσοστό του 2,2%.

21.8.6. Διδακτικά εγχειρίδια Κοινωνικής και Πολιτικής Αγωγής

Δεδομένου ότι τα διδακτικά εγχειρίδια Κοινωνικής και Πολιτικής Αγωγής δεν έχουν αλλάξει, δεν τίθεται θέμα σύγκρισης. Εντούτοις, σημειώνουμε ότι τα μαθήματα του διδακτικού εγχειριδίου, στα οποία εντοπίσαμε εκφάνσεις από το λαϊκό πολιτισμό, αντιστοιχούν στο ποσοστό του 11,1%.

21.8.7. Διδακτικά εγχειρίδια Μουσικής

Τα διδακτικά εγχειρίδια Μουσικής είναι νέα, επομένως δεν υπάρχει μέτρο σύγκρισης. Εντούτοις, σημειώνουμε ότι τα μαθήματα στα οποία εντοπίσαμε στοιχεία από το λαϊκό πολιτισμό, αντιστοιχούν στο ποσοστό του 32%.

21.9. Τα παλαιά και νέα διδακτικά πακέτα της Ε' & Στ' τάξης

21.9.1. Παλαιό και νέο Ανθολόγιο λογοτεχνικών κειμένων – Τρίτο μέρος

Τα κείμενα του παλαιού Ανθολογίου, στα οποία εντοπίσαμε εκφάνσεις από το λαϊκό πολιτισμό αντιστοιχούν σε ποσοστό του 16,5%. Τα αντίστοιχα κείμενα από το νέο Ανθολόγιο αντιστοιχούν στο ποσοστό του 12,9%. Επομένως, το ποσοστό των κειμένων, στα οποία εντοπίσαμε εκφάνσεις από το λαϊκό πολιτισμό στο καινούριο Ανθολόγιο, έχει μειωθεί σε σχέση με το ποσοστό των αντίστοιχων κειμένων του παλαιού Ανθολογίου.

21.9.2. Διδακτικά εγχειρίδια Εικαστικών – Τρίτο μέρος

Τα διδακτικά εγχειρίδια Εικαστικών είναι νέα, επομένως δεν υπάρχει μέτρο σύγκρισης. Εντούτοις, σημειώνουμε ότι τα μαθήματα στα οποία εντοπίσαμε στοιχεία από το λαϊκό πολιτισμό, αντιστοιχούν στο ποσοστό του 28,6%.

21.9.3. Διδακτικά εγχειρίδια Φυσικής Αγωγής – Τρίτο μέρος

Το διδακτικό εγχειρίδιο Φυσικής Αγωγής είναι νέο, οπότε δεν υπάρχει μέτρο σύγκρισης. Εντούτοις, σημειώνουμε ότι τα μαθήματα στα οποία εντοπίσαμε στοιχεία από το λαϊκό πολιτισμό αντιστοιχούν στο ποσοστό του 10%.

21.9.4. Διδακτικά εγχειρίδια Θεατρικής Αγωγής

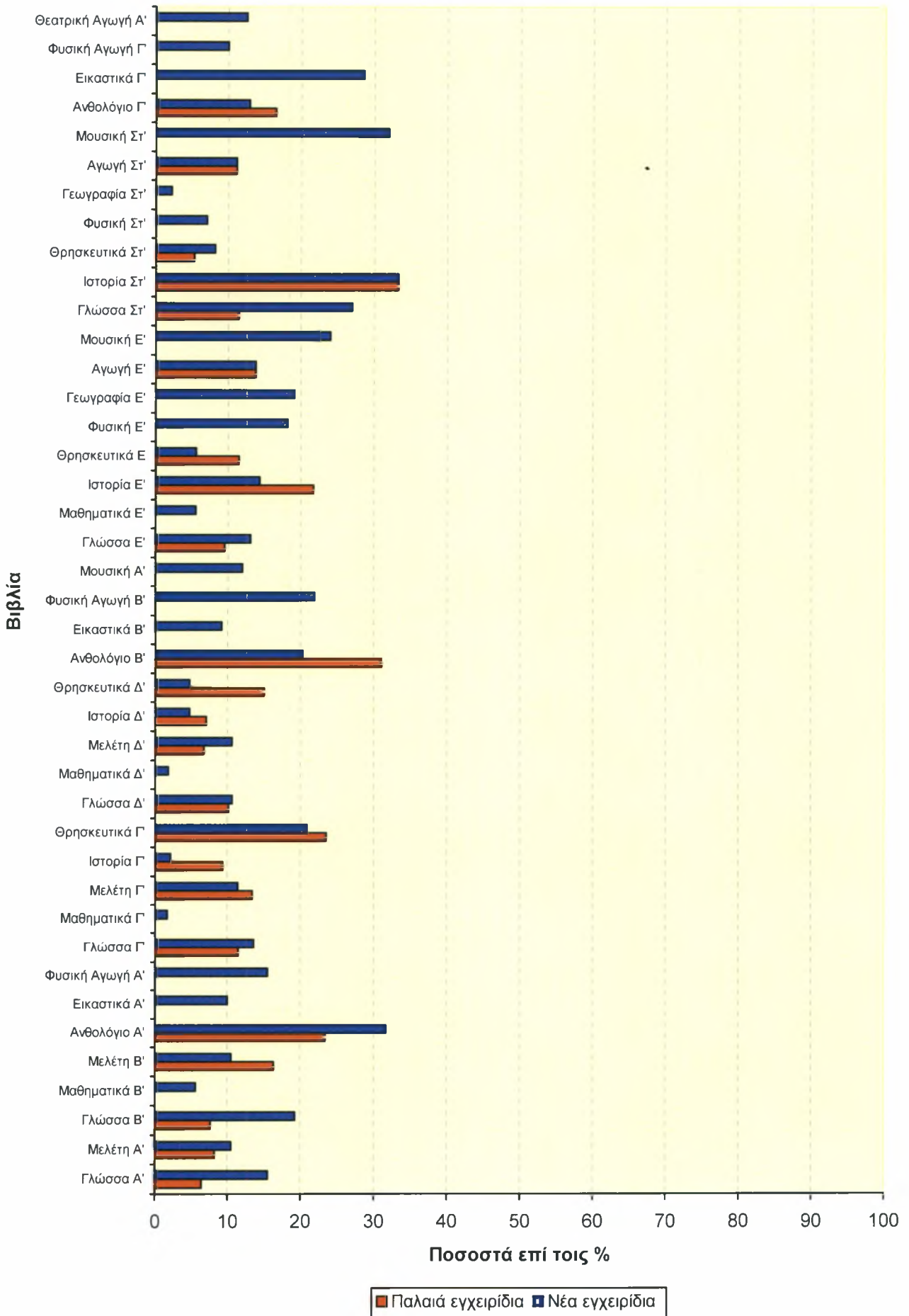
Το διδακτικό εγχειρίδιο Φυσικής Αγωγής είναι νέο, οπότε δεν υπάρχει μέτρο σύγκρισης. Εντούτοις, σημειώνουμε ότι τα μαθήματα στα οποία εντοπίσαμε στοιχεία από το λαϊκό πολιτισμό αντιστοιχούν στο ποσοστό του 12,5%.

.....

Στο ραβδόγραμμα της επόμενης σελίδας αποδίδεται και σχηματικά η ανωτέρω συγκριτική παράθεση των εκφάνσεων από το λαϊκό πολιτισμό που εντοπίσαμε στα παλαιά και νέα διδακτικά πακέτα των 6 τάξεων του Δημοτικού σχολείου.

Εκφάνσεις του λαϊκού πολιτισμού στα παλαιά και νέα διδακτικά εγχειρίδια

Επίλογος

• Κεφάλαιο 22^ο: Συμπεράσματα

Έχοντας πλέον ολοκληρώσει τη συγκριτική έρευνα που διεξήχθη στο πλαίσιο της παρούσας εργασίας, αναφέρουμε, συμπερασματικά, τις ακόλουθες διαπιστώσεις:

Τα συνολικά ποσοστά των μαθημάτων στα οποία εντοπίσαμε εκφάνσεις από το λαϊκό πολιτισμό στα **παλαιά** διδακτικά εγχειρίδια:

- Γλώσσας και των 6 τάξεων του Δημοτικού είναι 56,5%,
- Μελέτης των 4 πρώτων τάξεων του Δημοτικού είναι 44,6%,
- Ιστορίας των 4 τελευταίων τάξεων του Δημοτικού είναι 71,3%,
- Θρησκευτικών των 4 τελευταίων τάξεων του Δημοτικού είναι 55,3%,
- Κοινωνικής και Πολιτικής Αγωγής των 2 τελευταίων τάξεων είναι 24,9%,
- Των 3 κύκλων του Ανθολογίου είναι 71%.

Τα αντίστοιχα συνολικά ποσοστά των μαθημάτων στα οποία εντοπίσαμε εκφάνσεις από το λαϊκό πολιτισμό στα **νέα** διδακτικά εγχειρίδια:

- Γλώσσας και των 6 τάξεων του Δημοτικού είναι 95,1%
- Μαθηματικών των 4 μεσαίων τάξεων του Δημοτικού είναι 14,6%,
- Μελέτης των 4 πρώτων τάξεων του Δημοτικού είναι 43%,
- Ιστορίας των 4 τελευταίων τάξεων του Δημοτικού είναι 54,4%,
- Θρησκευτικών των 4 τελευταίων τάξεων του Δημοτικού είναι 39,3%,
- Μουσικής των 4 τελευταίων τάξεων του Δημοτικού είναι 68%,
- Φυσικών των 2 τελευταίων τάξεων του Δημοτικού είναι 25,2%,
- Γεωγραφίας των 2 τελευταίων τάξεων του Δημοτικού είναι 21,3%,
- Κοινωνικής και Πολιτικής Αγωγής των 2 τελευταίων τάξεων είναι 24,9%, εφ' όσον τα συγκεκριμένα διδακτικά εγχειρίδια δεν έχουν μέχρι τώρα αλλάξει
- Θεατρικής Αγωγής των 2 τελευταίων τάξεων του Δημοτικού είναι 12,5%,
- Των 3 κύκλων του Ανθολογίου είναι 64,9%,
- Των 3 κύκλων των Εικαστικών είναι 47,7%,
- Των 3 κύκλων της Φυσικής Αγωγής είναι 47,4%.

Αν θεωρήσουμε την υποθετική περίπτωση, κατά την οποία κάποιος μαθητής παρακολουθήσει όλα τα μαθήματα και των 6 τάξεων του Δημοτικού σχολείου, οπότε, στο τέλος της Στ' Δημοτικού θα έχει ασχοληθεί με 56 συνολικά διδακτικά εγχειρίδια, θα έχει έρθει σε επαφή και, ιδανικά, θα έχει κατακτήσει τις ακόλουθες, στο σύνολό τους 560, εκφάνσεις από το λαϊκό πολιτισμό:

- 56 παροιμίες και παροιμιώδεις εκφράσεις, (10%)
- 17 γλωσσοδέτες, (3,04%)
- 17 αινίγματα, (3,04%)
- 6 παροιμιόμυθους, (1,07%)
- 53 δημοτικά τραγούδια (μεταξύ των οποίων 9 δίστιχα και 1 παραλογή), (9,5%)
- τους στίχους 7 παραδοσιακών τραγουδιών, (1,25%)
- 1 λογοπαίγνιο, (0,18%)
- 7 μαντινάδες, (1,25%)
- 5 νανουρίσματα, (0,9%)
- 3 ταχαρίσματα και 1 παιδικό τραγούδι, (0,7%)
- 4 θρύλους, (0,7%)
- 3 λαϊκούς μύθους, κάποιιοι από τους οποίους διασκευασμένους, (0,54%)
- 9 λαϊκές παραδόσεις, κάποιες από τις οποίες διασκευασμένες, (1,61%)
- 11 λαϊκά παραμύθια, (2%)
- 5 παραδοσιακά παιχνίδια, (0,9%)
- 7 παραδοσιακά επαγγέλματα, (1,25%)
- χριστουγεννιάτικα κάλαντα από 9 διαφορετικές περιοχές, (1,6%)
- πρωτοχρονιάτικα κάλαντα από 7 διαφορετικές περιοχές, (1,25%)
- κάλαντα των Θεοφανίων από 2 διαφορετικές περιοχές, (0,36%)
- κάλαντα του Λαζάρου, (0,18%)
- ανοιξιάτικα κάλαντα (Χελιδονίσματα), (0,18%)
- 21 αναφορές σε παραστάσεις και φιγούρες του θεάτρου σκιών (αποσπάσματα/ φωτογραφίες/αφίσες/πίνακες ζωγραφικής/ζωγραφίες μαθητών) (3,75%)
- 32 πίνακες ζωγραφικής - έργα Ελλήνων και ξένων, λαϊκών, και όχι μόνο ζωγράφων, εμπνευσμένα από τον αγροτικό, κυρίως, λαϊκό πολιτισμό, (5,7%)
- 12 αναφορές σε χριστουγεννιάτικα και πρωτοχρονιάτικα έθιμα, συνοδευόμενες από οπτικό υλικό, (2,14%)
- 2 αναφορές σε έθιμα των Θεοφανίων, συνοδευόμενες από οπτικό υλικό, (0,36%)
- 15 αναφορές σε αποκριάτικα έθιμα κι έθιμα της Καθαρής Δευτέρας, συνοδευόμενες

από οπτικό υλικό, (2,7%)

- 24 αναφορές σε πασχαλινά έθιμα, συνοδευόμενες από οπτικό υλικό, (4,3%)

- 21 αναφορές σε λοιπά έθιμα, μεταξύ των οποίων η Περπερούνα, το δέντρο του Μάη, (3,75%)

- 18 αναφορές σε παραδοσιακούς χορούς, συνοδευόμενες από οπτικό υλικό, με ιδιαίτερη έμφαση στους χορούς: Χέλι, Πιτέρι (μιμητικοί χοροί), Έντεκα, Τικ, Ζωναράδικος, Συρτός – Καλαματιανός, Τσάμικος, Πεντοζάλης, (3,2%)

- 46 σημεία με φωτογραφίες και απεικονίσεις παραδοσιακών ενδυμασιών, (8,2%)

- 13 σημεία με φωτογραφίες και απεικονίσεις παραδοσιακών μουσικών οργάνων, (2,32%)

- 54 σημεία με φωτογραφίες και απεικονίσεις δειγμάτων της παραδοσιακής αρχιτεκτονικής, (9,6%)

- 26 σημεία με φωτογραφίες και απεικονίσεις παραδοσιακά εκτελούμενων αγροτικών εργασιών, (4,6%)

- 26 σημεία με φωτογραφίες και απεικονίσεις έργων λαϊκής τέχνης, (μαγειρικά σκεύη, κεντήματα, υφαντά, παραδοσιακά παιχνίδια και γεωργικά εργαλεία), (4,6%)

- 5 αναφορές σε λαϊκές αντιλήψεις και δοξασίες, (0,9%)

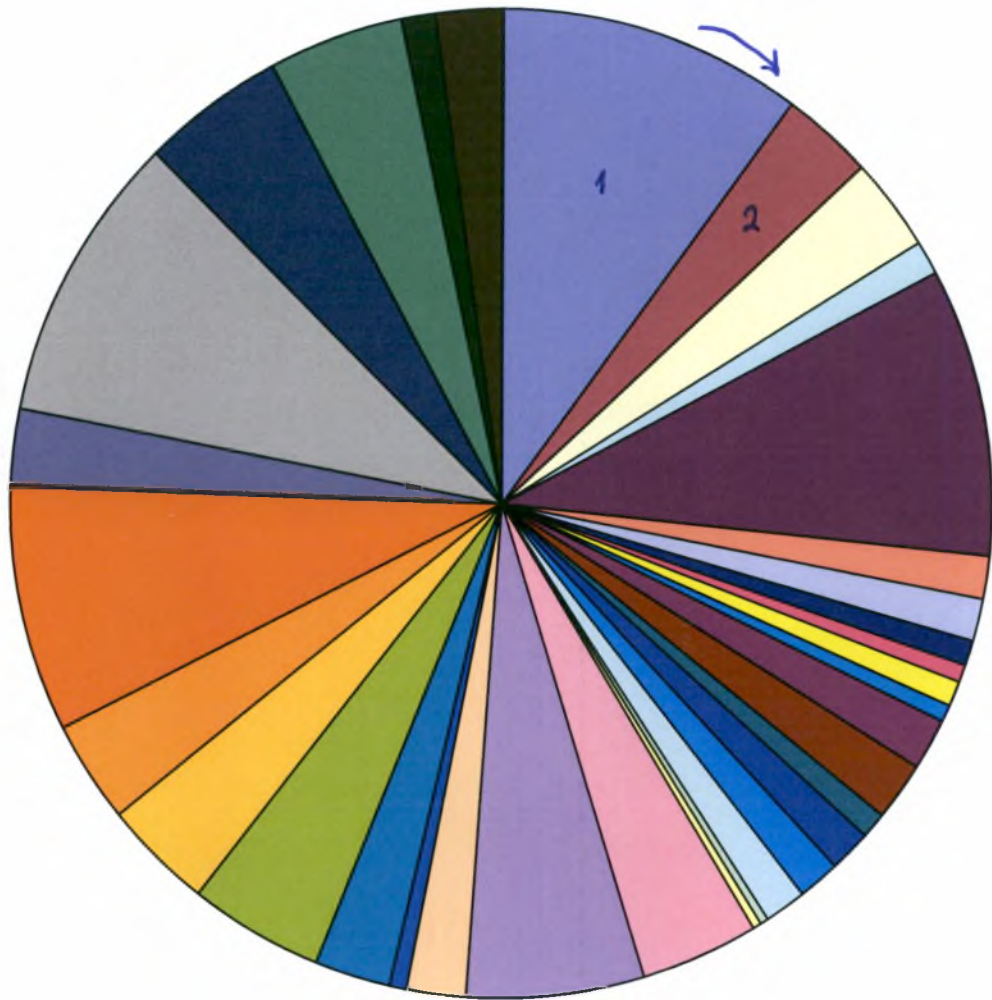
- 13 αναφορές σε παραδοσιακά εδέσματα, μεταξύ των οποίων και 4 συνταγές για την παρασκευή παραδοσιακών εδεσμάτων. (2,32%)*

*εξαιρουμένων των αναφορών που γίνονται στο πλαίσιο περιγραφής διαφόρων εθίμων

.....

Τις επιμέρους εκφάνσεις από το λαϊκό πολιτισμό, καθώς και το ποσοστό επί του συνόλου του 100% του λαϊκού πολιτισμού, στο οποίο αντιστοιχεί η κάθε μια από αυτές, παρουσιάζουμε στο κυκλικό διάγραμμα της επόμενης σελίδας

Οι επιμέρους εκφάνσεις του λαϊκού πολιτισμού

1	Παροιμίες	2	Γλωσσοδέτες
3	Αινίγματα	4	Παροιμιόμυθοι
5	Δημοτικά τραγούδια	6	Παραδοσιακά τραγούδια
7	Λογοπαίγνια	8	Μαντινάδες
9	Νανουρίσματα	10	Ταχταρίσματα
11	Θρύλοι	12	Μύθοι
13	Παραδόσεις	14	Παραμύθια
15	Παιχνίδια	16	Επαγγέλματα
17	Κάλαντα Χριστουγέννων	18	Κάλαντα Πρωτοχρονιάς
19	Κάλαντα Θεοφανίων	20	Κάλαντα Λαζάρου
21	Ανοιξιάτικα κάλαντα	22	Θέατρο σκιών
23	Πίνακες ζωγραφικής	24	Έθιμα Χριστουγέννων - Πρωτοχρονιάς
25	Έθιμα Θεοφανίων	26	Έθιμα Απόκριω - Καθ. Δευτέρας
27	Έθιμα Πάσχα	28	Λοιπά έθιμα
29	Παραδοσιακοί χοροί	30	Παραδοσιακές ενδυμασίες
31	Παραδοσιακά όργανα μουσικής	32	Δείγματα παραδοσιακής αρχιτεκτονικής
33	Παραδοσιακές αγροτικές εργασίες	34	Έργα λαϊκής τέχνης
35	Λαϊκές αντιλήψεις/δοξασίες	36	Παραδοσιακά εδέσματα

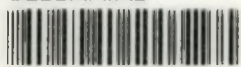
Σχετικά με τα διδακτικά εγχειρίδια της Μουσικής των 4 τελευταίων τάξεων Δημοτικού, σημειώνουμε ότι ενώ ανάμεσα στα περιεχόμενά του εντοπίσαμε αρκετές εκφάνσεις από το λαϊκό μας πολιτισμό, οι διαπολιτισμικές αναφορές στη μουσική άλλων χωρών είναι λίγες. Ειδικότερα, στο διδακτικό πακέτο Μουσικής της Ε' τάξης, εντοπίσαμε ένα τραγούδι από την Αγγλία, το «Yellow Submarine» των Beatles, το παραδοσιακό τραγούδι: «Η πεταλούδα» από τη Βολιβία και το «Με λένε Φατού» από τη Σενεγάλη. Στο διδακτικό πακέτο Μουσικής της Στ' τάξης εντοπίσαμε το «Blowing in the wind» του Bob Dylan, και αναφορές σε διάφορα είδη μουσικής, μεταξύ των οποίων η παραδοσιακή, η χιπ – χοπ, η κλασική, η ρεμπέτικη, η ροκ και η ποπ.

.....

Τελική διαπίστωση, στην οποία καταλήξαμε μέσω της έρευνας που διεξήχθη στο πλαίσιο της παρούσας εργασίας είναι ότι ενώ στα παλαιά διδακτικά εγχειρίδια η πλάστιγγα έγερνε προς τον αγροτικό λαϊκό πολιτισμό, χωρίς αυτό να σημαίνει ότι δεν υπήρχαν και αναφορές στον αστικό λαϊκό πολιτισμό, εν τούτοις, στα νέα διδακτικά εγχειρίδια δίνεται έμφαση τόσο στον αγροτικό, όσο και στον αστικό λαϊκό πολιτισμό. Ειδικότερα, θα λέγαμε ότι στα καινούρια διδακτικά εγχειρίδια έχουν αυξηθεί οι εκφάνσεις του αστικού λαϊκού πολιτισμού, σε σχέση με τα παλαιά, αλλά υπάρχουν και αρκετές εκφάνσεις αμιγούς αγροτικού λαϊκού πολιτισμού. Τέλος, θα θέλαμε να σημειώσουμε ότι τα περισσότερα σημεία στα οποία εντοπίσαμε εκφάνσεις από το λαϊκό πολιτισμό συνοδεύονται από ανάλογες λεζάντες, τις οποίες βρήκαμε ιδιαίτερα κατατοπιστικές, αλλά υπάρχουν και κάποια σημεία τα οποία δεν συνοδεύονται από λεζάντες, οπότε θεωρούμε ότι η αναγνώρισή τους θα ήταν δύσκολη, τόσο για τους μαθητές όσο και τον εκπαιδευτικό.

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ
ΘΕΣΣΑΛΙΑΣ

004000091534